

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI

ALMANYA'DAKİ TÜRKİYE KÖKENLİ GÖÇMEN
KADINLARIN KİMLİK ALGISI ÜZERİNE BİR ALAN
ÇALIŞMASI: HESSEN EYALETİ ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

SİMGE ARIDICI

KOCAELİ 2015

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI

ALMANYA'DAKİ TÜRKİYE KÖKENLİ GÖÇMEN
KADINLARIN KİMLİK ALGISI ÜZERİNE BİR ALAN
ÇALIŞMASI: HESSEN EYALETİ ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Simge ARIDICI

Yrd. Doç. Dr. Örgen UĞURLU

KOCAELİ 2015

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI

ALMANYA'DAKİ TÜRKİYE KÖKENLİ GÖÇMEN
KADINLARIN KİMLİK ALGISI ÜZERİNE BİR ALAN
ÇALIŞMASI: HESSEN EYALETİ ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Simge ARIDICI
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 28.01.2015 /
2015/2

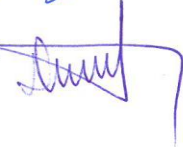
Jüri Başkanı: Doç. Dr. Yücel DEMİRER

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Örgen UĞURLU

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Derya DEMİRDİZEN ÇEVİK

KOCAELİ-2015

KOCAELİ-2015

ÖNSÖZ

Tez konusunun belirlenmesinden, yazım sürecinin sonlanmasına kadar bana en çok desteği veren ve değerli görüşleriyle bana yol gösteren tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Örgen UĞURLU hocama en derin teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Tez yazım sürecindeki bilimsel açıdan önemli katkılarından dolayı değerli arkadaşım Meirzhan ZHUMAMURATOV'a teşekkür ederim.

Akademik çalışma yapmam için her türlü güveni veren, zamanını ve rahatını benim için feda eden, çalışmalarında hep yükümü hafifletmeye çalışan ve her türlü desteğini benden esirgemeyen; en az benim kadar bu çalışma için fedakârlık yapmış olan Mehmet Altuğ ŞAHİN'e sevgilerimi sunarım.

Çalışma başlangıcından, sonuna kadar desteğini esirgemeyen teyzem Sevgi COŞKUNER'e, kuzenim Gülbin YILDIRIM'a ve aileme teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

Kocaeli-2015
Simge ARIDICI

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET.....	iiv
ABSTRACT.....	v
KISALTMALAR	v
TABLOLAR	vii
GRAFİKLER	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ KAVRAMI.....	7
1.1. Göç Olgusunun Tanımı	7
1.2. Göçün Türleri	8
1.3. Türkiye’den Almanya’ya İşçi Göçü.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

2. KİMLİK VE TÜRLERİ.....	15
2.1. Kimlik Olgusunun Tanımı	15
2.2. Sosyal Kimlik.....	16
2.3. Kolektif Kimlik ve Kolektif Kimliğin Oluşumunda Millet, Milliyetçilik, Etnik Kimlik	17
2.4. Bireysel Kimlikler.....	20
2.4.1 Tarihsel Süreçte Kadın Kimliğinin Konumlandırılması.....	20
2.4.2. Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Hiyerarşi	21
2.4.3. Türkiye’de Modernleşmenin Simgesi Kadın	22
2.4.4. Kültürlerin Çakışmasında ve Çatışmasında Göçmen Kimliği	25
2.4.5. Bavulları Üzerinde Oturan Göçmenler: Almanya’da Kuşaklar Boyu Göçmen Kimliği	26
2.5. Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı	30
2.5.1. Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı	31
2.5.2. Avrupa’da Irkçılığın Tarihi	32
2.5.3. Almanya’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı.....	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM BAĞLAMINDA ALMANYA’DAKİ TÜRKİYE KÖKENLİ GÖÇMEN KADINLARIN KİMLİK ALGISINA YÖNELİK BİR ALAN ÇALIŞMASI	44

3.1. Alan Çalışması ve Bulgular	45
3.2. Yabancı Dil	60
3.2.1. Almancanın Günlük Hayatta Etkili Kullanımı.....	61
3.2.2. Aile İçinde Tercih Edilen Dil	63
3.3. Almanya'daki İçine Kapanık Türk Toplumu ve Aidiyet	70
3.4. Sosyal Yaşam	77
3.4.1. Hobi.....	78
3.4.2. TV Tercihi	83
3.5. Evlilik.....	90
3.5.1. Eş Tercihi	90
3.5.2. Eşle Tanışma Şekilleri.....	97
SONUÇ	103
KAYNAKÇA	122
EK-1 (Anket Formu).....	127
EK-2 (Almanya Eyalet Haritası).....	130
EK-3 (Hessen Eyalet Haritası).....	131
ÖZGEÇMİŞ.....	132

ÖZET

İkinci Dünya Savaşı sonrasında galip olan devletlerin yaşadıkları ekonomik sıkıntılar neticesinde uluslararası göç süreci büyük bir hız kazanmıştır. Türkiye'nin sosyo ekonomik olarak yaşadığı problemler doğrultusunda, 1 Eylül 1961 tarihinde imzalanan ticari anlaşmayla, Almanya kapılarını “gastarbeiter” olarak nitelediği misafir işçilere açmaya başlamıştır. İlk etapta misafir işçiler para biriktirip memleketlerine geri dönme gayesiyle gittilerse de, Türkiye'nin özellikle 1970 dönemindeki ekonomik gelişimdeki yetersizliği, onları yaşadıkları koşullara alışmaya ve Almanya'da kalmaya zorlamıştır. Türkler Almanya'ya büyük umutlarla gitmiş olmalarına rağmen kendilerine karşı gösterilen tutum bir süre sonra hayal kırıklığına yol açmıştır. Almanlar “misafir” olarak gördükleri bu “yabancıları”, kendileriyle aynı seviyede görmemiştir. Almanya'ya geldikten hemen sonra iş hayatına atılıp, sosyal bir çevre edinen erkekten çok dört duvar arasında bu yeni düzene alışmaya çalışan göçmen kadın, bu süreçten en çok etkilenen birey olmuştur. Bu tez; Almanya'ya yapılan göçün tarihsel sürecini ve bu süreci Türkiye kökenli göçmen kadınların Almanya'daki çok kültürlü topluma uyumlarını kimlik ve aidiyet olguları üzerinden incelemektedir. Bu kapsamda Türkiye kökenli göçmen kadınların yerel düzeyde, günlük ve sosyal hayatlarında Alman toplumuna katılımları ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye kökenli göçmen kadınların ev, okul, iş yerleri yaşam alanları incelenerek, onların Alman toplumuna aitlikleri ve uyum sürecini kendi yaşam alanlarında nasıl uyguladıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmayı oluşturan temel sorun uyum sürecini onların kendi hayatlarında nasıl içselleştirildiği ve kolektif kimlik algıları üzerindeki etkileridir. Elde edilen bulgular doğrultusunda günlük yaşantılarının kimliğin şekillenmesinde merkezi bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Alman toplumuna katılım düzeylerinin kimlik algılarını belirleyen bir unsur olduğu ve bu doğrultuda Türkiye kökenli göçmen kadınların çoğunluğunun hala kolektif kimlik olarak, Türk kimliği benimsedikleri ve paralel, kapalı toplum olmaya devam ederek, Alman toplumuyla uyuma istekli olmadıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Almanya'ya Göç, Kimlik, Kadın, Sosyal Kabullenme/Dışlanma, Yabancı Düşmanlığı, Homojen ve Heterojen Kültür, Entegrasyon/Assimilasyon.*

ABSTRACT

The matter of the international immigration has accelerated concerning the economic crisis lived by the countries that lost the second world war. Turkey was also among the countries that suffered economically from the war. In this context, Turkey and Germany have signed a commercial agreement on 1 September 1961 and Germany has opened its doors to migrant workers perceived as “Guest workers”. Migrant workers used to plan on returning to their countries after working abroad for a while, however the 1970’s economic crisis in Turkey forced them to get used to their living conditions and stay in Germany. Migrant women are the most affected persons from the process because of being closed in the house contrast to working migrant men. In this thesis, it is intended to present a historical and social analysis of the matter of immigration to Germany and the integration of Turkish root immigrant women into German society within the concepts of identity and belonging. At this point, the social integration of Turkish immigrant women into a multicultural community in Germany is conducted locally through the above mentioned concepts. Hence, by analyzing their houses, schools/universities, work places, it attempts to understand how Turkish immigrant women implement social belonging and integration into their social environment. The main argument is the adoption of social integration by Turkish immigrant women and its effect on collective identity. Within the light of the findings, it must be said that the social environment has an essential context forming of the collective identity. Furthermore, the rate of the social integration of Turkish immigrant women into the community has influence also on their perception of their identity. Consequently, it is clearly seen that Turkish immigrant women are not only still adopting Turkish collective identity and traditional culture, but also still living as a parallel and marginal community, hence, they are reluctant to integrate into German society.

Key Words: *Migration in Germany, Immigrant Women, Social Inclusion/Exclusion, Racism, Homogenous vs. Heterogeneous Perception of Culture, Integration/Assimilation*

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Akt.	: Aktaran
bk.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
MYO	: Meslek Yüksek Okulu
TAM	: Türkiye Uyum Araştırmaları Merkezi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TV	: Televizyon
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

TABLolar

	Sayfa No
Tablo 1. 2012 Yılı Ocak-Aralık Ayları İrkçılık Kaynaklı Eylemlerin Gerçekleştığı Yere Göre Dağılım (TBMM Raporu, 2012)	41
Tablo 2. 2012 Yılı Ocak-Aralık Ayları İrkçi Eylemlerin Suç Türleri (TBMM Raporu,2012).....	42
Tablo 3. Hayır İşleriyle Uğraşan Kişilerin Almanca Kullanım, Evlenme Şekilleri ve “Almanya’da yaşayan Türk Toplumunu İçine Kapanık Buluyor Musunuz?” Sorusuna Verdikleri Cevapların Karşılaştırılması.....	104

GRAFİKLER

	Sayfa No
Grafik 1. “Almanların size karşı tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların karşılaştırılması.....	36
Grafik 2. “Toplam 56 kişinin Almanca konuşup-konuşamama durumları”	47
Grafik 3. “Almancayı günlük hayatta etkili bir biçimde kullanabiliyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların karşılaştırılması.....	48
Grafik 4. Eğitim Seviyesi.....	49
Grafik 5. Çalışma durumu.....	50
Grafik 6. Emekli ve çalışmayan 24 kişinin önceden çalışıp çalışmama durumları ..	51
Grafik 7. Almanca konuşan 47 kişinin çalışma durumları.....	50
Grafik 8. Çalışan 32 kişinin “Kendinizi Alman kültürüne yakın hissediyor musunuz?” sorusuna cevapları.....	60
Grafik 9. Hiç çalışmamış 17 kişinin “Kendinizi Alman kültürüne yakın hissediyor musunuz?” sorusuna cevapları.....	47
Grafik 10. Medeni durum	48
Grafik 11. Çalışan 32 kişinin “Günlük hayatta Almancayı etkili biçimde kullanabiliyor musunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması.....	60
Grafik 12. Çalışmayan ve emekli 24 kişinin “Günlük hayatta Almancayı etkili biçimde kullanabiliyor musunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması.....	61
Grafik 13. “Aile içinde hangi dili tercih ediyorsunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması	62
Grafik 14. Aile içi iletişimde Türkçeyi tercih eden 34 kişinin “Almancayı günlük hayatta etkili bir biçimde kullanabiliyor musunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması	66
Grafik 15. Çalışan 32 kişinin “Aile içi iletişimde hangi dili tercih ediyorsunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması	68
Grafik 16. Çalışmayan ve emekli 24 kişinin “Aile içi iletişimde hangi dili tercih ediyorsunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması	69
Grafik 17. Çalışan 32 kişinin “Almanya’daki Türk toplumunun içine kapanık olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması	72

Grafik 18. Emekli ve çalışmayan 24 kişinin “Almanya’daki Türk toplumunun içine kapanık olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması....	70
Grafik 19. “Aile/iş yaşamı dışında uğraştığınız herhangi bir hobiniz var mı?” sorusuna verilen cevapların karşılaştırılması	80
Grafik 20. Herhangi bir hobiye sahip toplam 34 kişinin gelir dağılımı	81
Grafik 21. Çalışan 32 kişinin “Herhangi bir hobiniz var mı?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması	82
Grafik 22. Emekli ve çalışmayan 24 kişinin “Herhangi bir hobiniz var mı?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması	80
Grafik 23. “Alman ya da Türk kanallarından hangisini daha çok tercih ediyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların karşılaştırılması	83
Grafik 24. TV kanal tercihindeki temel sebepler	85
Grafik 25. Almanca konuşan 47 kişinin Türkçe-Almanca TV kanal tercihi	89
Grafik 26. “Eşinizin başka bir millete mensup olması evlilik kararınızı etkiler mi?” sorusuna verilen cevapların karşılaştırılması	90
Grafik 27. 56 kişinin “Eşinizin başka bir millete mensup olması evlilik kararınızı etkiler mi?” sorusuna verdiği “Evet-Hayır-Kararsız” cevaplarının karşılaştırılması toplam grafik	91
Grafik 28. Görücü usulü, akraba, aile ya da arkadaş çevresinden evlenen 38 kişinin "Eşinizin başka millete mensup olması evlilik kararınızı etkiler mi?" sorusuna cevaplarının karşılaştırılması	92
Grafik 29. Evli ve boşanmış 42 kişinin "Eşinizle nasıl tanıştınız?" sorusuna cevaplarının karşılaştırılması	96
Grafik 30. Boşanmış 4 kişinin "Eşinizle nasıl tanıştınız?" sorusuna cevaplarının karşılaştırılması	100
Grafik 31. Evli olan 38 kişinin "Eşinizle nasıl tanıştınız?" sorusuna cevaplarının karşılaştırılması	102

GİRİŞ

İnsanlar tarih boyunca zorunlu ya da gönüllü olarak buldukları yerleri terk edip, başka şehirlere, ülkelere göç etmişlerdir. Savaşlar, istilalar, doğal afetler, ekonomik sıkıntılar gibi sebeplerden dolayı topraklarını terk edip, kendi kültürleriyle birlikte yeni bir yerde, yeni bir yaşama başlama isteğinde olmuşlardır. Bu sebeple göç farklı kültürlerin iletişimi ve etkileşimi yönünden çok önemli rol oynamaktadır. Göçmenler, göç ettikleri ülkelerdeki insanlarla kültürel etkileşim içerisine girerek, sosyolojik anlamda farklı bir bakış açısı edinmektedirler.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında daha liberal bir ekonomi izlenmesiyle tüm dünyada küreselleşme süreci hız kazanmıştır. Bir yandan “sömürgecilik” olarak da adlandırılan bu küreselleşme süreci kapsamında savaştan galip gelen ülkeler dünya ekonomisini yeniden şekillendirmeye başlamışlardır. Öte yandan ise üçüncü dünya ülkelerine yönelen bu merkez ülkeler, onların kaynaklarından yararlanmışlardır. Ekonomik olarak bağımlı hale gelen çevre ülkeler, küreselleşmeyle birlikte tamamen merkez ülkelerin kontrolü altına girmiş ve yalnızca bu istekleri doğrultusunda kendi siyasal yönetimlerini şekillendirebilir hale gelmişlerdir. Örneğin merkez ülkeler üçüncü dünya ülkelerinde sendikal organizasyonların kuruluşuna izin vermemişlerdir. Çevre ülke olarak tabir edilen ülkelerde yaşayan toplumun, kendilerine karşı yapılan haksızlığın bilincine varmalarını istememişlerdir (Turan, 1997: 47). Fakat her ne kadar melez ülkeler kontrolü ellerinde buldursalar da, kontrol edemedikleri bir unsur olarak göç ortaya çıkmıştır.

Savaştan sonra ulus devletlerin yapısının çözülemeye başlamasıyla gücünü kaybeden ülkelerden biri de Almanya olmuştur. Sanayisini yeniden yapılandırmaya çalışan Almanya için, ucuz işgücü ihtiyaç duyması sebebiyle dış ülkelere göç almak zorunda kalmıştır. Bu bağlamda, Almanya ve Türkiye arasında 1 Eylül 1961 tarihinde yapılan ticari anlaşmayla, birçok kişi işçi olarak Almanya’ya göç etmiştir. İkinci Dünya Savaşı’na katılmamasına rağmen ekonomik anlamda büyük sıkıntıya düşen Türkiye tarafından, ekonomi alanında küresel olarak izlenen liberal politika başarılı bir şekilde yürütülemediği, aksine dış borçlanmayı, işsizliği ve enflasyonu arttırmıştır. Dolayısıyla bu durum öncelikle ülkenin yönetim sisteminde değişikliklere

gidilmesine yol açmıştır. Uzun yıllar iktidarda olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'ne muhalefet olan kurulan Demokrat Parti (DP) çok partili sistemi temsilen Türk toplumu tarafından yaşanan ekonomik sıkıntılara bir çözüm niteliğinde düşünülerek, halk tarafından seçilip iktidara getirilmiştir. DP'nin yönetime geçtiğinde uyguladığı kısa dönütlü düzenlemeler her ne kadar ilk etapta toplum için umut vaat eder durumda olsa da, ilerleyen süreçlerde toplumu yine ekonomik sıkıntıya sürüklemiştir. Bu doğrultuda Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin Türkiye'ye uyguladığı Marshall planıyla ülkede birtakım yaptırımlara başvurulmuştur. Fakat bu plan kapsamında ABD'den gelen traktörlerle tarımda makineleşmeye gidilmesi, geçim kaynağı tarım olan köylü zora düşmüştür. Ayrıca ülke içerisinde enflasyon oranları artmış, karaborsa yaygınlaşmış, yaşanan ekonomik sıkıntılar birçok insanı işsizlik ve yoksulluğa sürüklemiştir (Bkz. Eroğul, 2003). Dolayısıyla 1 Eylül 1961 tarihinde Almanya ile yapılan ticari anlaşma, köylülerin yaşamlarını sürdürebilmesi için dış göçe teşvik etmiştir. İlk etapta 500.000 civarında olan sayı giderek artış göstermiş ve birçok sayıda Türkiye vatandaşı, Almanya'ya göç etmiştir (Turan, 1997: 13).

“Gastarbeiter”, yani misafir işçi olarak adlandırılan Türkler, kısa süreli olarak Almanya'da kalmayı planlamalarına rağmen, Türkiye'de yaşanan ekonomik sıkıntıların devam etmesi sebebiyle Almanya'nın toplumsal sistemine uyum sağlamaya çalışarak, yaşamını orada devam ettirme kararı almıştır. Geldikleri andan itibaren Alman toplumu tarafından “öteki” olarak görülmeye başlayan Türkler için artık zor bir süreç başlamıştır (Tosun, 2006: 38-41).

Yaşanılan ekonomik sıkıntılardan dolayı yapılan zorunlu göç, göçmenler her ne kadar bu yeni ülkede kendi düzenlerini devam ettirme gayesinde olsalar da, makro toplum uyum çerçevesinde onları yaşamsal ve kültürel olarak değişiklik yapmaya itmektedir. Yaşanılan bu değişiklikler onların kendi bireysel ve kolektif kimliklerini yeniden tanımlamalarına ve içselleştirmelerine yol açmıştır (Tosun, 2006: 71-72).

Bu çalışma, göç sürecinde göreceli olarak pasif bir rol üstlenen göçmen kadınların bu yeni durumdan nasıl etkilendiklerini bir problem haline getirmektedir. Göç öncesinde toplumsal roller gereği kapalı bir aile yapısı içerisinde yetişen ve

evlendikten sonra da bu yetiştiği düzeni devam ettirmeye çalışan kadın, göç ettiği yeni yerde kendisine biçilen farklı roller ve sorumluluklarla baş etmek durumunda kalmıştır. Dolayısıyla Almanya'ya geldikten hemen sonra iş hayatına atılıp, sosyal bir çevre edinen erkekten çok, dört duvar arasında bu yeni düzene alışmaya çalışan göçmen kadın, bu süreçten en çok etkilenen birey olmuştur. Yapılan çalışma; literatürde yer alan daha çok işçiler ve gençleri konu alan Çağlar'ın "Türkiye ve Almanya'daki Türk Kökenli Lise Öğrencilerinin Popüler Kültürünün Karşılaştırılması", Güven'in "Almanya'daki Türk İşçilerin Eğitim Eksikliğinden Kaynaklanan Sorunları" gibi çalışmaların aksine, Türkiye kökenli göçmen kadınlar üzerinden göç sürecini, etkilerini, göç sonrasında değişen kimlik ve kültür algılarını ele almaktadır. Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmen kadınların yaşamlarını detaylandırma gayesindeki çalışma, Türk toplumu içerisinde göçmenlerin seslerini duyurmayı ve Türkiye kökenli göçmenler hakkında toplumsal bilinci uyandırmayı hedeflemektedir.

Bu tez çalışmasının konusu, işçi göçüyle Türkiye'den Almanya'ya göç eden ya da orada doğup büyüyen göçmen kadınların yaşamları, Almanya'daki yaşamlarının kendileri tarafından nasıl algılandığı ve bu iki kültür arasında kimlik, aidiyet kavramlarıyla ilgilidir. Göç sonrasındaki yeni sürecin bireyler üzerinden kendini nasıl tanımladığını konu alan çalışmada, yapılan görüşmelerde elde edilen bulgular aracılığıyla kadın göçmen gözünden göç, kimlik ve kültür algıları tartışılmaktadır.

Göç sürecinde ve sonrasında kadınların rolünün karşılaştırmalı olarak yeterli düzeyde ilgi duyulmaması, akademik çalışmalarda ele alınmamasına yol açmıştır (Lutz: 2008:4). Ayrıca bu durum toplumsal cinsiyet, modernite ve sosyal değişim kavramları üzerinden incelendiğinde, Steedman iş sahibi olmanın önemli bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. İş organizasyonunda erkeklerin fabrikada çalışmasını "gerçek iş" olarak adlandırırken, kadınların bakıcılık, çiftlik işleri düşük gelirli yerel işlerle çalışmasını "aile işi" olarak nitelendirmekte ve tarihsel olarak kadınların çalışmalarda göz ardı edilmesini bu sebeplere bağlamaktadır (Aktaran: Lutz, 2008: 4-5). Fakat özellikle 1990'lı yıllardan sonra yapılan uluslararası göçle ilgili çalışmalarda istatistiklere göre "Göçün Kadınlaşması" söz konusudur (Lutz, 2008:

8). Elde edilen uluslararası veriler doğrultusunda göç eden kadınların erkeklere göre daha yoğunlukta olduğu göze çarpmaktadır. Dolayısıyla gönüllü göç eden ve iş için başka ülkelere göç eden kadın sayısında artış gözlemlenmektedir (Lutz, 2008: 8). İş organizasyonunda kadına yüklenen düşük ücretli, düşük statülü işler birçok kadını başka ülkelere göç etmeye zorlayan etkenler arasında yer almaktadır. Ayrıca kadının artık erkeğe bağımlı olmadan kendi parasını kazanan bir birey haline gelmesi, geleneksel aile yapısındaki rolleri değiştirmiştir. Artık daha kalifiye işlerde çalışan kadının önceden yaptığı bakım, hizmet ve aile işleri için artık başkalarına yani, göçmen kadınlara ihtiyaç duymaktadır (Lutz, 2008: 10). Bu durum kadın göçmen sayısının gittikçe artış göstermesine sebebiyet vermiştir.

Nitekim yapılan çalışma göçü yaşayan ve ailesinin göç etmesi sonucu hala etkilerini taşıyan kadın görüşmecilerin tecrübelerine yer vererek onların görünürlüğünü arttırmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda Almanya'ya olan işçi göçün etkilerini, toplumsal cinsiyet yaklaşımıyla kadın göçmenleri birkaç nesil üzerinden ele alan çalışma, göç literatürüne katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Göç literatüründe günümüze kadar gelen tartışmalardan birisi de göç edilen ülkede ikinci nesili temsil eden bireylerin “göçmen” olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceği üzerinedir. Literatürde bu konuyu kapsayan çalışmalarda göç edilen ülkede doğup büyüyen ve eğitim alan bir bireyin, o ülkenin kültürünü aldığı dolayısıyla ikinci kuşaktan sonrasını temsil eden bu bireylerin göçmen olarak nitelendirilemeyeceği savunulmaktadır (Kofman, 2005: 8). Fakat bu çalışmada kuşaklar arasındaki yaşamsal ve kültürel farklılıkları kıyaslamak ve bilimsel geçerliliğe sahip bir sonuç elde etmek adına “ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşak” terimleri kullanılmıştır.

Çalışma Almanya'da yaşayan göçmen kadınların göçten nasıl etkilendikleri ve Türkiye kökenli göçmen olarak toplum içinde kendilerini nasıl konumlandıklarını kuramsal çerçevede kendi anlatımlarıyla aktarmaktır. Yapılan derinlemesine görüşmelerde ses kayıtları alınarak onların gerek yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar, gerekse serbest anlatımla aktardıkları bilgiler akademik olarak yorumlanarak, kimlik kavramı üzerinden yeniden açıklanmaya çalışılmıştır.

Toplamda dört nesil üzerinden yürütülen bu görüşmelerde toplumsal rollerdeki değişimler, göç deneyimleri ve bu deneyimin göçmen kadınlar üzerinden nasıl sonraki nesillere aktarıldığı ele alınmaktadır. Geleneksel yapı içerisinde edinilen kimlikle göç sonrasında edinilen kimlik arasındaki farklar ve benzerlikler, görüşmecilerin yaşamları ve anlatımları üzerinden aktarılmaya çalışılmıştır. Bu yönüyle çalışma Türkiye kökenli göçmen kadınların gözünden yaşanılanlara dikkat çekmeyi amaçlamıştır.

Çalışmada Almanya'ya çalışma amacıyla giden ya da eşleri dolayısıyla göç eden kadın göçmelerin durumuna odaklanmakta ve göçün kimlik üzerindeki etkisini toplumsal cinsiyet yaklaşımıyla “göçmenlik” ve “kadın” kavramları üzerinden ele alınmaktadır. Göç süreci içerisinde “otantik” ya da “erkeğe bağımlı” olarak görülen kadın kimliğinin görünürlüğünü artırmak çalışmanın en önemli amaçlarından birini teşkil etmektedir. Ayrıca göçün toplumsal cinsiyet üzerinden tartışılmasını, kadınların gözünden de tüm hatlarıyla değerlendirilmesini sağlayacaktır. Almanya'nın Hessen eyaleti içerisinde yaşayan Türkiye kökenli göçmen kadınların uyum sağlama deneyimlerini aktarmayı hedefleyen araştırmada nicel gözlemlerin yanı sıra nitel yöntem seçilmiştir. Çalışmada, nitel yöntemin tekniklerinden “derinlemesine görüşme” ve “anket çalışması” yürütülmüştür. Araştırma kapsamında Almanya'nın beşinci büyük şehri ve Avrupa'nın ticari merkezi olan, toplam 2,221,910 nüfuslu Frankfurt ve üniversiteler şehri olarak bilinen, tarihi öneme sahip 72,000 nüfuslu küçük şehirlerinden Marburg ile 20, 764 nüfuslu Stadtallendorf (bkz. Ek-2 ve Ek-3) seçilmiştir. Frankfurt'tan 8 kişi, Marburg'tan 26 kişi ve Stadtallendorf'tan ise 22 kişi olmak üzere bir Kürt kökenli toplamda 56 Türkiye kökenli göçmen kadınla anket çalışması (bkz. Ek-1) yapılmıştır. Frankfurt'tan 6 kişi, Marburg'tan 16 kişi, Stadtallendorftan ise 14 kişi olmak üzere toplamda 36 kişiyle de derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine yapılan görüşmeler, görüşülen kişilerin izniyle ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Görüşmeler, kadınların evlerinde, iş yerlerinde ya da dış mekanlarda gerçekleştirilmiştir. Bazı görüşmecilere kendi arkadaş, akraba veya tanıdıkları aracılığıyla ulaşılrken, bazı görüşmecilere ise sokak röportajlarıyla ulaşılmıştır.

Derinlemesine yapılan görüşmelerden bazıları soru cevaptan öte, sohbet halinde geçmiştir. Bu bağlamda görüşmecilerden sorulan soruların dışında kendi hayatlarına dair daha fazla bilgi edinme imkanı bulunmuştur. Fakat aynı durum bazı görüşmelerde sorulan soruların dışında serbest anlatıma yol açmış, dolayısıyla görüşmelerden bazılarının çok verimli geçmemesine sebep olmuştur. Anket çalışması ve derinlemesine görüşme yapılan görüşmecilerin, ankette verdikleri cevaplarla konuşma esnasında verdikleri cevapların çelişki taşıdığı tespit edilmiştir. Bu çelişkinin sebebi, katılımcıların kendi düşünceleri yerine, kendilerinden beklenen cevapları vermeleri şeklinde yorumlanabilir. Bu durum çalışmanın bazı zamanlarda sağlıklı bir şekilde yürütülmesini engellemiştir.

Derinlemesine yapılan görüşmelerde ses kayıt cihazının kullanılması bazı görüşmecilerde güvensizlik yaratmış, bu bağlamda yalnızca anket doldurmayı tercih etmişlerdir. Bazı görüşmeciler ise Türkiye'den bir araştırmacının kendileriyle röportaj yapmak için gelmesinden dolayı çalışmaya daha istekli bir şekilde katılım göstermişlerdir.

Stadtallendorf'ta yapılan anket çalışması ve görüşmelerin bazıları sokakta gerçekleştirilmiştir. Olumsuz hava şartları ve görüşmecilerin kısıtlı zamanlarının olması sebebiyle karşılıklı zorluklar yaşanmış, yapılan anket çalışması görüşmelerin yalnızca soru cevap halinde yürütülmesine sebep olmuştur.

Karşılaşılan zorluklara rağmen çalışma başarılı bir şekilde yürütülmüştür. Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmen kadınlarla diyalog sağlanıp, onların kimlik ve kültür çerçevesinde bakış açılarına çalışmada detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Alan çalışması altı aylık gibi sınırlı bir süreyi kapsadığından dolayı, elde edilen bulgular aracılığıyla bir genelleme yapılmamakta, yalnızca sosyal bir gerçekliğin dilimi yansıtılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ KAVRAMI

1.1. Göç Olgusunun Tanımı

Göç, bir idari sınırı geçerek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayını ifade eder. Bu değişim, kıtalararası, uluslararası, bölgelerarası, kırdan şehre ya da son dönemlerde görüldüğü gibi şehirden kıra doğru herhangi yönde meydana gelebilir. Günümüzdeki dünya nüfus dağılımı geçmişteki büyük göçlerin sonucunda oluşmuştur (Hayır, 1997: 284). Göç; insanların yapmış olduğu yer değişimlerinden farklı bir yapıya sahiptir. Yer değişimlerde insan eski toplumsal ilişkilerini devam ettirir. Fakat göç eden kişi eski toplumsal alışkanlıklarını yarıda bırakarak, göç ettiği yerde yeni alışkanlıklar ve toplumsal ilişkiler edinir. “Bu sebeple kısa süreli ve mevsimlik yer değiştirmeler göç sayılmaz; bir yer değiştirmenin göç sayılabilmesi için sürenin en az bir yıl olması gerektiği düşünülür (bkz. Hayır: 1997). Göç avcı ve toplayıcı ilk insanlardan günümüze kadar gelen bir olgudur. Eski zamanlarda temel ihtiyaçlardan kaynaklanmış olan göç, daha sonrasında farklı sebeplerden dolayı yapılmaya başlanmıştır. Özellikle ticaretin gelişmesiyle birlikte, denize açılabilen teknelerin yardımıyla insanlar çok uzak mesafelere gidebilmesi göçü arttıran unsurlardan olmuştur. Bu durum denizcilik yapmayan halkları yönetim altına alma arzusuyla birlikte hız kazanmıştır. Elbette doğa koşulları ve sanayi devrimiyle birlikte hızlanan ekonomik kalkınma sürecinin de etkisiyle topluluklar birçok ülkeye göç ederek yeni yaşam tarzları benimsemişlerdir. Kendi kültürleri de o ülkenin kültürüyle etkileşim halinde olduğu için kültürel öğelerin karşılıklı benimsenmesi söz konusudur.

Türkler de Anadolu’ya göç ederek kendilerine burayı yurt edinmişlerdir. Hem toprağın verimliliği, hem de konumunun jeopolitik önemi de Anadolu’ya gelmelerinde önemli rol oynamıştır. Osmanlı Devleti zamanında da Anadolu’ya çok fazla göç olmuştur. Savaşlar, Osmanlı’nın hoşgörü politikası, zenginliği ve bunun gibi birçok unsur kaynak olarak göstermek mümkündür. Cumhuriyet döneminde de dışarıdan göç almaya devam eden Türkiye, özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra

dışarıya göç vermeye başlamıştır. Bu dönemin ardından Türkiye için göç unsuru her seferinde karşısına çıkan ve kendi ekonomisine, siyasetine, sosyolojisine, diğer ülkelerle olan ilişkisine yön veren bir unsur haline gelmiştir.

1.2. Göçün Türleri

Buraya kadar genel tanımı ve Anadolu topraklarındaki kısa tarihçesi verilen göç olgusunu iç göç ve dış göç olarak iki grupta incelemek mümkündür.

Herhangi bir ülkenin sınırları içinde oluşan göçler iç göç olarak adlandırılmaktadır. Bu yer değiştirme hareketi esnasında ülke nüfusunda herhangi bir değişme söz konusu değildir. Genellikle iç göçlere bağlı olarak kent nüfusu artarken kırsal nüfus azalmaktadır. İç göç hareketi; kırsal alandan kırsal alana, kırsal alandan kentlere, kentlerden kentlere, kentlerden kırsal alana doğru olabilmektedir. İç göçlerin en fazla görüleni kırsal alandan kentlere doğru olanıdır. Verimli tarım alanları, endüstrinin geliştiği bölgeler, ticaret merkezleri, maden yatakları bakımından zengin olan bölgeler ve turistik yöreler göçmen çekerler.

Günümüzde en geniş ölçekli göç olayları iç göçlerdir. Sanayileşme ve kapitalistleşme sürecinin ilk aşamalarındaki ülkelerde iç göçler büyük ölçüde kırdan kente yöneliktir. Gelişmiş ülkelerde ise nüfusun büyük bir bölümü kentlerde yaşadığı için kentler arası yer değişmeler ağırlıktadır. Bu durumda göç, toplumda yapısal bir dönüşüm aracı olmaktan çok, daha iyi yaşam koşulları arayışının sonucudur (bkz. Hayır: 1997).

Ülkemizde iç göç özellikle 1950'lerden sonra, öncesine oranla hız kazanmıştır. DP döneminde kırsaldan kente göçe destek verilmesiyle birlikte nüfusun büyük bir çoğunluğu büyük kentlere göç etmiştir (Ünsaldı: 2008: 61). Bu dönemde, tarım için yeteri kadar yapılanmaya gidilmemiş olmasından dolayı, kırsal kesimlerde işsizlik artmıştır. Ülke ekonomisinin dayanağının tarım olduğu düşünülürse, bu durum birçok insanın gelir kaynaklarındaki yetersizliğin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Özellikle makineleşmenin hızlanması ve traktörlerin yaygınlık kazanmasıyla birlikte köyde tarımsal iş gücüne duyulan ihtiyaç azalmaya başlamıştır. Artan nüfus ve

işsizliğin vermiş olduğu çaresizlikle kentlere yönelim artmıştır. Kentlerdeki konut yetersizliğinin doğmasına ve insanların barınabilmek adına “gecekondu” olarak tabir edilen konutlaşmaya gitmelerine sebebiyet vermiştir (Ünsaldı, 2008: 62). Özellikle kentlerde sosyoekonomik anlamda da yeni bir sınıfın ortaya çıkması iç göçün bir sonucudur. Köylü kültürünü terk edemeyen, fakat kent kültürüne de ayak uyduramayan, arada kalmışlığın sonucunda bu iki kültürün de özelliklerini taşıyan bir “arabesk” kültür doğmuştur. Tüm bunlardan yola çıkarak iç göçün sebeplerinin ekonomik yetersizlik, tarımda makineleşme, uygulanan politikalar, kent kültürünün ve imkanlarının insanlara vermiş olduğu özenme duygusunun olduğunu söyleyebiliriz (Ünsaldı, 2008: 61-62).

Yer değiştirenin yaşamını sürdürmek için seçtiği yeni yerleşme ülke sınırlar dışında ise dış göç terimi kullanılır. Dış göçün en büyük sebebi ekonomik sıkıntılardan kaynaklanmaktadır. 1 Eylül 1961 yılından sonra Almanya ile imzalanan anlaşma sonucunda ülkemizde dış göç “işçi göçü” olarak başlamıştır. Türkiye’de o dönemlerde yurdunda dahi artık huzur bulamayan birçok kişi “1960 askeri müdahalesinden sonra baş gösteren ekonomik sıkıntılar, işsizlik, döviz darlığı gibi etkenleri ortadan kaldırmak için düşünülen demografik bir çözüm olarak” dış göçü seçmiştir (Unat, 2002: 1). Almanya ve diğer ülkelere göç eden bu vatandaşlar yalnızca bir senelik bir dönem için kalmayı planlasalar da, oradaki koşulların rahatlığı ve buldukları ülkelerle uyum sürecine girmiş olmalarından kaynaklı olarak geri dönmeye karar vermişlerdir. Özellikle 1970’lerden sonra aile birleşimi ve evlilik yoluyla bu ülkelere göç devam etmiş ve vatandaşların tam anlamıyla yerleşik bir düzene geçmişlerdir (Tutan, 1997: 15). Bu durum Türkiye için hem ekonomik olarak hem de sosyokültürel olarak zamanla yararlı bir süreç haline gelmiştir (Turan: 1997: 4). Mesleki eğitim alarak iyi gelir sahibi vatandaşlar ülkeye döviz girişine katkı sağlamışlardır (Martin, 1991: 38). Aynı zamanda göçmen kimliği altında ayrı bir kültür oluşturarak, Türkiye için sosyokültürel anlamda yeni bir bakış açısı kazandırmışlardır. Bu iki kimliğin kırılma noktasında ortaya çıkmış melez bir kimlik, ülkeler arasında küreselleşmeyle birlikte çok yaygın hale gelmiştir.

1.3. Türkiye’den Almanya’ya İşçi Göçü

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ulus devletlerin etkisini kaybetmesiyle, dünyadaki güç dengeleri değişim göstermiştir. Savaştan dolayı eski gücünü kaybeden büyük devletlerden birisi de Almanya olmuştur. Almanya savaştan sonra kendi ekonomisini kalkındırmak amacıyla endüstrisini ve ülke ekonomisini hızla yeniden yapılandırmaya çalışmıştır. Fakat kendisinin elinde bulundurduğu iş gücü, ekonominin gelişimini karşılamak adına yetersiz kaldığı için “Kuzey-Akdeniz ülkelerinin potansiyel işgücüne başvurarak sorunu aşmıştır. İlk önce İtalya, İspanya ve Yunanistan’a başvurulmuş, fakat bu ülkeler ihtiyacı karşılamakta yetersiz kalınca 1960’lı yılların ortalarına doğru Türkiye ve Portekiz’in işgücü potansiyeli gündeme getirilmiştir” (Turan, 1997: 3-44). 1 Eylül 1961’de Türk-Alman İşçi Mübadele anlaşmasıyla birlikte iş gücü aktarımına başlanmıştır. İlk etapta işçiler yurt dışına çıkmaya pek istekli olmasalar da, daha önce eğitim için Almanya’ya gitmiş olan 12 Türk kursiyerinin Türkiye dönüşlerinde, Almanya’daki koşulların olumlu yönlerini anlatmaları, edindikleri mülkler ve mali durumlarındaki ilerleme halkın dikkatinden kaçmamış, böylelikle dış ülkelere çalışma olanağı arayan işçilerin sayısında hızlı bir yükselme meydana gelmiştir. Otomasyona yönelen Alman endüstrisinin ucuz iş gücü böylelikle büyük oranda Türkiye tarafından karşılanmıştır. Almanya’nın savaştan sonra kendi sanayisini düzeltmesine büyük katkıyı onlar sağlamıştır (bkz. Unat, 2002).

Türkiye, Almanya’nın ekonomisini bu noktaya getiren ve göçmen arayışına çıkartan 2. Dünya Savaşına katılmamış olsa bile kendi askerini hazırda bulundurmak adına elde edilen gelirin büyük bir çoğunluğunu orduya aktarmak durumunda kalmıştır. Ayrıca CHP tarafından uygulanan devletçilik politikası, savaştan sonra dünyanın liberalizm yönlü ekonomisine paralellik sağlayamadığı için, bu durum ülkeyi daha fazla ekonomik sıkıntıya sokmuştur (Eroğul, 2003: 18). Yaşanılan sıkıntılar hükümet ve partiye karşı tepkilerin artmasına yol açmıştır. ABD’nin dayatmalarıyla uygulanan ekonomi politikasında değişimler yapılmaya çalışıldıysa da, küresel anlamda hüküm süren liberalizme Türkiye ayak uydurmayı başaramamıştır (Eroğul, 2003: 17-8). 1950 seçimlerinde halk, CHP hükümetinin bu

başarısızlığını DP'yi seçerek göstermiştir (Bulut: 2009: 75). DP, küresel ekonomik düzene uyum sağlamak adına liberal bir ekonomi politikası izlemiştir. Amerika ve İngiltere'den alınan borçlarla ülke ekonomisi kalkındırılmaya çalışılmıştır. İlk beş yıl hava koşullarının da yardımıyla uygulanan politika bir anlamda başarılı olmuştur. Fakat sonrasında uygulanan politikada eksiklikler ortaya çıkmıştır (Bulut, 2009: 77-8). Tarımda makineleşmeye gidilmesi, insan gücüne olan gerekliliği azaltmış ve gelir kaynağı tarım olan birçok köylünün işsiz kalmasına yol açmıştır. Nüfus artışı sebebiyle elde edilen milli gelir yetersiz kalmaya başlamıştır. Ayrıca dış borçlardan kaynaklı olarak ülke genelinde banka kredilerinin kesilmesi, iş hacmini azaltmıştır. Böylelikle ticaret alanında çalışan kesim de zora girmiştir. Gelir ve gider oranı ayarlanamamış ve ülkede döviz sıkıntısı ve enflasyon baş göstermiştir (Bulut: 2009: 78). Hükümetin büyük toprak sahipleri ve ağalarla olan çıkar dayanışmasında en çok köylü ezilen duruma gelmiştir. Köy enstitülerinin kapatılması buna en belirgin örnektir. Köylünün eğitim alması, kendi haklarının yavaş yavaş farkına varması ve bunu talep etmesi demek olduğu için, bu durum hükümetin ve de ağaların çıkarlarına ters düşmüştür (Eroğul, 2003: 205-207). Kırsal kesimde eğitim, iş ve diğer tüm alanlarda yokluk çeken halk, çareyi iç ve dış göçte bulmuştur. Toprağına, memleketine sıkı sıkıya bağlı olan köylüler, daha iyi koşullar edinmek adına buraları terk ederek, hiç bilmedikleri yerlere umutları dışında hiçbir şeyleri olmayarak gelmişlerdir. Ayrıca 1960 öncesindeki halkın üstündeki iktidar baskısı ve 1960 sonrasında ordunun yönetime el koymasıyla oluşan siyasi durum bu köylüleri dış göçe iten en önemli etken haline gelmiştir.

Türkiye ekonomisinin yapı taşını tarım oluşturmuştur. Sanayinin gelişmesi için yeteri kadar gelir sağlanması gerektiğinden tarıma yönelik yapılandırmaya gidilmiştir. CHP döneminde hem toprağın işlenmesi, hem de köylüye gelir sağlanması adına devlet köylüye toprak verilmiştir. Fakat İkinci Dünya Savaşı'nın da etkisiyle elde edilen gelirin giderleri karşılamamasından kaynaklı olarak, dış borçlanmaya, vergilendirilmeye gidilmiş ve lüks tüketim ürünlerinden alınan vergiler arttırılmıştır (Ünsaldı: 2008: 55). Para basılarak enflasyona gidilmiştir. Kısacası hükümet ekonomiyi düzeltmek adına her yola başvurmuştur. Uygulamalar istenilen sonucu vermemiş aksine karaborsa ortaya çıkmıştır (Bulut: 2009: 78). Memurlar yoksullaşırken, zengin kesimler daha varlıklı hale gelmişlerdir. Halk arasında

sosyoekonomik olarak uçurum meydana gelmeye başlamıştır. Türkiye İkinci Dünya Savaşında tarafsız durmuş olmasına rağmen, savaş sonrasında bir taraf belirlemek durumunda kalmıştır ve ABD'yi seçmiştir. Sovyetlerin Türkiye'den toprak talebinde bulunması, ordunun her ihtimale karşı savaşa hazır halde beklemesini gerektirmiştir (Ünsaldı, 2008: 55). Elde edilen gelirin büyük bir çoğunluğu orduya gittiği için ülke içerisinde yeniden sıkıntılar baş göstermeye başlamıştır (Ünsaldı, 2008: 55).

Savaştan sonra ABD'nin liberal ekonomi politikası Türkiye üzerinde de etkili olmuştur. ABD'nin İnönü'ye bu konuda baskıları da devletçilik politikalarında bir takım yenilemelerin yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Aynı zamanda buna paralel olarak Türkiye bu süreçte tek partili yönetim sistemden, çok partili yönetim sistemine geçiş yapmıştır. Ülkenin ekonomisinde yaşanan sıkıntılar da iktidar tarafından devletçilik politikasından, liberal ekonomi politikasına geçişin sebeplerinden biridir (Ünsaldı, 2008: 56). ABD hem barış koşullarına uymak hem de genel olarak ekonominin canlanmasını kolaylaştırmak adına Marshall Planını ortaya atmıştır. Türkiye'nin bu plana dahil olması en azından ekonomisini düzeltmede bir umut niteliğinde olmuştur. Bu plan doğrultusunda ülkede tarımı canlandırmak adına yurtdışından çok sayıda traktör Türkiye'ye getirtirilmiştir. Böylece tarımda makineleşme dönemi başlamıştır (Ünsaldı, 2008: 59). Marshall planı yaptırımı olarak ABD, Türkiye'nin tarım alanında kendini geliştirmesini talep etmiştir. Türkiye'de demiryolundan çok karayolunda gelişim sağlanması ABD'nin bu yaptırımları doğrultusunda gerçekleşmiştir.

Böylelikle DP'nin 1950 tercihlerinde iktidara gelmesiyle artık ülke içerisinde liberal bir devlet politikası izlenmeye başlanmıştır (Bulut: 2009: 77). Serbest girişime destek verilmiş ve özel sektörün büyümesine katkı sağlanmıştır. Dış ülkelerden alınan borçlarla Menderes ülke ekonomisini düzeltmeyi amaçlamıştır. (Ünsaldı, 2008: 59). Fakat sonrasında uygulanan ekonomi politikaları başarısızlığa uğramıştır. İhracat yapılamamış ve elde edilen gelir, giderleri karşılayamayacak duruma gelmiştir (Ünsaldı: 2008: 61). Ülke içerisindeki hükümetin baskısı ve halk arasında kutuplaşma kendini günden güne daha da gösterir hale gelmiştir (Eroğul, 2003: 206-7). Ekonomik sıkıntıdan dolayı memur ve aydın kesim DP'ye cephe almıştır (Eroğul, 2003: 208). Kırsal alanda yapılanmaya gidilmediği için birçok köylü kentlere göç

etmiştir. Artan nüfusu konutlar kaldıramayınca gecekondulaşma başlamıştır (Ünsaldı, 2008:6- 61). Kırsal kesimde yaşamını sürdürmeye çalışan köylülerimiz için de hayat şartları daha da zor hale gelmiştir. Devletin ağalara ve büyük toprak sahiplerine tanıdığı ayrıcalıklar, köylüyü ezilen kesim olmaktan kurtaramamıştır (Eroğul, 2003: 151). Eğitim ve ekonomik olarak sıkıntı içindeki köylü için ticaret anlaşması umut kapısı niteliğinde olmuştur. “Ordu iktidara el koymuş ve çok partili sistem sona ermiştir (Bulut, 2009: 79). Bir bakıma ihtilal Almanya’ya iş gücünü kolaylaştırmıştır”(Keleş, Unat, 1976: 23). İlk etapta gönülsüz olan birçok işçi, siyasi ve ekonomik sebeplerden dolayı gitmeye karar vermiştir. 1973 yılında başvurular bitene kadar 500.000’den fazla işçi gönderilmiştir (Turan: 1997: 13). İlk olarak 5-6 yıllık çalışma süresinden sonra dönüleceği varsayılrsa da, sonrasında ailelerini de yanlarına alan işçiler dönme fikrinden vazgeçmişlerdir. 23 Kasım 1973’den sonra Almanya dış ülkelerden yabancı işçi alımını durdurmuştur. Böylelikle ülke içerisinde yabancı işçi sayısı azalırken, Türkler artış göstermişlerdir (Turan: 1997: 14). Almanya’da iktidara geçen Hıristiyan Demokratlar bu işçileri ülkelerine dönmeleri için özendirme politikası kapsamında para yardımı teklifinde bulunmuşlardır. (Turan, 1997: 19) İşçilerden çoğu iş koşullarının zorluğunu bildikleri için çocuklarının iyi bir eğitim almasına öncelik vermişler, bu sebeple kendi ülkelerine dönmeyi tercih etmişlerdir. Almanya’da kalmaya karar veren büyük bir kesim, oradaki sisteminin içine dahil olmuş, toplum içerisinde kendi kimliğiyle yer edinmeye başlamıştır (Turan, 1997: 13-21). Almanya’da yerleşik düzene geçen vatandaşlar şu an hala yaşamlarını buldukları ülkede devam ettirmektedirler. Sayıları milyonları bulan birçok vatandaşımız, çoğunluğu Almanya (2013 yılı 1,549,808 kişi) ¹ olmak üzere şu an Avrupa’nın birkaç ülkesinde ikamet etmektedirler.

Almanya’ya göçün Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerinden söz edersek; göçmenler yurtdışındayken, kendi yurtlarındaki tanıdıklarına ya da akrabalarına döviz göndermekteydi. Türkiye üzerindeki en önemli etkisinden biri nakit aktarımı olmuştur. Geri dönüşler için prim sistemi uygulamasının başlatılmasından sonra ülkeye dönen vatandaşlara bakıldığında gelir durumlarının Türkiye şartlarına göre

¹ <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/152911/umfrage/tuerken-in-deutschland-seit-2001/30> Kasım 2014.

oldukça iyi olduğunu söylemek mümkündür (Turan, 1997: 6). Kırsal kesimde yukarıya doğru mobilite olmanın yolları ya eğitim ya da yurt dışına göçtür. Eğitim koşullarının kırsal kesimde iyi olmamasından dolayı yurt dışına göçü zorunlu hale getirmiştir. Birçok kişi göç yolunu tercih ederek, kendi yaşam koşullarını düzeltmeyi ümit etmiştir. Ülkeye döndüklerinde ise bu umutlarının boşa çıkmadığını söylemek mümkündür. Geri dönenler kendi buldukları bölgeye ekonomik anlamda birçok yarar sağlamışlardır. Yapılan apartmanlar ve “kırsal bölgelerdeki köylerin çoğuna eğitim hizmeti ve diğer hizmetler götürülmeye başlandığından, öğretmenler ve diğer kamu personeli iki ya da üç yıllık süreler için buralarda çalışmakla görevlendirilmesi” (Martin, 1991: 73) gibi eğitim koşullarındaki düzenlemeler sayesinde bölge halkı için yaşam koşulları daha rahat hale getirilmiştir. 1960’lı yıllarda eğitim parasız olmasına rağmen kırsal kesimde yaşayan kişiler ancak ilkökul düzeyinde eğitim alabilmekteydi. Fakat özellikle Almanya’daki göçmenlerin Türkiye’ye dönüşüyle kırsal kesimdeki sosyokültürel gelişmeler hız kazanmıştır. 1980’li yıllarda kırsal bölgede eğitim kurumlarının sayısı artması, yöre halkı için çocuklarına liseye kadar eğitim aldırarak, sonrasında üniversiteye gönderme imkanı oluşmuştur (Martin, 1991: 54). Kırsal kesimdeki gelişmelerden bir diğeri ise; “geçmişten beri Ceyhan’a mevsimlik işçi göçü olmaktadır; ülke dışından gönderilen paralar bu bölgede pamuk üretimini genişletmişe benzetmektedir ve böylece, Türkiye’nin doğu ve orta bölgelerinden daha fazla göçmen işçi, pamuk ve diğer ürünleri seyreletmek, çapalamak ve hasat etmek için bu bölgeye getirilmiştir” (Martin, 1991: 51). Ayrıca kesin dönüş yapanlar kendi iş yerlerini kurmuşlar ve bu da birçok kişiye iş fırsatı sunmuştur. Dönüş yapan her aile mutlaka bir ev almış, ya da apartman yaptırmıştır. Kira geliri elde edebilmek için yapılan apartmanlardan daireler ayırmışlardır. Bu durum ev sahibi olamayan aileler için teşvik edici olmuştur. Aynı zamanda ev eşyalarına olan talepte de böylelikle artış göstermiştir. Yurt dışında yaşayan Türkler yiyecek olarak Türk gıda ürünlerini seçmekteydiler. Dolayısıyla ihracatta yükselme görülmeye başlanmıştır. Ülkeye gönderilen paralar Türkiye’nin ithalat yapmasını sağlamış ülkeye birçok yedek parça ve makine gelmiştir (Martin, 1991: 73). Bu sebeple yurt dışına göçün hem işçiler, hem gidilen ülke için, hem de Türkiye için her anlamda yarar sağladığı düşünülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KİMLİK VE TÜRLERİ

2.1. Kimlik Olgusunun Tanımı

Kimlik, kişilerin, grupların, çeşitli topluluk ve toplumların kendilerine yöneltilen kim ya da kimlerden oldukları gibi sorulara verilen cevaplar olarak tanımlanabilir. Bu kimlik kişiyi karşıt kimlilerden ayırırken aynı zamanda başka bireylerle olan ortaklıkları ve değerleri de vurgulamaktadır. Sahip olunan kimlikler “kim?” sorusuyla bireyin kendini varlığını algılamasına yardımcı olmaktadır. “kimlirdensin?” sorusuna verilen cevap ise bireyin ait olduğu topluluğu göstermektedir. Birey kim olduğunu karşıt bireyle olan farklılıkları üzerinden tanımlamaktadır. Uzun yıllardır bu sorular her toplumun ve her bireyin kendine yönelttiği sorulardır (Güvenç, 2010: 3-5). Güvenç, “Türk Kimliği” adlı kitabında toplum yapıları farklılık gösterdikçe zaman içinde verilen cevapların da değiştiğini savunmuştur. Geleneksel toplumlarda kimliğin bir sorun olmadığını dile getirerek, töreler, gelenek, göreneklerin kişilerin kimliğini kavrama sürecinde onu yönlendirdiğini, dolayısıyla bireylerin bu süreçte kimlik sorunu yaşamadıklarını ifade etmiştir. Buna karşılık, modernleşme süreciyle toplumlar kültürel değerlerini yitirmeye başlamış ve kimlik, toplumların yaşadığı kültürel bir sorun haline gelmiştir. Güvenç’in de belirttiği üzere (2010: 6); “üyesi olduğu toplum, vatandaşı olduğu devlet, kişiden yalnız yasalara uymasını, ülke çıkarlarına hizmet etmesini istemekle yetinmiyor; ülkenin resmi tarihine, ülküsüne, mitoslarına inanmasını, resmi kimliğini üniforma gibi, övünçle, inançla ve sorgu sualsiz taşımasını bekliyor. Bireyler de sonuç olarak, kimlik seçme özgürlüklerini başka kişilere, zümrelere, kurumlara, devlet gücüne karşı savunmak zorunda kalabiliyor.” Günümüzde çoğu toplumda yaşanan bu kimlik sorunu ve kimlik arayışları, bireyin artık toplum tarafından kendisine verilen bireysel ve ulusal kimlikten memnun olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda bireylerin ulusal kimliği sorgulama süreci başlamakta ve kendi kimliklerini belirleme özgürlüğüne sahip olup, kendilerini bu kimlikler üzerinden tanımlamak istemektedirler. Fakat Güvenç, tarihlerini iyi bilen bireylerin kimlik sorunu yaşamadıklarını belirtmektedir. Buna karşılık, resmi ve

ulusal ideoloji çerçevesinde yazılmış olan tarihin ulusal kimliği inşa edemeyeceğine dikkat çekmiştir (Güvenç, 2010: 13).

Kimliği oluşturan toplumsal yapılanmalar çeşitlilik gösterdikçe bireyin sahip olduğu kimlikler de o denli farklılık göstermektedir. Ayrıca toplumsal yapılanmalar zaman içinde değişime uğradıkça, kimlik kavramı kendini sürekli yenilemektedir. Dolayısıyla toplumsal yapıya oldukça güçlü bağlarla bağlı olan kimlik, çok boyutlu, değişken bir yapıya sahiptir. Bireyin sahip olduğu kimlikler de kendi içinde gruplandırmalar aracılığıyla, sosyal yapıyı oluşturan bireylerin ırk, milliyet gibi unsurlarından gelen farklılıkları üzerinden çeşitli şekillerde tanımlamaktadır. Sosyal ilişkilerin devamlılığını sağlayan en önemli unsurlardan biri olan kimlik, toplumu bir arada tutmaktadır (Karaduman, 2010: 2887).

2.2. Sosyal Kimlik

Sosyal kimlik bireyin doğduktan sonra büyüdüğü çevre ve toplum tarafından şekillenen giydirilmiş kimliğidir. Bireyler kendi tercihlerine göre toplumun olumlu ya da olumsuz özelliğini içselleştirmektedirler. Sosyal kimlik kişinin bireylerarası ilişkileri, sosyal statü ve konumu ve kişiliği üzerinden kendini tanımlar. Toplumsal olarak inşa edilen sosyal kimlik, bireyin topluma aidiyetini, rolünü ve sosyal konumunu belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Sosyal kimliğin pozitif anlamda gelişimi toplumun aynı doğrultuda benimsenen özellikleriyle bağlantılıdır. Dini unsurlar, milliyetçilik, toplumsal değerler, kültür ve sosyoekonomik etkenler bireyin toplum içinde ideal davranış ve düşünce normlarını oluşturan parçalardır. Böylelikle toplum, sosyal kimlikler üzerinden bireydeki kontrolüyle toplumsal düzenin devamlılığını, şekillendirilmesi ve değiştirilmesini sağlamaktadır. Sosyal kimlik toplumsal yapılanmayla örtüşen bir yapıya sahiptir. Yapı değiştikçe bireylerin giydirilmiş sosyal kimlikleri de değişkenlik gösterir (Karaduman, 2010: 2888).

Bireyler çatışan ve çakışan birden fazla kimliğe sahiptirler. Dolayısıyla sahip oldukları kimlikler farklı aidiyetleri de beraberinde getirir. Bir bireyin sahip olduğu kimlik ve buna paralel olarak duyduğu aidiyet, kendisini toplumdaki diğer bireylerle benzer ya da onlardan farklı tanımlama özelliği getirmektedir. Kendisinin ne

olduğunu ya da ne olmadığını tanımlayan birey, toplumsal aidiyet sürecini de tamamlamış olur (Karaduman, 2010: 2887).

2.3. Kolektif Kimlik ve Kolektif Kimliği Oluşturan Millet, Milliyetçilik, Etnik Kimlik

Kolektif kimlik sosyal kimliklerin toplumsal düzeyde ifade edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bireysel kimlikler tercihler doğrultusunda durumsalken, kolektif kimlik daha kapsayıcı niteliklere sahiptir. Dolayısıyla kolektif kimlikte önemli olan bireylerin duygu düşüncelerinden öte, onların topluma hissettikleri bağlıdır. Toplumsal çerçevede düzen, yapılanma, birlik ve bütünlüğü sağlayan kolektif kimliktir. Kolektif kimlik ayrıca etnik ve ulusal kimlikler versiyonuyla diğer toplumlarla olan farklılıkları da ortaya koymaktadır (Karaduman, 2010: 2887).

İnsanların kendine yakın olanla bütünleşme eğilimi, küçük grupların oluşmasına ve daha sonra daha büyük çapta örgütlenme yapılarına zemin oluşturmuştur. Tarih boyunca birey var olabilmek için bireyüstü kolektif hareketlere yönelmek durumunda kalmıştır. Millet ve milliyetçilik kavramları çoğu düşünür için tartışılan bir unsur olmuş ve çoğu zaman fikir ayrılıklarına yol açmıştır. İlkçi yaklaşım, modernist yaklaşım ve etnosembolcü yaklaşım başlıkları altında şekillenen millet ve milliyetçilik, özellikle kimlik edinimleri bakımından farklılık göstermektedir (bkz.Özkırımlı, 2008)

Bu yaklaşımlardan birincisi ilkçi yaklaşımdır. İlkçi yaklaşıma göre, üyeler arasındaki bağ, kan bağından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla önemli olan diğer toplumlarla olan iletişimle şekillenen bütünlük değil, tamamen kan bağıyla oluşmuş bütünlüktür. Etnik kimlik bireyin doğumundan itibaren verilir. Sonrasında kazanılamaz. Bu doğanın gerekliliğidir. İnsanlar doğal düzen gereği etnik gruplara ayrılır ve aynı düzen gereği de kendinden olmayanı dışlarlar. Smith'e göre milletlerin eski çağlardan beri var olduğunu ve o günlerden bugüne sahip oldukları özü kaybetmeden günümüze ulaştıkları görüşündedir. Bu görüşe göre günümüzde var olan devletler geçmiş devletlerin sadece şekil değiştirmiş halleridir, sahip olunan milli öz aynı şekilde yüzyıllar boyunca muhafaza edilmiştir. (Özkırımlı, 2008: 87)

İlkçi yaklaşıma bağlı olan görüşlerden birisi İngilizce olarak sürekli, uzun zamandan beri var olan, dayanıklı olan anlamında kullanılan “perennial” kelimesinden türetilen Eskilcil görüşüdür. “Eskilcilere göre millet ortak bir kültürü, tarihi, dili ve toprağı paylaşan insanların oluşturduğu topluluktur.” (Özkırmımlı, 2008: 87) “Bu sebeple milletleri incelerken geniş bir bakış açısıyla incelemek gerekmektedir. Milliyetçilik, millettten daha sonra ortaya çıkan bir kavramdır. Minogue (Akt.: Özkırmımlı, 1999: 81) millet ve milliyetçilik arasındaki ilişkiyi uyuyan güzel ve prensle örneklendirir. Ona göre millet uyuyan güzel, milliyetçilik ise onu öpücüğüyle uyandıran bir prensdir. Sonuç olarak ilkçi yaklaşım kan bağı gibi birincil yaklaşımların bağlayıcılığını savunur. Sahip olunan ortak bağların en önemli basamağını öyle olduğuna inanılan inanç sistemi oluşturur. İnsanlar paylaşılanların ortaklığına olan inançlarından dolayı kolektif yönelimdedirler. Milletlerin kökenleri çok eskilere dayandığı için, modern çağlardan itibaren millet oluşumlarını ele almak yanlıştır. Modern zaman öncesi dönemlerdeki oluşumlar da ele alınmalıdır, çünkü öz değişmez, değişen sadece şekildir (Özkırmımlı,1999: 75-96).

İkinci yaklaşım ise İlkçi yaklaşımına tepki olarak ortaya çıkan modernist yaklaşımdır. Milletlerin ve milliyetçiliğin modern zamana ait yapılar olduğu görüşünü savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre kapitalizm, sanayileşme, devletlerin merkezi yönetimler haline gelmesi ve ketleşme ve laikleşme gibi modernleşme süreçleri modernist yaklaşımının alt yapısını oluşturan öğelerdir (Özkırmımlı, 1999:98). Modern çağ yarattığı koşullar sayesinde milliyetçiliği ortaya çıkarmıştır. Modernist yaklaşım eski dönemlerde milliyetçiliği oluşturan alt yapının olmadığını belirterek, milletin milliyetçiliği değil, aksine milliyetçiliğin milleti oluşturduğu görüşünü savunmaktadırlar (Özkırmımlı, 1999: 98-100).

Son olarak, modernist yaklaşıma tepki olarak doğan etnosembolcü yaklaşım milletin etnik kökenine ve kültürüne vurgu yapmaktadır. İlkçi yaklaşım ve modernist yaklaşımın bileşimi niteliğinde olan bu yaklaşım, milletin yoktan var edilemeyeceğini savunmaktadır. Onlara göre milli kimlikler toplumsal kültürel değerler, mitler, semboller ve kültür ekseninde şekillenmektedir (Özkırmımlı, 1999: 195). Bu bağlamda modern milletleri incelerken onların tarihsel kökenlerini de ele alarak geniş çaplı ele almak gerekmektedir. Etnosembolcüler, bugünün modern

milletlerinin eski etnik toplulukların devamı niteliğinde olduğunu düşünmektedirler. Toplumların sahip olduğu kimlikler geçmişten günümüze kendini koruduğu görüşündedirler. Dolayısıyla bugünün milliyetçilik anlayışı kendisini etnik kimlikler üzerinde tanımlamaktadır (Özkırımlı,1999: 195-6). Etnik kimliklerden bir olan Türklüğün oluşumuna ilişkin ulaşılan kaynaklar ise göreceli olarak kısıtlıdır.

Orta Asya'da dört kıtaya yayılmış olan Türkler 4000 yıllık geçmişleriyle tarihin en eski kavimlerinden biridir. Yazılı kaynaklar Türklerin ilk Altay Dağları çevresine yerleştiğini göstermektedir. Daha sonraları kurulacak olan Orta Asyalı Türk uygarlıklarının kökenleri bu bölgede yaşayan Türklere dayanmaktadır. Göçebe şekilde yaşayan Türkler zamanla coğrafi olumsuzluklar sebebiyle ilk etapta Sibiry'a'nın güneyi başta olmak üzere, kesin olarak bilinmemekle birlikte yaklaşık olarak M.Ö.1000 yıllarında büyük bir göçle Mezopotamya'dan Anadolu'ya geçtikleri düşünülmektedir (Uğurlu, 2012: 9-17). Bir dönem Çin'de hüküm süren Türk boylarının Orta Asya'dan çeşitli bölgelere göçleri birçok çağ boyunca varlığını sürdürerek, buralarda "Büyük Selçuklu, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti gibi birçok bağımsız Türk Devleti kurmuşlardır" (Uğurlu, 2012: 13).

Uğurlu (1992: 106), tarihte Türk adının karşımıza Orhun yazıtlarında Türk olarak çıktığını ve Kaşgarlı Mahmud efsanesinde Türk adının gençlik, sağlık ve olgunluk anlamına geldiğini ifade etmektedir. Güvenç ise Türk kimliği ve Osmanlı kimliği arasındaki bağlantıya dikkat çekerek, Osmanlı'da Osmanlı kelimesi yalnızca hanedan üyeleri için kullanılırken, Türk kelimesinin Anadolu köylerinde düzgün Türkçe konuşamayan köylüler için kullanıldığını aktarmaktadır. Güvenç aynı zamanda Türk kelimesi hacı seferlerinde Türkçe konuşan Anadolu halkına Türkiye olarak ilk defa Batılılar tarafından verildiğini, fakat Anadolu halkının Osmanlı'nın yıkılışına kadar bu tabiri kullanmadıklarını, yıkılıştan sonra yaygınlaşmaya başladığını vurgulamaktadır (Güvenç, 2010: 22).

Türkler Batılılardan çok zaman sonra tarih yazımlarını değiştirmeye karar vermiştir. Tarafı tarih yazımları ise ulusal kimliğin oluşumu sürecinden en büyük engeli teşkil etmektedir. Özellikle yazılı kaynaklarda anlatılan gerçek dışı bilgilerin doğrultusunda bireyin kendi ulusal tarihini sorgulamaya başladığını ve bu yüzden

Türkiye’de ulusal kimliğin oluşturulamadığı belirtilmiştir. Dolayısıyla Güvenç, her ulusun toplum olduğunu, fakat her toplumun ulus olmadığını anlatmaktadır. Günümüzde de devam eden ulusal kimlik arayışının, ancak toplumun ulus olmaya karar vermesi ve Türk tarihi hususunda toplum üyelerinin bilinçlendirilmesiyle sürecin sonlandırılabilmesi hususunda görüş ayrılıkları halen devam etmektedir (Güvenç, 2010: 10-12).

2.5. Bireysel Kimlikler

Kimlik bireylerin kültürel, toplumsal değerler ve bireyin sahip olduğu sosyal statü ekseninde şekillenmektedir. Bireysel kimlik, bireyin kendisine kim olduğunu sorduğunda aldığı cevaplar bütünüdür. Bireyin kendi varlığının bilincinde olması kimliğin temelini oluşturmaktadır. Kimlik inşası bireyin toplum içindeki diğer bireylerle olan ilişkilerine dayanmaktadır. Sosyal ilişkilerin içine toplumun kültürü aksettği için, kimliğin oluşumunda kültürün rolü büyüktür. Toplumsal normlar bireyin tutum ve davranışlarını belirlemektedir. Birey bu normlara ne kadar uyarsa, toplumdaki o kadar olumlu dönütler almaktadır. Dolayısıyla birey toplum tarafından çizilen ideal kimlik üzerinden kendi kimliğini tanımlamaya başlar. Çocukluk sürecinden başlayan bu kimlik gelişim süreci bireyin hayatı boyunca devam etmektedir ve daha çok bireyin duyguları ve tercihleri üzerinden gelişimini göstermektedir (Aşkın, 2007: 216-217).

Toplum tarafından bireysel kimlik çerçevesinde yaratılan alt kimliklerden biri de kadın olmanın yarattığı, belki de verdiği bir kimlik halidir. Toplumsal rollerle şekillenen bu alt kimlik, toplum içinde herkes tarafından kabul görmüş “ideal kadın” algısı üzerinden kendini inşa etmektedir (Mutluer, 2007: 5).

2.5.1. Tarihsel Süreçte Kadın Kimliğinin Konumlandırılması

Tarihin ilk dönemlerinde kadın erkek eşitken, ilkçağ ile birlikte yaratılıştan dolayı farklılıkların olduğu söylemleri artmaya başlamış ve bu eğitimde fırsat eşitsizliğine kadar varmış, kadınları erkeğe bağımlı hale getiren sosyal bir dayatma halini almıştır. Orta Çağ’da ise kilisenin görüşleri doğrultusunda kadınları günahkar

ve cadı olarak gören sistem onları gittikçe marjinal gruplar haline getirmeye başlamıştır (Karadağ, Sabancılar, 2012: 92). Bu doğrultuda eril yapı kadınların konumlandırılmasında etkin bir rol oynayarak, erkekleri toplum içinde söz sahibi bireyler haline getirirken, bu tanımlama üzerinden kadınlara aşağılayıcı, güçsüz, aciz sıfatlar yüklemektedir. Eril yapı aynı zamanda toplumsal cinsiyeti belirlemiş, kadınları kamusal alandan dışlayarak pasif hale getirmiştir. Aydınlanma döneminde ise artık fiziksel farklılıklardan çok kamusal alanda kadın erkek eşitliğine vurgu yapılmaya başlanmıştır. Dönem içerisinde cinsiyet farklılıkları yerine daha çok insan olma olgusu tartışılmaya başlanmış ve kadın hareketleri de eşitlik elde edebilmek adına uğraş vermiştir (Karadağ, Sabancılar, 2012: 92).

Toplumsal cinsiyet kapsamında kadın hareketlerinin tarihsel süreci iki farklı safhada gerçekleşmiştir. 18. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl arası birinci dalga olarak, 20. yüzyıl ortasından günümüze olan süreç ise ikinci dalga olarak nitelenmiştir. Bu bağlamda küreselleşme ve çokkültürlülük etkenlerinin kadın hareketlerine etkisinin çok fazla olduğunu söylemek mümkündür (Karadağ, Sabancılar, 2012: 91). Birinci dalga olarak nitelendirilen kadın hareketi kadın erkek eşitliğini ve siyasal temsili hedeflemiştir. Dünya çapında hukuksal alandaki gelişmelerle birleşen bu feminist hareket kadınlara kamusal alanda daha aktif yer alma ve söz hakkı tanımıştır. 20. yüzyılın ortalarında başlayan ikinci dalga feminist hareket ise mücadelesini iki farklı doğrultuda sürdürmüştür. Eşitlikçi Feminizm erkek hegemonyasının kendini kadın kimliği üzerinden tanımladığını savunurken, farklılıkçı feminizm kadın erkek arasındaki farklılıklar yerine eşit olan yönlerin ön plana çıkarılması gerektiği, dolayısıyla geleneksel rollerin reddedilmesi gerektiğine vurgu yapar (Karadağ, Sabancılar, 2012: 91-98).

2.5.2. Toplumsal Cinsiyet Çerçevesinde Hiyerarşi

1970’li yıllardan itibaren kadın araştırmalarının yaygınlık kazanmasıyla, özellikle feminist araştırmacılar tarafından çalışmalarında sıklıkla kullanılan “toplumsal cinsiyet” kavramı ortaya çıkmıştır. Cinsiyet (Sex) bireylerin doğuştan edindiği biyolojik özellikler olarak tanımlanırken, “toplumsal cinsiyet” kavramı

toplumun cinsiyetlerin üzerindeki baskın sosyopolitik rolünü, cinsel kimliklerin inşasına dikkat çekmektedir (Lutz, 2008: 7-8).

Bireyler doğduklarında cinsiyetleriyle doğmalarına rağmen toplumsal cinsiyet çerçevesinde giydirilmiş/kazanılmış kimlikler üzerinden kendilerini tanımaktadırlar. Doğuştan sahip olunan farklı biyolojik yapılar, farklı düşünce tarzları ve davranışları ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda toplum içinde değişik ilgi alanlarına eğilim, farklı meslek grupları, tutum ve tavırlar, toplumsal cinsiyet tarafından kadın ve erkeğe biçilen sosyal rollerde de farklılığa sebebiyet vermektedir. Kız çocukları geleceğin annesi, ailenin düzenini sağlayan kişi, el işlerine kabiliyetli şekilde, erkek çocukları ise koruyucu, hakim ve sorumluluk sahibi olarak yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla toplum tarafından cinsel kimliklere yüklenen roller o toplumun değer yargıları ve çeşitli sosyokültürel etkenler ekseninde şekillenmektedir. Bu yüzden toplumdan topluma farklılık da gösterebilmektedir. Toplum, her bireyden belirlediği rollerin başarıyla daim halde olmasını beklemektedir. Buna göre aile bütünlüğünü, çocukların bakımını kadın üstlenirken, erkek de ailesine bakmakla yükümlüdür.

Küreselleşme, teknoloji ve modernleşmeyle birlikte toplumsal cinsiyet tarafından belirlenen geleneksel roller de yapısal olarak değişime uğramaya başlamıştır. Kadının eğitim düzeyinin artması, anlaşmalı evlilikler ve kamusal alanda eşit katılım geleneksel rollerin yavaş yavaş terk edilerek, daha paylaşımcı bir hal almasını sağlamıştır (Bk. Güner, Bener, 2011).

2.5.3. Türkiye’de Modernleşmenin Simgesi Kadın

Türkiye Cumhuriyetinin modernleşme sürecine bakıldığında Osmanlı’dan kalma geleneksel yapıyla birlikte Cumhuriyetle gelen modernliği temsil ettiğini söylemek mümkündür. Yeni devlet düzeni Batı’yı örnek alarak ilk önce kapitalistleşme sürecine girmiştir. Bu bağlamda Türk milliyetçiliği devlet yapısını oluşturan en önemli unsurlardan biri olmuştur. Türk milliyetçiliğinin oluşum sürecinde Batı örnek alınsa dahi, milliyetçilik anlayışı Batı’dan farklı yönleriyle de

kendini tanımlamaya çalışmıştır (Sancar, 2004: 8). Batı'dan farklı olarak tanımladığı yönlerden birisi de Türk aile yapısı olmuştur. Oryantalizm ekseninde şekillenen devlet anlayışı milli kültür öğelerinin önemine vurgu yaparak, topluma varlıklarını korumak için bu değerlere sahip çıkılması gerektiği söylemlerinde bulunmaktadır. Aşırı batılaşma fikri devletin varlığı için bir tehdit olarak görülmekte, bunun sonucunda dil, din, kültür gibi yerel sembolleri koruma fikri daha fazla önem taşımaktadır (Sancar, 2004: 8-9).

Dolayısıyla Sancar'a göre Türk modernleşme projesinde bir modern Türk ailesi yaratma fikri öncelikli olmuştur (Sancar, 2004: 6). Modern Türk ailesinin kurucu unsurlarından birisi ise modern Türk kadınıdır. Doğu Batı karşıtlığının sosyal boyutta kendini gösterdiği mikro alanlardan biri de aile yapısı olduğu için, Türk modernleşme sürecinde kadının konumlandırılması geleneksel halde bırakılarak, yerel kültüre sahip çıkıldığına inanılmıştır (Sancar, 2004: 9). Dolayısıyla Cumhuriyet dönemi Türk modernleşmesi Batının kültürel modernliği ve kendi gelenekçi anlayışının çakışma ve çatışma noktasında, milliyetçilik ekseninde yeni bir kültürel bellek oluşturmuş ve ideal yurttaş yaratmak adına erkek ve kadın için toplumsal roller belirlemiştir. Otoriter irade, toplumun kültürel değerlerini dışıl özellik olarak nitelendirilerek, Türk kadınlarına atfedilmiştir. Böylelikle Türk kadını artık milli kültürü ve ulusun namusunu simgeleyen bir hale gelmiştir (Sancar, 2004: 9). “Toplumsal ahlak dini kurallar tarafından belirlenmiştir ve kadının cinselliğinin kontrol altına alınması üzerine kuruludur. Kadının iffetini koruması, yani cinsel konularda ahlak kurallarına bağlılığı, toplumsal düzeni sağlayacaktır.” (Göle, 2011: 76) İşte, Türk modernleşmesinin belirlediği ölçüde Türk kadınından “modern kadından kendi kişisel varlığını ve sorunlarını unutacak kadar suskunluk ve cinsel açıdan da aseksüelliğe varan püritenlik beklenir.” (Sancar, 2004: 10) Toplum içinde modern kadınlar batı kültürü benimseyen ve kendi kültürel değerlerine sahip çıkmayan, “aşırı batıcı” olarak nitelendirilirken, geleneksel Türk kadını sessizliğinin, ezilmişliğinin altında çalışkan ve fedakar olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla Doğu ve Batı'nın kesiştiği noktada otoriteler Batı'nın medeniyetiyle geleneksel Türk yapısı kadın sorunsalı üzerinden kendi karşıtlıklarını sergilemektedir. “Modern kadın mazbutluk, fedakarlık ve aileye sadakat özellikleriyle üst sınıf aşırılıklarına karşıtlık olarak, eğitim haklarını bilen, kamusal görünürlüğe sahip özellikleriyle de alt sınıf

geleneğine karşı bir yaşam bulur” (Sancar, 2004: 11). Batı, kapitalist sistemi içerisinde kadın ve erkeği potansiyel iş gücü olarak görüp, kamusal alanda kadınların görünürlüğünü arttırırken, Cumhuriyetin milliyetçilik çerçevesinde şekillenen modernleşme anlayışı eril üstünlük üzerinden kadınları erkeğe bağımlı iyi bir eş ve anne olarak niteleyerek kamusal alandan görünürlüğünü kısıtlar hale getirmektedir.

Muhafazakar kesimin kadının özel hayat sınırları dışına çıktığı takdirde toplumun sahip olduğu ahlaki değerleri yitireceği inancını taşıması Türk modernleşmesini şekillendiren unsurlardan biri olmuştur. Otoriter irade, toplumun kültürel değerlerini dışıl özellik olarak nitelendirilerek, Türk kadınlarına atfedilmiştir. Türk kadını artık milli kültürü ve ulusun namusunu temsil eder hale gelmiştir. Toplum içinde Türk kadınının konumlandırılması, kimlikler arası sosyal bir düzenleme sağlamıştır. Kamusal görünürlüğe sahip, haklarını bilen, eğitilmiş kadının üst kimliğine karşıt olarak mazbut, evine sadık, fedakar Türk kadını ise alt kimliği temsil etmektedir. Birbirine karşıtlık halinde oluşturan bu iki kadın modeli Türk modernleşmesini simgeleyen iki temel unsur haline gelmiştir. Fakat modern kadın toplum içinde ailevi yaşantısıyla sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Siyasi hayatta aktif rol üstelenemeyen “modern” Türk kadını yalnızca sosyal faaliyetlerle kendini göstermeye çalışmıştır (Mutluer, 2007: 6). Dolayısıyla Cumhuriyet dönemi kendi modernliğini kadınlar üzerinden tanımlamaya çalışsa da aslında eril hakimiyetin devamı niteliğinde olmuştur ve bu eril düzen kendi isteği doğrultusunda siyasi alanın dışında tutarak, kadınlara birtakım haklar tanımıştır. Özellikle Cumhuriyet Halk Fırkası döneminde Türk Kadınlar Birliği’nin özerkleşme talebinin reddi buna bir örnek niteliğindedir (Sancar, 2004: 12). Tekliflerinin reddedilmesinin yanı sıra siyasi anlamda marjinalleştirilmeye ve sosyal etkinlik ve organizasyon, hayır işleri gibi alanlara yönlendirilmeye, onlara verilen misyon meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.

Günümüze kadar uzanan otoriter modernlik anlayışı, kadının siyasi arenada görünürlüğünü kısıtlamakla birlikte kendi kontrolü altında tutmak maksadıyla siyasi yapılanmalara bağlı kollar oluşturarak burada özellikle tercih süreçlerinde kadınların katılımı teşvik edilmeye çalışılmıştır (Sancar, 2004: 12). Siyasi yapılanmalara bağlı olarak kadınlar etkinlikler düzenlemekle birlikte, evleri gezerek tercih propagandası yapmaktadır. Siyasi aktörlerin adına oldukça güvenilir bir imaj sergilemesi ve her

kesime rahatlıkla ulaşılmasını sağlamak adına kadın kolları oldukça aktif rol üstlenmektedir (Sancar, 2004: 12). Bu rollerine karşın, kadınların meclisteki temsilinin hala yeterli sayıda olduğunu söylemek güçtür. Dolayısıyla siyasi merkezin yeni tanımlamalara ve daha eşitlikçi, siyasi arenada kadınlara daha fazla söz hakkı tanıyan bir yapılanmaya ihtiyacı bulunmaktadır (Sancar, 2004: 14-15).

Günümüzde küreselleşmenin ve kapitalizmin gerekliliklerini geleneksel Türk kadını karşılamamaktadır. Bu bağlamda siyasi merkez artık modernlik anlayışını geleneksel kabullerinden vazgeçerek, eğitilmiş, çalışan, kendi haklarını bilen, eşit ve özgür kadınlar üzerinden kendini tanımlamalıdır (Sancar, 2004: 14).

2.5.4. Kültürlerin Çakışmasında ve Çatışmasında Göçmen Kimliği

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren günlük hayatımıza yeni bir kavram olarak “Küreselleşme” girmiştir. “Birileri, sınırları kolaylıkla aşıp evimize konuk olmakta ve kendi yaşam biçimini, düşünce yapısını, ürettiklerini pazarlamakta, bundan da ekonomik anlamda büyük kazançlar elde etmektedir. Bir zamanlar sömürgecilik adı altında yapılan şimdi küreselleşme olarak kapımıza dayanmıştır” (Semran, 2010: 186). Ekonomik yönden güçlü merkez devletler, küreselleşme süreciyle birlikte gözlerini üçüncü dünya ülkelerine dikmişlerdir. “Çevre ülkelerde sendikal organizasyonların kurulmasına ya izin verilmemiştir ya da bu haklar bu ülkelerde çok sınırlı tutulmuştur. Dolayısıyla ithal edilen yabancı iş gücü sendikal haklarını yeterince bilmeyen ve hukukunu savunamayan insanlardan oluşmaktadır”(Turan, 1997: 47). Kendi kimlik ve kültürlerini bu ülkelere aşılama çalışan merkez ülkeler üçüncü dünya ülkelerinde “kimlik” sorununa sebep olmuşlardır. Sürekli ötekileştirme politikasıyla dışlanmaya alışık olan bu ülkeler kendilerine dayatılmaya çalışan kültürle kendi benlikleri arasında bir çatışma yaşamaya başlamışlardır. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra ulus-devletlerin etkisinin kaybolmasıyla, ülkelerdeki milli bilinç kaybolarak, yerini küreselleşme olgusuna bırakmıştır. Küreselleşmeyle birlikte varlıklı ülkeler kendi zenginliklerini arttırırken, sömürülen ülkeler gittikçe yoksullaşmaya başlamıştır. “Kendi ülkelerinde yoksullukla boğuşan insanlar, daha iyi bir yaşam için zengin ülkelere akın ederler.

Böylelikle küreselleşme patronlarının hiç de hesaba katmadıkları bir durum çıkar ortaya: “Göç” (Yeğenoğlu, 1995: 186).

Bu insanlar büyük umutlarla, daha iyi bir hayata sahip olabilmek adına bilmedikleri ülkeye gelmişler, dilini ve kültürüne tamamen yabancı oldukları bu yerde dışlanma pahasına bile olsa tutunmaya çalışmışlardır. Zamanla yerleşmiş oldukları ülkelerde iş ve barınacak yer elde eden göçmenler, bu ülkelerde hak peşinde koşmaya başlamışlardır. “Göçmen kimliğini muhafaza etmek adına direngenlik gösterirken, içinde yaşadığı toplum da kendi kimliğini ve kurallarını dayatmaktadır” (Semran, 2010: 187). Böylelikle göçmenin yarattığı melez kimlik aynı anda her iki kültürden unsurlar taşıyarak, bu kültürlere ayrı bir renk katmaktadır. Yeğenoğlu’nun anlatımıyla (1995: 78-82); “göçmen kimliği ne arkaik ne moderndir ne geçmişe ait ne de şimdiye aittir. Bu kimlik ne o’dur, ne de bu’dur, aynı anda her ikisidir.” Buldukları ülkede ilk olarak dikkate alınmasalar da, zamanla küreselleşmenin de etkisiyle dünyanın ilgisini çeken bu kimlik, artık kabul görmüştür. Bu kimlik ülkeler arasında köprü görevi görerek, küreselleşmeyi hızlandırmıştır. Kültürler arasında bu alışveriş, milletlerin birbirini anlamalarında çok önemli bir rol oynamaktadır.

2.5.5. Bavulları Üzerinde Oturan Göçmenler: Almanya’da Kuşaklar Boyu Göçmen Kimliği

Türkler Almanya’ya büyük umutlarla gitmiş olmalarına rağmen kendilerine karşı gösterilen tutum bir süre sonra hayal kırıklığına yol açmıştır. Almanlar “misafir” olarak gördükleri bu yabancıları, kendileriyle aynı seviyede görmemiştir. İşçilere en ağır işleri yüklerken, en önemsiz konularda bile para cezasına çarptırılmaları ve daha çok çalışmazlarsa memleketlerine geri gönderilme tehditlerine maruz kalmaları bunun göstergesi niteliğindedir (Oymak, 2005: 11-2). Türkleri kendi kültürleriyle asla bir tutmamıştır. Bu farklılık özellikle din, dil farkından kaynaklanmıştır. Genellikle onları kızlara sarkıntılık eden, zeka seviyesi düşük insanlar olarak nitelendirmektedirler. Giyim ve kıyafetler de bu ön yargıları ortaya çıkarmaktadır (Tosun, 2006: 38-39). Avrupa’nın kafasında oluşmuş Türk imajını yıkmaya çalışmaktadırlar. Elbette bu ön yargıyı yıkmak çok zor olmuştur ve

maalesef bu sürecin artık bitmiş olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü Almanların kafasındaki kötü “Türk imajı” çok öncelere 16. yüzyıla dayanmaktadır. Alman edebiyatı içerisinde önemli bir yere sahip Martin Luther’in eserlerinin içindeki Türk imajı buna en iyi örnekler arasındadır: “ Türkler Luther’e göre kılıç ve ülkeleri ve insanları çökerten şeytanın hizmetçisi değil, aynı zamanda Hıristiyanlığı ve İsa’yı bozuma uğratan, yok edenlerdir.... Türk’ten sonrası mahşer günüdür ve cehennemdir. Çünkü Türk’ün kendisine hiç zararı dokunmamış insanları, çocukları, kadınları genç ve yaşlıları boğazladığı, şişlediği, parçaladığı görülmektedir. Türk sanki bedene bürünmüş, öfkeli şeytanın kendisidir...Türkler insanların en büyük eşkıyası ve ahlak bozucusudur. Türk kentleri, ülkeyi ve insanları yok ediyor, kiliseleri yıkıyor” (Tosun, 2006: 38). Buradan da anlaşılacağı üzere Türk kimliğine karşı oluşmuş düşmanlık çok köklü bir hale gelmiştir. Tanrının Hıristiyanlığın gereğini yerine getirmeyenleri cezalandırmak adına Türklerin geldiğine inanlar dahi olmuştur. Onları medeniyetten uzak, aynı tabaktan yemek yiyen, arka sokaklarda yaşayan insanlar olarak gören Almanlar, Türkiye kökenli göçmenleri kendi dünyalarından dışlamışlardır. Almanların kendi kimliklerine kabul etmek istemedikleri bu yeni kimlik iki taraf açısından farklılıkların abartılmasına sebep olmuştur. Karşıtlıkların varlığı iki tarafı birbirini anlayamaz duruma getirmiştir (Tosun, 2006: 40). “Alman toplumunca üretilen önyargılar ve göçmen Türklere karşı uygulanan ayırt etme-dışlama politikaları ve tutumları, göçmen Türklerin gettolaşma eğilimlerini güçlendirmesinin yansıra, içerisinde şiddetin barındığı ırkçılık ve yabancı düşmanlığına giden bir sürecide başlatmıştır” (Tosun, 2006: 41). Erkeklerin bıyıklı, kadınların başının örtülü olması hoş karşılanmamakta, aşağılamalara yol açmaktadır. Bu ötekileştirmenin ırkçılık kökenleri de olduğunu söylemek mümkündür.

Almanların Nazi dönemindeki ırkçı tutumlarını ve yabancı düşmanlığını hala devam ettiriyor olduklarını özellikle ilk kuşak yazarlarından Fethi Savaşçı’nın “Almanlar Bizi Sevmedi” ve “Almanya’nın Güzel Kızları”, Aras Ören’in “A’nın Gizli Yaşamı” ve “Kaybolan Şefkat”, Yüksek Pazarkaya’nın “Oturma İzni ve “Güz Rengi”, Aysel Özakin’in “Mavi Maske” eserlerinde görmekteyiz. İlk kuşak bu dışlamalardan dolayı bir an önce gerekli paraya sahip olduğunda ülkesine dönmeye karar vermiştir (Tosun, 2006: 64). Zamanla misafir olarak nitelendirdikleri

göçmenlerin ülkedeki kalma kararlıklarını görünce, onları kendi kültürlerine asimile etmeye çalışmışlardır. Fakat ben ve öteki yaklaşımları yüzünden göçmenler kendi kimliklerine daha da sıkı sarılmışlardır (Tosun, 2006: 66). Onların kültürleri içerisinde kendi özgünlüklerine devam etmişlerdir. Bu Türk kültürünün korunmasını sık sık ülkeye yapılan ziyaretlerle, semboller ve geleneklere devam ettirmiştir. Kendi kültürleri hem onları var etmekte hem de karşı kültüre karşı bir direnç niteliği görmektedir. Sahip oldukları kimlik çoğu zaman modernleşme olgusuyla birlikte değişime uğramış ve göçmenlerin kültür algısında boşluklara yol açmıştır (Tosun, 2006: 65). Çünkü yaptıkları göç, dini gereklilikleri sürdürmeyi zorunlu hale getirmiştir. Ülkede azınlık halinde olan kesim dini ritüellerle kolektif bir yapılanmaya gitmiştir. Böylelikle din ekseninde cemaat oluşumlarının varlığı görülmeye başlanmıştır. İslam dini onların kendi kimliklerini korumaları için diğer kültürle aralarına sınır çizmiştir (Tosun, 2006: 66-67). Bir şekilde zamanla iki kültür birbiriyle etkileşim sürecine girmiştir. Özellikle ikinci kuşaklarda bu arada kalmışlık da fazla belirginleşmiştir. Aile birleşimi ve yerleşik düzene geçilmesiyle birlikte, Türkler iki kültürle etkileşim içerisinde olmuştur. Kimlik kaybına yol açan durum özellikle ikinci kuşak göçmenlerin çocuklarında görülmüştür (Tosun, 2006: 68). Kendi evinde Türk kültürüyle iç içe olan çocuk, okula gittiğinde ise Alman kültürünü görmektedir. Ailelerin eğitim durumları ve işlerindeki yoğunlukları sebebiyle çocuklarıyla çok fazla ilgilenememeleri, çocukların yetersiz Türkçe konuşmalarının ve Türkiye hakkında çok fazla bilgi sahibi olmamalarının sebebi olarak gösterilebilir (Tosun, 2006: 69). Arada kalan bu kuşak ne kendi kültürüne, ne de Alman kültürüne uyum sağlayabilmiştir (Tosun, 2006: 68). Kültürel çatışmaya yaşayan ikinci kuşak arada kalmışlık yüzünden suça meyilli ya da sert milliyetçilik yanlısı hale gelmiştir. Aileleri gibi Müslüman kimliklerini amaçlaştırmak yerine, araçsallaştırma eğilimi taşımışlardır (Tosun, 2006: 68-69). Özellikle 1980 darbesinden sonra yurt dışına siyasi sebeplerle göç edenler, göçmen kültüre siyasi unsurların eklenmesine sebep olmuştur. 1989 yılında Berlin duvarının yıkılmasıyla çok kültürlülük politikası önem kazanmış, göçmenler için kültürel anlamda bir dönüşüm söz konusu olmuştur. Çünkü artık kendi etnik kimlikleri onay görmüştür. Böylelikle kendi etnik yapılarının varlığını sürdürme imkanı bulabilmişlerdir. Özellikle ulus devletlerin gücünü kaybetmesi, etnik kimliklerin kabul görmesi açısından önemli bir faktör olmuştur (Tosun, 2006: 70).

“Homojen olmayan ve farklı etnik yapıları içinde barındıran Almanya’daki Türkler için artık Türk, Kürt, Alevi, Sünni, Çerkez, Laz vb etnik kimlikler gündeme gelmiştir. “ Etnik kimlik belirli bir topluluğun üyelerinin kendilerini diğer topluluk üyelerinden ayırt eden farklılaştıran bir aidiyet duygusudur.”(Tosun, 2006: 71) Etnik kimlik aynı zamanda bir grup kimliğidir ve diğer gruplarla farklılığı vurgulayan dil bölge, tarih, sembol gibi öğelere sahiptir. Barth etnik gruplar arasındaki sınırları belirleyen kültürel verileri iki farklı kategoride ele almıştır (Akt: Tosun, 2006: 71). “1- Gizli olmayan işaret ve semboller; aktörlerin kendi kimliklerine açık olarak sergilemek amacıyla kullandıkları giysi, dil, yerleşim tarzı ya da genel yaşam tarzı gibi özelliklerdir 2- Temel değerler; başarının değerlendirilmesinde dikkate alınan ahlaki standartlar.” Bu kimlikler etnik ve dinsel kökenli dernekler aracılığıyla üretilmiş olup, üçüncü kuşak gençler için çekim merkezleri haline gelmiştir. Alevilik, Kürtçülük, Nurculuk gibi yapılanmalar Almanya’daki Türkler arasında çözülmeye ve toplumsal kutuplaşmaya yol açmıştır. 1990’lı yıllarla birlikte tırmanışa geçen, Mölne ve Sollingen katliamlarıyla Türklere yönelen Neo-Nazi hareketleri karşısında ortak bir tavır koyan ve Türk kimliğine vurgu yapan Alevi gençliği 1993’te ki Sivas katliamı sebebiyle Türklük kimliğine yaptığı vurgunun yerine alevi kimliğini koymuştur” (Tosun, 2006: 71-72). Buradan da anlaşılacağı üzere kültürün içinde dahi bölünmeler oluşmuş bir takım alt kimlikler meydana çıkmıştır. Çok kültürlülük her ne kadar kültürleri bir araya getirmeyi amaçlasa da, bir yandan kültürler arasındaki farklılıklara da vurgu yapmış ve onları yalnızlaştırmıştır. Türk kimliklerinden daha çok Müslüman kimliklerin yoğunluk kazanması, Almanların Türk kimliği yerine Müslüman kimliğini kabul görmelerine sebebiyet vermiştir.

90’lı yıllarda küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte medya da yaygınlık kazanmıştır. Türk kanallarının sayısının fazlaşması ve bu yayınların Almanya’da da olması, üçüncü kuşak için Türk kültürel kimliğini şekillendiren bir süreç olmuştur (Tosun, 2006: 72). Süreç dahilinde gençler hem kendi kültürel farklılıklarının bilincinde, hem de evrensel kültürün bir parçası dahilindedirler. İki kültürü kendi bünyelerinde sentezlemişlerdir. Evrensel anlamda sahip olunan kültürel farklılıklar çok fazla önem taşımamaktadır, evrensel bir kültürün temsilcileri haline gelmişlerdir. Özellikle medya organlarının, internetin yaygınlık kazanması üçüncü kuşağın sahip

oldukları ana kültürden kopmamalarını sağlamıştır. Aynı zamanda asimilasyon politikalarına karşı bir direnç noktasını oluşturmuştur. Çünkü önceki kuşakların aksine bu kuşak nereye ait olduğunun bilincini taşımaktadır. Üçüncü kuşağın sahip olduğu kimlik diasporik (melez) bir kimliktir. Bu kimlik temelinde alt kimlikler şekillenmiştir. Sahip olunan bu melez kimlik Almanlarla uyum içerisinde yaşanılmasına katkı sağlamıştır. Melez kimlik iki kültüründe bir parçası olduğu için farklı bir bakış açısı kazandırmakla birlikte, bu kültüre sahip bireylerde yaratıcılık özelliğini arttırmıştır (Tosun, 2006: 72-76).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik anlamda sıkıntılar yaşayan ülkelere gerçekleşen göçler, gelen kitlelerin uzun vadeli kalışlarıyla beraber toplum içinde sosyoekonomik anlamda değişikliklere yol açmıştır. Bu durum toplumsal yapının bütünlüğünü tehdit eden bir unsur olarak en çok tartışma yaratan konulardan biri haline gelmiştir (TBMM Raporu, 2012: 67). Göçmenler, toplum tarafından “yabancı” tabiriyle marjinalleştirilen bu grup haline getirilmekle beraber, kültürel farklılıkları sebebiyle homojen bütünlüğü bozarak “modernitenin, düzenin, homojen ve evrensel olanın, bilinenin önündeki engel yani kaosun kendisi olmuştur” (Tosun, 2006: 41). Bu bağlamda özellikle Avrupa’da yaşanan ırkçılık ve yabancı düşmanlığının temelleri toplumun yapısında gerçekleşen değişiklikler ve göçmenlerin uyum sorunları üzerinden kendini tanımlamaktadır. Yaşanılan ekonomik kriz, suç artışı, terör eylem ve saldırıları göçmenlere duyulan yabancı düşmanlığını arttıran sebepler haline gelmiştir.

2.6. Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı

“Her zaman zenci olan birileri vardır. Eğer ortada hiç siyah yoksa ya da bu rolü oynamak için sayıları yetersizse beyaz zenciler icat edilebilir” (akt: Tosun, 2006: 41).

İrkçilik; bireyler ve toplumlar arasında farklılıkları baz alarak karşı tarafı küçük görme ya da nefret etme olarak tanımlanabilmektedir (TBMM Raporu, 2012: 12). Toplum üyeleri kendi içlerindeki ortak özelliklere vurgu yaparak bu gruba dahil olmayan kişileri dışlama meyili gösterirler. Irkçılık genetik olarak ya da etnik, dil, kültür farklılıklardan kaynaklanabilmektedir. Dolayısıyla yabancı düşmanlığı ırkçılık

doğrultusunda toplum içinde sıklıkla karşımıza çıkan bir kavram haline gelmiştir. Çoğunluk halindeki toplum bireyleri kendi özelliklerini üstün, yegane olarak nitelendirerek, azınlık halindeki gruplarla kendileri aralarında bir sınır çizmektedir (bkz.TBMM Raporu, 2012: 12).

İrkçılığa benzemekle birlikte özünde farklılık taşıyan yabancı düşmanlığının sebeplerinden birisi, toplumun göçmenlerin etnik ve kültürel farklılıklarını kendi bütünlüğüne tehdit olarak görmesidir. Bu bağlamda iki grup, aralarındaki karşıtlıklar üzerinden kendi kimliklerini tanımlamaktadır. Dolayısıyla her grup kendilerine yükledikleri olumlu yönlerin aksine karşı tarafı önyargıları sebebiyle olumsuz özelliklerle bağlantılı görmektedir. Avrupalının gözünde göçmenler suç potansiyeline sahip olmakla birlikte etnik kimlikleriyle toplumsal bütünlüğünü tehdit etmektedir. Göçmenlere karşı duyulan ön yargılar, basmakalıp düşünceler sebebiyle her ne kadar Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği tarafından bunu önlemek amaçlı çalışmalar yürütülse de, göçmenlerin yoğun olduğu Avrupa kıtası başta olmak üzere, yabancı düşmanlığı hala günümüzün en büyük sosyal sorunlarından biridir (TBMM Raporu, 2012: 12-16).

2.6.1. Avrupa’da İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı

Sahip oldukları kültürü üstün gören Avrupa insanı, özellikle sömürgeleşmeyle birlikte diğer toplumlardan kendilerini daha da üstün görür hale gelmişlerdir. Bu bağlamda sömürge döneminin Avrupa beyaz insanının diğer ırklardan üstün olduğunu meşrulaştırdığı bir dönem olduğunu belirtilebilir. Dolayısıyla ırkçılık kavramının ilk kez Avrupa’da ortaya çıkması şaşırtıcı değildir. Ne var ki ırkçılığın, ulus devlet anlayışını benimsemiş Avrupa ülkeleri için özellikle ikinci dünya savaşından sonra büyük bir yıkıma yol açtığı söylenebilir (TBMM Raporu, 2012: 14). Devlet anlayışının zararlarını fark eden Avrupa ülkeleri uluslar üstü bir yapılanma maksadıyla Avrupa Birliği’ni kurmuşlardır. Fakat zamanla birliğin genişlemesiyle birlikte üyeler arasındaki güç savaşı, özellikle 11 Eylül olaylarından sonra tüm dünyanın Müslüman ülkelerle güvenlik bunalımı yaşamasına yol açmıştır. Göç alan ülkelerde göçmenlerin yarattığı sosyal uyumsuzluklar, yaşanan ekonomik krizlerin yerli halkın işsiz kalmasına yol açması ve bu durumdan göçmenlerin mesul

tutulmasından dolayı zamanla Avrupa Birliği kuruluş gayesini yitirerek, yeniden Avrupa'nın üstünlüğünü kanıtlamak adına özellikle Batı'lı olmayan ülkelere karşı dışlayıcı bir tutum sergilemeye başlamıştır (TBMM Raporu, 2012: 16).

2.6.2. Avrupa'da Irkçılığın Tarihi

Günümüzde hala gündemde olan ırkçılık ve ötekileştirme, Avrupa'nın tarihine bakıldığında sonradan ortaya çıkan bir olgu değil, aksine Avrupa'nın kendini ve ne olmadığını tanımlama kaygısının bir sonucu olarak icat ettikleri bir kavram olmuştur. "Ötekiler" Avrupa için üstün kimliğini kanıtlama sürecinde ortaya çıkardığı olgudur. Avrupa'nın çokkültürlü bir toplum halinde oluşu, bünyesindeki ülkelerin birlik duygusu içinde yaşamalarına engel teşkil eder hale getirmiştir. Bu yüzden Avrupa tarih boyunca ötekiyi icat ederek kendi birliğini korumaya çalışmıştır (bkz. Özkan, 2007).

Antik dönemde Avrupa'nın o zamanki misyonuna bakıldığında bugünkü kadar diğer topluluklar üzerinde hükmedici etkisinin olmadığı görülmektedir. Aksine Antik Yunan'ın dönem içerisinde aktif bir rol üstelendiği görülmektedir. Fakat Antik Yunan'ın günümüze kadar gelmiş olan mitolojisi incelendiğinde, Avrupa'ya da anlatımlarında yer verildiği görülmektedir. Yunanlıların Europa karakterini oluştururken Avrupa'da esinlendiği varsayılmaktadır (Özkan, 2007: 8). Aynı zamanda Antik Yunan mitolojisine bakıldığında karakterler içinde bir hegemonyanın, ötekileştirmenin olduğu görülmektedir (Özkan, 2007: 8). Anlatım içerisinde Yunan tanrıları kendi milletlerinden olmayı, gelişmemiş, medeniyet yoksunu Barbarlar olarak nitelermektedir. Özellikle bu aşağılayıcı tavrın yönetim yapısının eyalet sistemi olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Halen günümüzde de her yıl düzenlenen olimpiyat oyunlarının dahi bu ötekileştirme mantığından doğduğu ve Yunanlıların Barbarlar üzerindeki üstünlüğü kanıtlamak için yapılmaya başlanıldığı iddia edilmektedir (Özkan, 2007: 8-12). Aynı zamanda dönem içerisinde İran da Antik Yunan'ın Doğu'da kendine bir tehdit olarak gördüğü topluluklardan biri olmuştur.

Orta Çağ'da ise yine Avrupa'nın diğer devletlerin gölgesinde kaldığı bir dönem olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle İslam'ın yükselmesiyle, Avrupa artık kendini Müslüman topluluklar üzerinden tanımlamaya başlamıştır. Dolayısıyla Avrupa için bu dönemde yeni “öteki” Müslümanlar olmuştur. İslamiyet'in yaygınlaşmasıyla Müslümanlaşan ülkeler büyük güç kazanmaya başlamış, Avrupa'nın kendi bütünlüğünü tehdit eder bir hale gelmiştir. Müslümanlar Doğu'dan batıya topraklarını genişletmesi, kilisenin ve Papa'nın gücünü diğer ülkelere kabul ettirmek için engel teşkil ettiğinden, bu durum Hıristiyanların kilisenin ruhani vaatleri doğrultusunda Müslümanlara karşı kutsal savaşlar açmasına yol açmıştır. Bu kapsamda İslamiyet'in varlığının Orta Çağ'da Avrupa için kendi kimliğini yeniden tanımlama sürecinde çok fazla fayda sağladığını söylemek mümkündür. Düşman, barbar imgesi artık Avrupa için bu dönemde İslamiyet haline gelmiş, bu sayede Avrupa kendi içinde onlara karşı millet bütünlüğü sağlayabilmiştir. Ayrıca “Avrupalılaşıma” olgusunun tarihte bu ötekileştirme neticesinde ortaya çıktığı söylenebilir (Özkan, 2007: 14). İslamiyet'e karşı düşmanlığın artmasının bir diğer sebebi de Osmanlı Devleti'nin İstanbul'u fethetmesi olmuştur. Katolik Avrupa, Ortodoks Hıristiyan olmasından dolayı Bizans'a yardım etmemiş, onlara karşı da ötekileştirme politikası uygulamıştır. Dolayısıyla Avrupa için Hıristiyanlığın önemli kalelerinden biri olan İstanbul'un kaybedilmesi, kendisinin batıda yeni yer arayışına girmesine sebebiyet vermiş ve bu doğrultuda keşiflere başlanılmıştır.

Orta Çağ döneminde ötekileştirilen, barbar olarak görülen bir diğer toplum ise Ortodoks Slavlar olmuştur. Slavlar sosyal yapısı ve mezhep farklılıklarından dolayı Katolik Avrupa tarafından dışlanmakla birlikte, haçlı seferlerinin çıkmasında en büyük siyasi konjüktörlerden biri olarak görülmektedir (Özkan, 2007: 12-15). Genel olarak bakıldığında Orta Çağ Avrupa'nın dini farklılıklar üzerinden kendini tanımladığı bir süreç olmuştur.

Modern zamanlara geldiğimizde ise Avrupa'nın kendi kimliği tanımlama sürecinin hala devam ettiği görülmektedir. Dinsel farklılıklar çerçevesinde şekillenen geleneksel kimliğin artık terk edildiği dikkat çekmektedir. Yapılan keşifler neticesinde gidilen yerlerde karşılaşılan topluluklar, Avrupa'nın kendini artık biyolojik farklılıklar üzerinden sorgulamasına yol açmıştır. Bu dönem içerisinde

siyasi gücünü ve dolayısıyla Avrupa için 'öteki' vasfını kaybeden İslamiyet, yerini ilkel topluluklara bırakmıştır (Özkan, 2007: 16-19).

Avrupalı bilim insanları Avrupa'nın üstünlüğünü bilimsel bir zeminde tartışabilmek ve kanıtlayabilmek maksadıyla bu dönem içerisinde Antropoloji (İnsanbilim) bilim dalını oluşturmuşlardır. Antropoloji bilim dalı ırklar arasındaki biyolojik farklılıkları ortaya koymakla birlikte, beyaz insanın diğer ırklardan üstünlüğünü kanıtlamaya çalışmıştır. Bu bağlamda yalnızca beyaz insanın yeni keşfedilen yerlerde yaşayan ilkel kabileleri yönetebileceği inancı benimsenmiş ve buralarda sosyoekonomik ve siyasal anlamda hakimiyet kurulmaya çalışılmıştır. Avrupa artık kendi kimliğini bu barbar olarak nitelendirdiği gelişmemiş, ilkel kabililer üzerinden tanımlamaya başlamıştır. Keşifler Avrupa'yı hem ekonomik anlamda hem de siyasal anlamda güçlendirmeye başlamış ve kendisini modernitenin merkezi olarak vazgeçilmez bir bütün olarak görmesine yol açmıştır (Özkan, 2007: 6-21). Bu kapsamda Avrupa'nın siyahi ırka medeniyeti tanıtmak adına, onları köleleştirmeyi kendinde hak olarak gördüğünü söylemek mümkündür.

Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra Marshall planının eskisi kadar yarar sağlamaması Avrupa'nın ekonomik anlamda zorluk yaşamasına sebep olmuş, fakat sömürge ülkeleri bu süreçte iş gücü konusunda oldukça büyük destek sağlamıştır. Aynı dönem içerisinde Türkiye'den de bu konuda destek alan Avrupa'nın, 1960 ve 1970'lerde ekonomisini düzeltmesi sebebiyle göçmen işçilere duyulan ihtiyaç ortadan kalkmıştır. Fakat o zamana kadar yerleşik düzene geçmiş olan işçiler artık kendi ülkelerine dönmek istememiştir. Avrupa ülkeleri tarafından göçmenler bu yüzden istenmemeye başlanmış ve toplumda her türlü sorunun sebebi olarak görülmeye başlanmıştır. Berlin duvarının yıkılmasıyla birlikte ortaya çıkan kontrolsüz güç, göçmenlere karşı önyargının daha da artmasına yol açmıştır. Özellikle Balkanlardan gelen Müslümanları merkeze alan bu önyargı, Avrupa'nın Rusya ve komünizme olan düşmanlığını bırakıp, yeniden kendini İslam karşıtlığı üzerinden tanımlama sürecine girdiğini göstermektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkeleri arasında dayanışmayı artırmak maksadıyla Avrupa Birliği kurulmuştur. Dolayısıyla birliğe üye ülkeler arasında sınırlar kalkmış, vatandaşlar için serbest dolaşım imkanı sağlanmıştır. Bu durum ülkeler arasında

göçün kontrol edilememesine ve toplum içinde göçmenler yüzünden oluşan huzursuzluğun artmasına yol açmıştır. Tarih boyunca hep kendine belirlediği düşman imgesi üzerinden kimliğini tanımlayan Avrupa için artık tek düşman kendisi haline gelmiştir. Fakat Avrupa kabullenmeyip, bu durumdan yine Müslüman göçmenleri sorumlu tutmuştur. İslam karşıtlığı söylemleri toplum arasında yeniden yaygınlık kazanmaya başlayarak, kültürel ve dinsel farklılıklar üzerinden sınıflandırılmalar yapılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla ötekileştirme tarih boyunca Avrupa'nın kendini tanımlamak için ortaya çıkardığı bir olgu olmakla beraber, ötekileştirilen gruplar farklılık gösterse bile süreç hep benzer şekilde kendini göstermiştir (Özkan, 2007: 20-21).

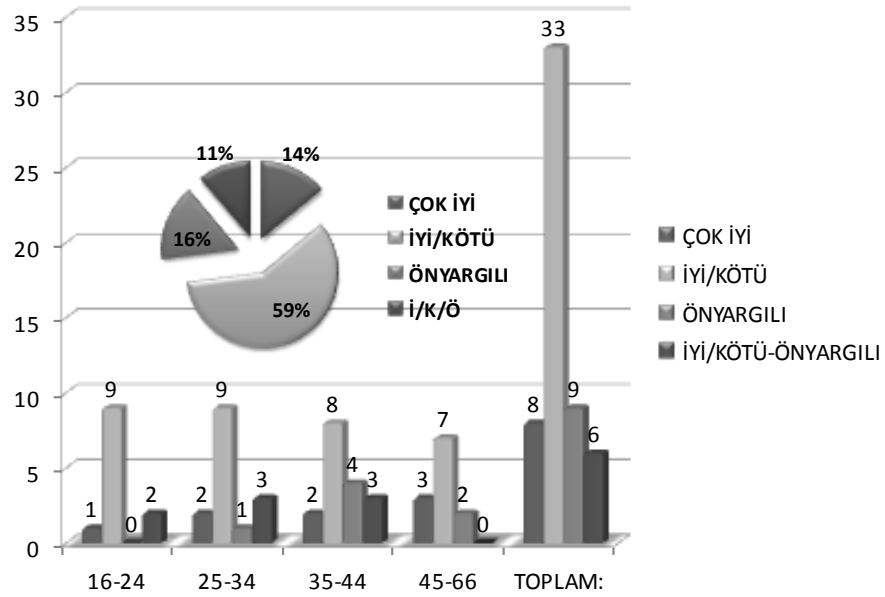
2.6.3. Almanya'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı

Sömürgeciliğin etkisiyle devletler arasındaki rekabet ve ulus devlet anlayışının yaygınlık kazanması devletler arasında Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Almanya'nın savaşı kaybetmesi ve diğer devletler tarafından Versai Anlaşması'nın şartlarına uymaya zorlanması, onun ekonomik ve siyasi anlamda zor bir dönem yaşamasına yol açmıştır (TBMM Raporu, 2012: 24). Ekonomik anlamda yaşanan sıkıntılar toplum içinde siyasi huzursuzluklara yol açmış ve siyasi liderlerin komünizmin etkisinin artmasından kaygılanmasına yol açmıştır. Hitler'in saf ırk ideolojisi ve Yahudilerle Çingeneri hedef alan söylemleri ekonomik bunalım içindeki Almanya'da, toplum tarafından bir çözüm gibi görülerek 1933 yılında iktidara gelmesini sağlamıştır (TBMM Raporu, 2012: 24-25). Fakat bu ideolojiyi yaymak istemesi İkinci Dünya Savaşı'na yol açmıştır. Savaş esnasında ırkçı ideoloji sebebiyle milyonlarca insan öldürülmüştür. Savaştan sonra Almanya ırkçılığı ortadan kaldırmak maksadıyla siyasi yaptırımlarda bulunmuş ve bunun neticesinde birçok kişi idam edilmiştir (TBMM Raporu, 2012: 25). Ayrıca milyonlarca Yahudi'nin öldürülmesi soykırım olarak nitelenmiş ve toplum içinde inkarı yasaklanmıştır. Geçmişte yapılanları yalnızca Almanya'nın değil, Hitler'in hatası olarak gören Almanya, her ne kadar savaştan sonra kendini ırkçılık karşıtı bir toplum olarak tanımlamaya çalışsa da bunu başaramadığı görülmektedir. Nitekim bu doğrultuda, siyasi arenada aşırı sağ ve Nazi ideolojisini benimsemiş partilerin 1950'lerin ilk yıllarında kurulmasına izin verilmemesine rağmen, yine aynı

ideolojideki partilerin 1960-1970 yılları arasında yeniden güç kazanmaya başladığı görülmektedir (TBMM Raporu, 2012: 25). 2000 yılından itibaren ise aşırı sağ partileri destekleyen seçmen sayısında ciddi bir artış görülmesi dikkat çekicidir (TBMM Raporu, 2012: 25-6). Büyük oranda alt gelir topluluklarından destek alan bu partiler yerel tercihlerde düşük oy oranına rağmen genel tercihlerde parlamentoda yer almayı başarabilmektedirler. Tek ırk, tek kültür ideolojisindeki bu partilerin yabancı düşmanlığı söylemleriyle kendi bünyelerindeki seçmen sayısını arttırdıkları söylenebilmektedir (TBMM Raporu, 2012: 25). Özellikle 11 Eylül 2000 tarihinde ikiz kulelere gerçekleşen saldırıların etkisin yanı sıra ülke içinde çokkültürlülüğün kaynaklı yaşanan sosyoekonomik sorunlar Müslüman azınlıklara karşı oluşan önyargının artmasına ve sağ ideolojinin daha da güç kazanmasına yol açmıştır. Hıristiyanlık dünyası İslamiyet’i kendi varlığına tehdit olarak görmeye beraber göçmenleri kendi içlerinde, ideolojilerini yaymaya çalışan siyasi gruplar olarak tanımlamaktadır. “Alman toplumunun önemli bir kesimi, Türkiye kökenlilerin kültürünün ve dilinin dolayısıyla da çokkültürlülüğün Almanları özlerine “yabancılaştırdığını öne sürmektedir” (Kula, 2012: 5). Bu kaygıları ortadan kaldırmak maksadıyla toplum içerisinde homojen toplum söylemlerinin arttığı görülmektedir. Homojen toplum söylemleri tek kültür ve dini ön plana çıkararak Alman ulusal kimliğine, kültürel bütünleşmeye vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla göçmen azınlıklar farklı kimlikleriyle bu bütünü bozmaktadır.

Göç hem toplumda İslamofobiyi arttırmakta hem de ötekileştirme sürecinde katalizör görevi görmektedir. Müslüman azınlıkların gün geçtikçe toplum içinde sayılarının göz ardı edilmeyecek ölçüde artış göstermesi, kendilerine karşı ötekileştirmeyi artırmış, dolayısıyla paralel toplum oluşuma zemin hazırlamıştır. Bu noktada Alman kültürünün azınlık kültürüne uyguladığı dışlama ve onları kapalı bir toplum haline getirme süreci büyük rol oynamaktadır (TBMM Raporu, 2012: 26). Alman toplumu içerisinde hem dinsel farklılık hem de sahip olduğu şark kültürüyle dışlamaya en çok maruz kalan Türkiye kökenli göçmenler olmuştur. Örneğin başörtüsü kendi uyum süreçlerinde engel oluşturmakla birlikte sahip olunan değerleri Almanların isteseler bile kolay kolay yıkamayacaklarını sembolize eden bir nesne haline gelmiştir (Çötök, Taşdelen, 2012: 1-13). Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’nın Avrupa’da yaşayan Türkler” adı altında yapmış olduğu

ankette % 54.1 oranında Türkiye kökenli göçmen Avrupa’da yaşadıkları en büyük sorunun yabancı düşmanlığı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca katılımcıların % 56,6’sı son yıllarda yabancı düşmanlığının fazlaştığını söylerken, % 19, % 7’si ise bu durumdan rahatsız olduklarını ve Avrupa’yı terk etmek istediklerini belirtmiştir (Çötök, Taşdelen, 2012: 4). İleri bölümlerde daha ayrıntılı olarak sunulacak olan alan çalışmasından elde edilen bulgular da bu görüşü desteklemektedir.

Grafik 1. “Almanların size karşı tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların karşılaştırılması

Anket çalışmasında katılımcılara “Alman toplumunun size karşı tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusu yöneltilerek onların herhangi bir ayrımcılığa maruz kalıp kalmadıkları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda % 59 oranında kişinin kendilerine karşı hem iyi hem kötü hem de önyargılı davranıldığını teyit etmiştir. Geriye kalan katılımcıların % 16’sı hem iyi hem kötü davranıldığını, % 14’ü kendilerine karşı iyi ve sıcak davranıldığını, % 11 oranında katılımcı ise kendilerine önyargılı davranıldığını belirtmiştir. Bu bağlamda genel toplama bakıldığında Türkiye kökenli göçmen toplumun kendilerine karşı iyi davranılsa da hala önyargıyı hissettiklerini belirtmişlerdir. Yüz yüze görüşme yapılan

katılımcıların bu konuda ise görüşleri de anket sonuçlarını destekler niteliktedir. Alman toplumunun kendilerine karşı önyargılı olduğunu söyleyen katılımcılar, Türk olmaları dolayısıyla hep ötekileştirildiklerini ve bu durum onları kapalı bir toplum olmaya sevk ettiğini dile getirmektedirler.

Türkiye kökenli göçmen topluma karşı yapılan ayrımcılık yaş ve cinsiyet gözetmeksizin yaşanılmaktadır. Aileden gelen öğretiyile çocuklar arasında dahi bu ayrım gözlemlenmektedir.

“Benim çocuklarım, yani ben burada kendimi tanıttırmak için, yabancı düşmanlığından ileri nasıl diyim sana. Benim çocuğuma çocuk parkında Almanın biri samırsak diye bağırdı. Ben çocuğun üstüne gittim sen ne konuşuyorsun diye. Kaç seneden beri buradasın sen dedim? Ben dedi burada doğdum. Kaç yaşındasın dedim. 17 yaşındayım. 17 yaşında mı, ben senden fazla Almanım dedim. Ben dedim 25 seneden beri buradayım dedim, ne haber dedim. Çocuk kesti, çünkü Almancamı duydu” (Kadın, yaş 48, Stadtallendorf, 28.01.2012).

Yabancı kökenli olmalarına rağmen Almancayı etkin kullanmaları kimi zaman Alman toplumu tarafından ayrımcılığa uğramalarının bir diğer sebeplerindendir. Alman toplumundaki olumsuz “Türk imajı”, onların her koşulda mücadele etmek zorunda kaldıkları bir durum haline gelmiştir. Bu bağlamda dış görünüş de dışlanmanın bir yönü olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Genellikle burada yaşayan yabancılarda biraz böyle nasıl desem böyle bakımsız, böyle kapalı olan kişileri hemen Türk damgası vuruyorlar. Modern insanları, yani modern insanı Türklere yakıştırmıyorlar. Genellikle şöyle bakımlı, açık olduğu zaman hemen İtalyan mısınız diye soruyorlar. Yani Türk, kesinlikle Türk diye düşünmüyorlar. Baştan zaten resmi bir dairede konuşacak olsan ismini söylüyorsun, konuşuyorsun. Türk olduğunu anlamıyorlar. Yabancı olduğunu biliyorlar isim söylediğiniz zaman. Konuşmanın arasında İtalyan mısınız diye soruyorlar. Yok Türk diyince şöyle bir yadırgıyorlar. Almanların bir de bir önyargısı var. Türk kadınlarında nasıl desem ailede baskı, erkek her işe koşturur, her işi yapar. Kadınlar ikinci planda. Yani peki bir şey beceremezlermiş gibi geliyor. Sizinle de

konuşup Türk olduğunuzu öğrenince önce bir şaşırıyorlar önce. Ooo diyorlar şöyle. O zaman anlıyorsun. Fazla da üstelemiyorsun. Çünkü biliyorsun o insan yine başlayacak saçma sapan bir şeyler konuşmaya...” (Kadın, yaş 46, Stadtallendorf, 28.01.2012).

“Türkler ilk geldiği günden beri Almanlar Türkleri sevmiyor”(Kadın, yaş 37, Marburg, 31.01.2012).

“Herhangi bir olayla falan değil ama trotzdem (buna rağmen) yine de böyle şey yapıyorlar mesela yabancı olduğumuz için. Türk fark etmiyor ya da Araplara bile aynı şekilde davranıyorlar. Yani Müslümanları pek sevmezler diyebiliriz” (Kadın, yaş 37, Marburg, 31.01.2012).

“Ama yerine göre insan şaşırıp kalıyor. Sosyal yaşamda bir İrlanda vatandaşı aynı anda Alman vatandaşı olabiliyor, aynı zamanda İtalyan vatandaşı da olabiliyor, aynı anda İngiliz vatandaşı da olabiliyor. Ama bizim Türklere geldiğinde çifte vatandaşlık denildiğinde ooo kıyametler kopuyor. Yok Türklere hem Alman hem Türk vatandaşı olmazmış” (Kadın, yaş 38, Marburg, 03.02.2012).

Dış görünüş üzerinden dışlanmanın başka bir boyutu da Alman gibi gözükenlerin başta kabullenilmesi, Türk olduğu öğrenildiğinde ise uzaklaşılması yönündedir.

“Ben Almanya benzediğim için Türk olduğumu bilmiyorlar. Öğrendikten sonra mesafe koyuyorlar” (Kadın, yaş 38, Marburg, 03.02.2012).

Kendi iş yeri olan kişilerin dahi Alman işverenlerle aynı haklara sahip olmadıklarını ifade etmeleri dikkat çekici noktalardan biridir.

“Ayrımcılık yaşadım ve yaşıyoruz. Oluyor böyle şeyler. Bir Alman gibi her hakka sahip değiliz. İş yerim var, iş yeri çalıştırıyorum. Fakat Alman işverenler gibi haklarım yok. Bazı şeylerde ayrıntılı davranıyorlar” (Kadın, yaş 42, Marburg, 27.01.2012).

“Göstermiyorlar ama hissediyorsun (Ayrımcılığı)” (Kadın, yaş 21, Marburg, 31.01.2012).

“Belki bana iyi davranıyor ama yine de önyargılı” (Kadın, yaş 24, Marburg, 31.01.2012).

Yıllardır Almanya’da yaşasalar da halen Alman toplumu tarafından ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar.

“Çocukluğumda geldim mesela ama yine de bir yabancı gözüyle bakılıyor. Çünkü kendi vatanında en azından yabancı gözüyle bakılmazsın” (Kadın, yaş 43, Stadtallendorf, 28.01.2012).

“Yani bu duvarlara yazılmalar, kapılara yazılmalar yabacılar dışarı diye yazılanlar, Almancılar diye yazılanlar, “Ausländer aus! (yabancılar dışarı) diyenler. Onları ben yaşadım ve benim çocuklarım bunların içinde büyüdü” (Kadın, yaş 48, Stadtallendorf, 28.01.2012).

Ulusal kimlik söylemleri, ülkede sağ kesimin güçlenmesi ve basının taraflı davranması, genel olarak toplumun göçmenlere daha farklı bakış açısıyla bakmasına yol açmıştır. Bu önyargılar zamanla göçmenlere karşı yapılan sözlü tacizlerin yerini artık fiziksel saldırılara bırakmasına zemin hazırlamıştır. Aşağıdaki tablo Türkiye kökenli göçmenlere karşı hissedilen yabancı düşmanlığını daha açık halde gösterir niteliktedir.

Tablo 1. 2012 Yılı Ocak-Aralık Ayları İrkçılık Kaynaklı Eylemlerin Gerçekleştiği Yere Göre Dağılım

Ülkeler	Eylem Sayıları
Almanya	67
Avusturya	3
Belçika	4
Bulgaristan	2
Fransa	7
Gürcistan	1
Hollanda	13
İngiltere	1
İsveç	1
İsviçre	1
Sırbistan	1
Ukrayna	4
Yunanistan	3
TOPLAM	108

Kaynak: (TBMM Raporu, 2012)

Tablo 1.'deki Avrupa'ya ait veriler incelendiğinde, ırkçılık kaynaklı eylemlerin en çok Almanya'da yaşanıldığı dikkat çekmektedir. Türkiye kökenli göçmenlerin nüfusunun en yoğun olduğu ülke olması sebebiyle de Almanya'da yaşanan yabancı düşmanlığı endişe verici boyutlardadır. "Özellikle de, Avrupa'da İslamiyet'in hızla yayıldığı yönünde endişeyle verilen haberler, sosyal medyada paylaşılan Müslümanlık aleyhindeki söylemler, İslamiyet'in Avrupa'yı ele geçireceği şeklinde yayılan korku ve Müslümanların 'tehlikeli yabancılar' olarak 'sınıflandırılması',

Müslüman göçmenlere karşı korku ve saldırganlık duygularını geliştirmiştir” (TBMM Raporu, 2012: 68).

11 Eylül'den sonra İslamiyet'e karşı oluşan fobi her geçen gün artmış, Türkiye kökenli göçmenlerin topluma sosyoekonomik olarak katkıları göz ardı edilmeye başlanmıştır. Ulusal kimliğin daha fazla vurgulanmaya başlanmasıyla, toplum içinde çokkültürlülük denemelerinin başarısızlığına dair söylemler artmıştır (TBMM Raporu, 2012: 27). Avrupa kendi kimliğinin karşısına İslamiyet'i almış ve bu karşıtlık, 'alışılmış öteki' üzerinden yeniden kendini tanımlama sürecine girmiştir. Aşırı sağın yükselmesi, işsizliğin oranı ve Türkiye kökenli göçmen nüfusunun artışından duyulan endişe, İslam korkusu ve yabancı düşmanlığını tetikleyen faktörler olmuştur (TBMM Raporu, 2012: 27). Bu bağlamda medyada ve toplum içinde ırkçılık ve yabancı düşmanlığı içeren fikirlerin artışı ırkçı sebeple işlenen suçların da artışına sebep olduğu tespit edilmiştir (TBMM Raporu, 2012: 29-30). Siyasetçilerin ve partilerin de bu süreci destekleyici davranması toplum içinde yabancı düşmanlığının yayılmasına sebep olan faktörler arasındadır. İşlenen suç oranlarında ilk sırada gelen Almanya'da 2001 yılından itibaren ırkçılık sebebiyle işlenen suçlarda artış gözlemlenmiştir (TBMM Raporu, 2012: 30). Aşağıda 2012 yılı Ocak-Aralık ayları ırkçı eylemlerin suç türlerini gösteren tablo yer almaktadır. Tablodan görüleceği üzere, Almanya'da işlenen ırkçılık ve yabancı düşmanlığı motifli eylemlerde genel bir artış eğilimi söz konusudur. Bu bağlamda işlenen 108 suç sayısından Almanya'da aşırı sağ yanlısı kesimin büyük bir oranda olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 2. 2012 Yılı Ocak-Aralık Ayları ırkçı Eylemlerin Suç Türleri

Saldırı	38
Kundaklama	15
Tehdit mektubu	19
Gösteri, Kuran yakma, Hayvan ölüsü atma)	36
TOPLAM	108

Kaynak: (TBMM Raporu, 2012)

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı'nın tuttuğu kayıtlara göre 1988 yılından günümüze kadar 24 Türk kökenli göçmen ırkçılık ve yabancı düşmanlığı sebebiyle öldürölmüştür (TBMM Raporu, 2012: 18). Dolayısıyla Almanya'da ırkçılık ve yabancı düşmanlığının tırmandığı boyutlar son derece endişe verici bir hale gelmiştir.

Irkçılık ve yabancı düşmanlığının en yoğun yaşadığı ülke olan Almanya, Avrupa'da en çok Türkiye kökenli göçmene ev sahipliği yapan bir ülke olduğundan dolayı yapılan çalışmada bu ülke seçilmiştir. Ülkenin çokkültürlölük politikası kapsamında Alman toplumunun Türkiye kökenli göçmenlere karşı tutumu ve yaptırımları irdelenmeye çalışılmış ve bu doğrultuda Almanya'nın Hessen eyaleti (bkz. Ek-3) içerisinde bir alan çalışması yürütölmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM BAĞLAMINDA ALMANYA'DAKİ TÜRKİYE KÖKENLİ GÖÇMEN KADINLARIN KİMLİK ALGISINA YÖNELİK BİR ALAN ÇALIŞMASI

1960'larda başlayan Almanya'ya işçi göçünün çığ gibi büyüdüğü dönemde birçok aile yapısının da değiştiğini söylemek mümkündür. Bu değişimler kimi zaman tek tek aile bireylerinin Almanya'ya gitmesi olduğu gibi, bazen de tüm aile fertlerinin göç ettiği durumlar olarak nitelendirilebilir. Geleneksel Türk aile yapısında sorumlu olduğu ailesini maddi yönden geçirmekle yükümlü olduğundan dolayı birçok ailede erkekler, Almanya'ya geçici olarak gitmiş, kazandığı parayla ailesini uzaktan da olsa geçindirmeyi amaçlamıştır. Bir diğer yandan, tüm aile bireylerinin göç ettiği Almanya'da değişen şartlarla beraber, aile içindeki toplumsal rollerin dönüşümüne tanıklık ettiğini söylemek mümkündür. Farklı kültür, toplumsal değerler ve dini ritüeller içinde yaşıyor olmaları, Türkiye kökenli göçmenleri birçok problemle karşı karşıya bırakmıştır. Yeni toplum, yeni dil ve yeni kültür gerçeği, özellikle ilk kuşak için zorlayıcı olmuş, fakat adaptasyon sürecinde bazı bireyler sorun yaşarken, bazıları da bu devri daha ılımlı geçirmiştir. Sonuç ne olursa olsun, yabancı bir ülkede, yeni bir yaşamın göçmenler üzerindeki etkisi birçok akademik çalışmanın kapsamını oluşturmuştur.

İşçi göçünün yaşandığı dönemde, kimilerinin çalışmak için, kimilerinin de evlilik dolayısıyla geldiği Almanya'da, kadınların da tüm zorluklardan farklı boyutlarda ve düzeylerde etkilendiklerini iddia etmek yersiz olmayacaktır. Bu tezin önemli bir kısmını oluşturan alan çalışmasının temel amacı ise; değişen aile yapısı, Alman toplumundaki Türklerin statüsü, asimilasyon ve adaptasyon, kimlik algısındaki değişimler, aidiyet gibi araştırılmaya son derece uygun olan konularla ilgili akademik araştırmalara göçmen kadınlar gözüyle bakmayı sağlamaktır. Erkek bireye kıyasla, aile içindeki sorumlulukları daha fazla olan kadınların bu göç sürecinden nasıl etkilendikleri, düşünce yapılarında ne gibi değişimlerin olduğu ve kuşaklar arası farklılıkların bire bir tanığı olarak göçmen kadının yaşamında, benliğini inşasında geçmişle bugün arasında nelerin değiştiğini anlamak bu

çalışmanın amaçlarından biridir. Dahası, saha çalışması, göç olgusuyla gerçek anlamda yüzleşen Almanya'daki göçmen kadınların görüşleriyle şekillenmiş, sadece bu kesimin aktardığı bilgiler çerçevesinde, göçmen olarak yabancı bir memlekette hayat şartlarının getirdiği değişimlerin bireysel, sosyal ve kolektif kimlik oluşumundaki etkilerini içermiştir. Bireyin doğuştan ve sonradan kazandığı kimlikler bakımından incelendiğinde çalışma, “kadın kimliği” perspektifinden göç gerçeğiyle ilgili bilgilere ulaşmayı hedeflemiştir.

Saha çalışması dört ana başlık altında incelenmiştir. İlk kısım çalışma hakkında genel bilgilerden, anketin kapsamı ve içeriğiyle ilgili verilerden oluşmaktadır. Daha sonraki kısımlarda ayrı bir başlık altında, daha detaylı şekilde incelenecek olan dil, aidiyet, sosyal hayat ve medeni durumla ilgili genel verilerin incelendiği kısım, aynı zamanda görüşmecilerin çalışma durumları ve eğitimleriyle ilgili bilgilerin mercek altına alındığı bölümdür. Bu kapsamda Türkiye kökenli göçmen kadınlarla gerek anket verileri üzerinde gerekse yüz yüze yapılan görüşmelerle beraber, bazı bölümlerde Almanların görüş ve düşüncelerine de yer verilmiştir. İkinci kısımda, Almanya'da yaşayan göçmen kadınların Alman diline yaklaşımları, öğrenme konusundaki tutumları, etkili kullanmaları gibi iletişim kurmada hayati öneme sahip dil konusu ele alınmıştır. Üçüncü kısım, Almanya'da yaşayan göçmenlerin kültür çeşitliliği konusundaki duruşları ve uzun yıllar Türkiye'den uzakta yaşamının aidiyet duygularında nasıl farklar yarattığını anlamayı amaçlamaktadır. Sosyal hayatın Alman toplumuyla etkileşim içinde olmanın ne denli önemli olduğu ve göçmen kadınların kimlik oluşumundaki etkileri dördüncü kısmın genel hatlarını içermektedir. Saha çalışmasının son kısmı ise görüşmecilerin medeni hallerini temel almış, bu sayede geleneksel aile yapısının yurt dışında hangi formda olduğu, varsa nasıl değişikliklere uğradığına ilişkin gözlemler aktarılmaya çalışılmıştır.

3.1. Alan Çalışması ve Bulgular

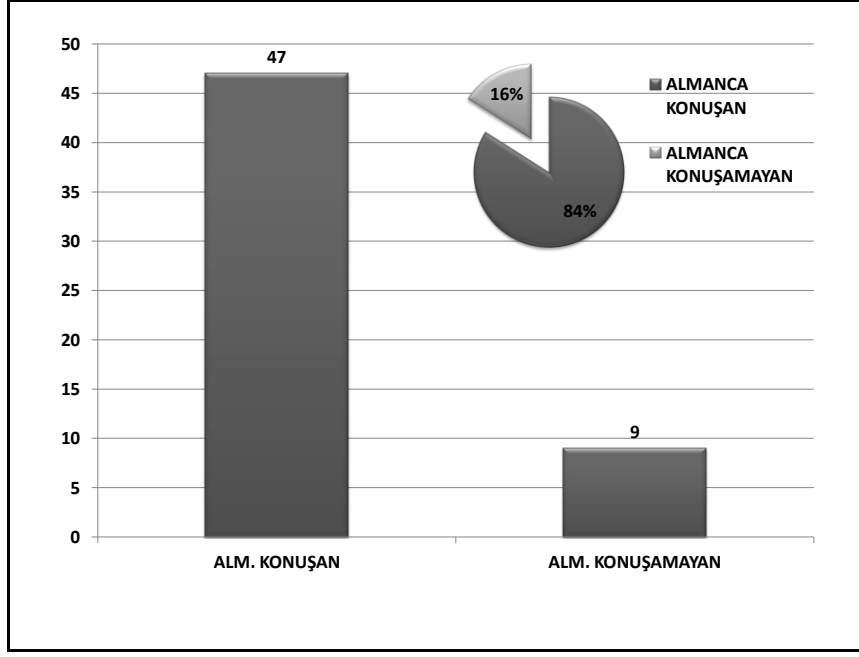
Almanya'nın Hessen eyaleti içerisinde bulunan Frankfurt, Marburg ve Marburg'un ilçesi Stadtallendorf (bkz. Ek-2 ve Ek-3) kapsamında altı aya yakın bir zaman dilimi içerisinde yürütülen alan çalışması, 36 kişiyle derinlemesine görüşme olmak üzere isim alınmaksızın toplam 56 kişinin görüşleriyle desteklenmiştir. Nitel

ve nicel araştırma tekniklerinin kullanıldığı alan çalışmasında elde edilen bulgular; istatistikî verilerle grafiğe aktarılmış, katılımcıların söylemleri ve yapılan gözlemler doğrultusunda sayısal değerler üzerinden yorumlanmaya çalışılmıştır.

Bununla beraber; kazanılan kimlik bazında, görüşme yapılan toplam 56 kişinin çalışma durumları, medeni halleri, eğitim düzeyleri ve bu statülerin getirdiği farklı anlayış biçimleri; Alman toplumuyla ilgili görüşleri, evlilik konusundaki fikirleri, Almanya'daki "Türk" kimliği gibi belirli konular ele alınmıştır. Çalışmada göçmen kadın kimliğinin oluşumu, Alman sisteminde edindiği yer, Türkiye ile ilgili görüşler, değişen yaşam biçimleri, Almanya'da yaşamının sonucunda bireysel, sosyal ve kolektif kimlik üzerinde görülen farklılıklar, göç sürecinin hem kadın olmanın hem de yabancı bir ülkede yaşamının getirdiği toplumsal cinsiyet bazındaki sorunlar, bu çalışmanın kapsamını oluşturmuştur.

16-66 yaş aralığında bulunan 56 kadınla yapılan çalışma, katılımcıların eğitim seviyeleri, çalışma durumları, medeni halleri, eş tercihleri ve ekonomik durumları gibi demografik özelliklerinden oluştuğu gibi; aile içinde tercih edilen dil, Almancanın etkin kullanımı, çalışma ortamı, hobiler, tercih edilen televizyon kanalları gibi sosyal verilerle de desteklenmiştir. Almanların Türk toplumuna bakışı, Türk toplumunun Alman kültürüne yakınlığı, Türklerin Alman toplumundaki pozisyonları ele alınarak, kolektif kimlik algısının yeniden oluşumunda etkili olan "göçmenlik" kavramı incelenmiştir.

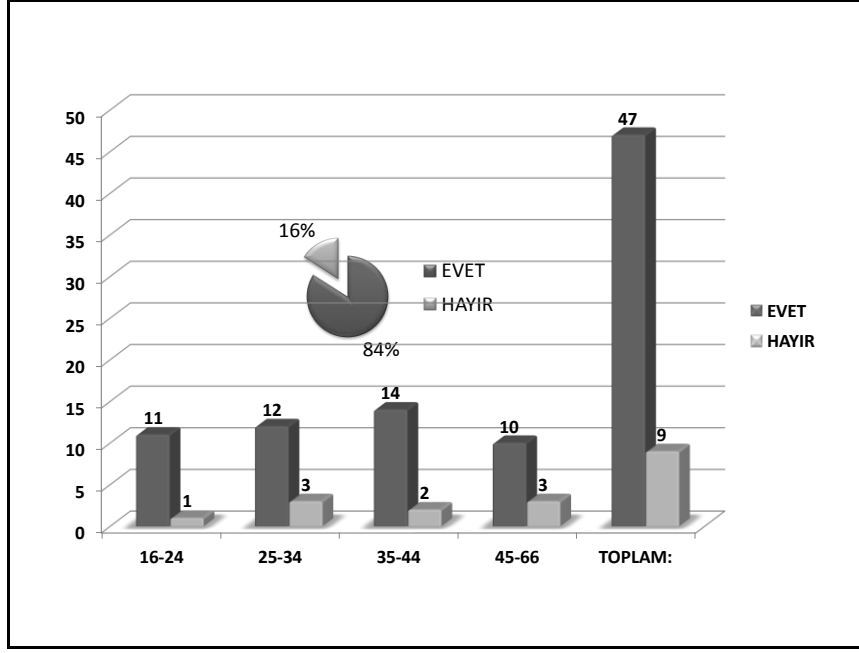
Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmen kadınların kimlik algılarını ve Alman toplumuyla ilişkilerini detaylı gözlemleyebilmek adına ilk olarak Alman diline hakimiyetleri ele alınmış ve % 84'lük kesimin Almancayı günlük hayatta etkili şekilde kullandığı saptanmıştır. Almanya'da yaşamalarından dolayı bu sonuç şaşırtıcı gözükmemekle beraber, toplam 56 kişiden dokuzunun Almancayı bilmemeleri önemli bir bulgu olarak ön plana çıkmaktadır. Yıllarca göçmen buldukları ülkenin dili hakkında en ufak bilgisi olmayan bu kesimin uyum ve bütünleşme sürecinde ne denli zorluklar yaşadığını tahmin etmek güç değildir. (Grafik 2.).

Grafik 2. Toplam 56 kişinin Almanca konuşup- konuşamama durumları

Almanya’da yaşayan göçmen kadınların tamamının günlük hayatta Alman kültürüyle iç içe yaşadığını iddia etmek doğru değildir. Bazı kadınlar için, eş ve çocukları onların dış dünyaya açılan pencereleri konumundadır. Bununla beraber, çalışma durumu, eğitim ve sosyal yaşamlarından dolayı Almanlarla sık sık aynı ortamı paylaşan kesimin varlığı çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu durumda, kan ve gönül bağıyla bağlandıkları Türk kimliği, zaman zaman çevresel etkenlerle birlikte Alman kültürünün etkisine maruz kalabilmekte, fakat bu etkinin ölçüsü genellikle daha zayıf kalmaktadır. Ancak Türk toplumunun zorunlu ya da gönüllü de olsa Almancaya genel itibariyle hakim olduğunu söylemek mümkündür.

56 görüşmecinin 47’sinin günlük hayatlarında Almancayı etkili biçimde kullanabildiğini söyleyerek bu savı doğrulamıştır. Yaş gruplarının dağılımı dikkate alındığında da birbirine yakın verilerin olması, Almancanın bilinirliğinin göçmen toplum tabanına yerleştiği gerçeğini sunmaktadır. % 84 gibi kayda değer bir yüzdeye sahip Almanca bilen göçmenlerin yansıra, yukarıda da bahsedilen Alman toplumundan soyutlanmış kesimde Almancayı bilmeyen dokuz kişi olduğu görülmektedir (Grafik 3.).

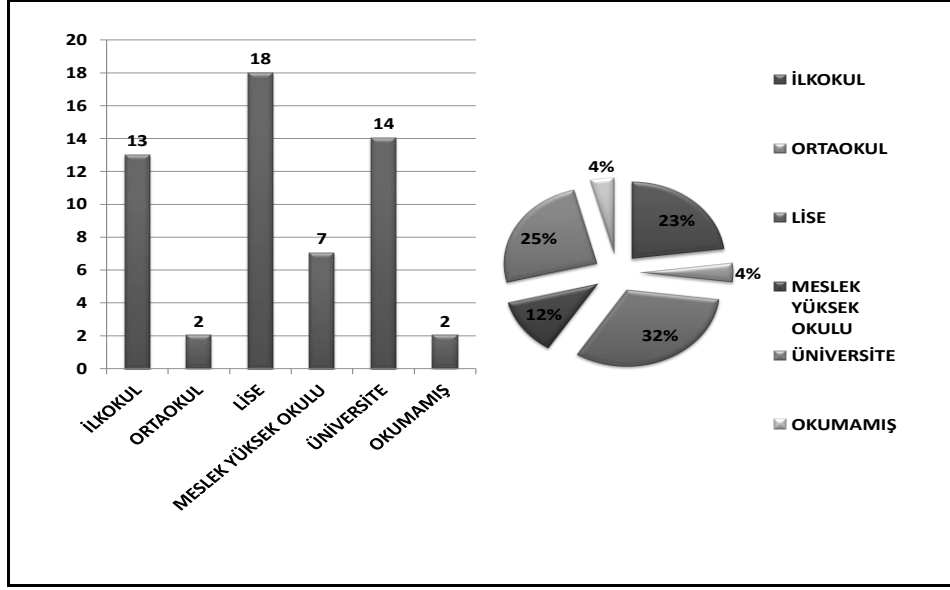
Grafik 3. “Almancayı günlük hayatta etkili biçimde kullanabiliyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar

Dil durumları hakkında genel bir tablonun çizildiğinde Türkiye kökenli göçmen kadınlarla ilgili diğer bir önemli husus, onların eğitim seviyeleriyle ilgilidir. Grafik 3 incelendiğinde, orada bulunan kadın nüfusuyla ilgili en önemli farklılık kuşaklar arasındaki eğitim seviyesidir (Grafik 4.). İlk gelen kuşağın eğitimsiz ya da düşük eğitilmiş olduğu gerçeği bu çalışmada da kendini belli etmiştir. Nitekim, 13 ilkokul mezunundan yedisi ilk kuşağa mensupken, beşi de bir sonraki kuşağın bireyleridir. Sadece iş bulma ve para kazanma maksadıyla gelen ilk yerleşimciler için bu tablo şaşırtıcı görünmemektedir. Eğitim seviyesi bakımından en çok lise mezunu olan görüşmecilerin sayısı 18 iken, üniversitede eğitim görenlerin sayısı 14’tür. Sonuç olarak, ilk kuşaktan sonraki kuşaklara geçtikçe, eğitimin öneminin arttığı, Almanya’daki Türk toplumunun daha bilinçli gelecek kurmak için çaba sarf ettikleri gözlenmiştir.

Katılımcıların kuşaklara göre eğitim seviyeleri incelendiğinde ilk kuşakta (44-66 yaş) toplamda 13 katılımcı arasından iki katılımcının hiç okula gitmediği, geriye kalan 11 katılımcıdan yedi kişinin ilkokul, dört kişinin de lise mezunu olduğu tespit edilmiştir. İkinci kuşağa mensup 16 katılımcının (35-44 yaş) eğitim seviyelerine ait verilere bakıldığında beş kişinin ilkokul mezunu, bir kişinin ortaokul mezunu, dört

kişi lise mezunu, bir kişinin üniversite mezunu, bir kişinin lise terk ve dört kişinin meslek yüksek okulu mezunu olduğu görülmektedir. Üçüncü kuşak 15 katılımcının (25-34 yaş) eğitim seviyelerine yönelik verilere bakıldığında bir kişi ilkokul, bir kişi ortaokul, beş kişi lise, altı kişi üniversite, bir kişi ise MYO mezunudur. Dördüncü kuşağa mensup 13 katılımcının (16-24 yaş) eğitim seviyeleri incelendiğinde dört kişinin lise, yedi kişinin üniversite ve iki kişinin de MYO olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşadıkları şehirlere göre eğitim düzeylerine bakıldığında ise Marburg'ta yaşayan 26 katılımcının % 42'sinin (11 kişi) eğitim düzeyinin üniversite olduğu, % 27'sinin (yedi kişi) lise, % 15 MYO (dört kişi), % 12 ilkokul (üç kişi) ve % 4'ünün (bir kişi) eğitim düzeyinin ortaokul olduğu tespit edilmiştir. Stadtallendorf şehrinde yaşayan 22 katılımcının eğitim düzeylerine bakıldığında katılımcıların % 40'ının (sekiz kişi) eğitim düzeylerinin lise, % 35'inin ilkokul (yedi kişi), % 15'nin üniversite ve eğitim düzeyi ortaokul ve MYO olanların ise toplamın % 5'şerlik dilimi temsil ettikleri belirlenmiştir. Frankfurt'ta yaşayan sekiz katılımcının eğitim düzeyleri incelendiğinde ise % 38'inin (üç kişi) eğitim düzeyinin lise, % 38'sinin (üç kişi) ilkokul ve % 24'ünün (bir kişi) eğitim düzeyinin ortaokul olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla Marburg'ta yaşayan katılımcıların eğitim düzeylerinin diğer illere göre daha yüksek olması, uyum sürecinde o şehirde yaşayan Türkiye kökenli göçmen kadınların bu konuda gayreti şeklinde yorumlanmaktadır.

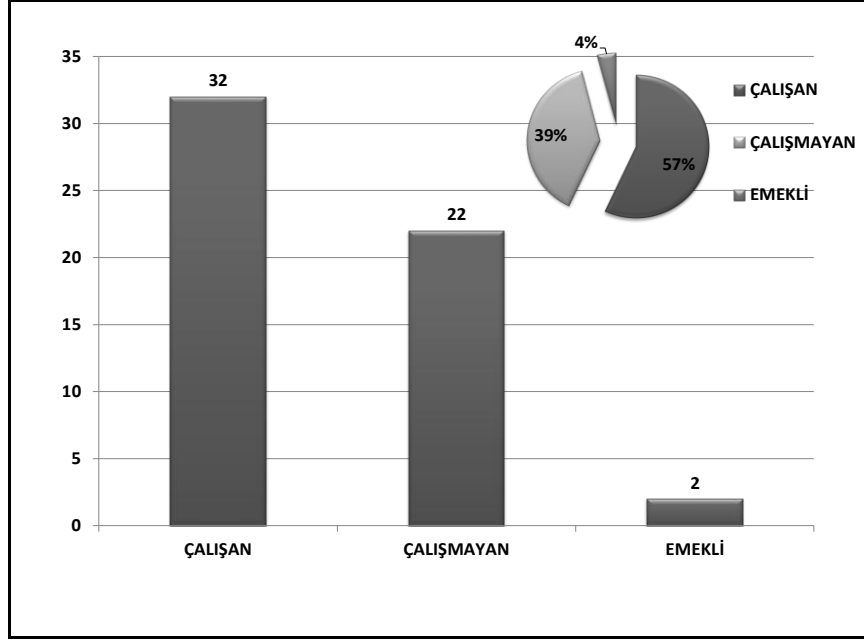
2012 yılında Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) tarafından yayınlanan raporda Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmen toplum lise ve üzeri eğitim alanların % 48 oranında olduğu ve iş gücüne katılımın ise %46 oranında olduğu belirtilmiştir. Gerek eğitimde fırsat eşitliği sağlanmaması gerekse toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadının eğitim almasına izin verilmemesi, Almancayı yeterli düzeyde öğrenememesine yol açmaktadır. Almancaya yeterli düzeyde hakim olamayan göçmen kadın ise iş hayatına atılamamaktadır. Dolayısıyla Türkiye kökenli göçmen kadınların eğitim seviyeleri hala iş piyasasının ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Bu durum onların iş ararken veya çalıştıkları yerde ayrımcılığa uğramasına yol açmaktadır (TEPAV Raporu, 2012) http://www.tepav.org.tr/upload/files/13453532597.Almanya_daki_Turk_Kadinlarinin_Isgucune_Katlimi___Yapisal_ve_Kulturel_Faktorlerin_Etkisi.pdf/30 Aralık 2014.

Grafik 4. Eğitim seviyesi

Göçmen kadınların çalışma durumları onların toplum içindeki statülerine yönelik kilit bilgiler vermektedir. Göçmen olmalarına rağmen iş imkânına sahip olmaları, onların Alman toplumuyla örtüşmelerine olanak sağlamakta ve bu sayede ortak yaşam alanlarına farklı bir dili ve kültürü katıştırmaktadır. Bahsedilen bu durum % 57'lik kesimi oluşturan 32 kişi için geçerlidir. Çalışan katılımcıların genel toplamda şehir dağılımlarına bakıldığında ise Marburg'tan 17 katılımcının (% 53), Frankfurt'tan beş katılımcının (% 16) ve Stadtallendorf'tan 10 katılımcının (% 31) çalıştıkları belirlenmiştir.

Genel itibariyle, görüşmecilerden çoğunun hizmet sektöründe (işçi, kuaför, serbest meslek vb.) görev aldığı dikkate alınırca, göçmen kadınların iş hayatlarında genel olarak üst pozisyonlarda görev alamadığı görülmektedir. İki görüşmecinin emekli olduğu alan çalışmasında 22 kişinin herhangi bir işe sahip olmadığı görülmektedir (Grafik 4.). Ailelerin ilgisizliği, maddi yetersizlik ve yeterli düzeyde eğitim alınamaması bu durumun sebepleri arasında gösterilebilir (TEPAV Raporu, 2012).

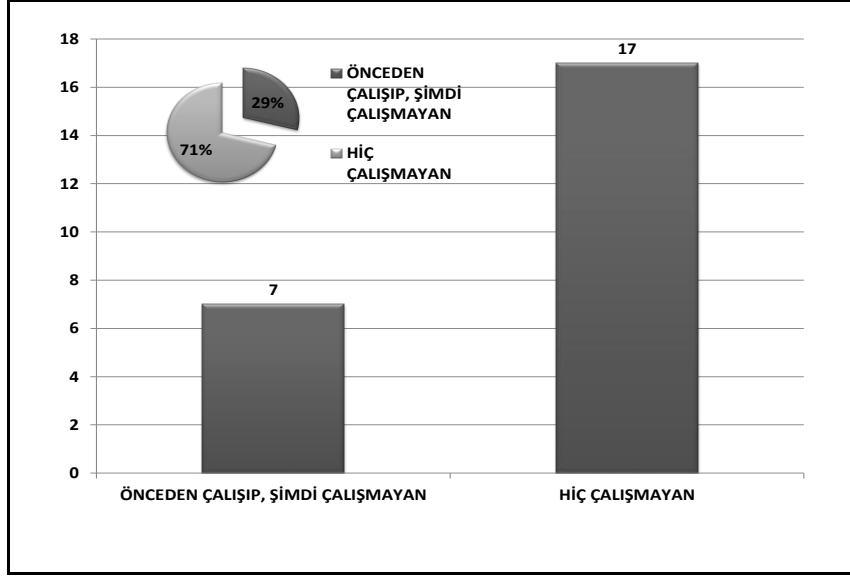

Grafik 5. Çalışma durumu

Her ne kadar çoğunluğu oluşturan kesim çalışıyor olsa da, 22 kişinin çalışmaması da önemli bir durumdur. Almanya gibi kadın-erkek eşitliğinin sosyal haklar tarafından korunduğu ve kadınların iş konusunda geniş istihdam imkânlarından yararlandığı bir ülkede, % 39'luk kesimin çalışmaması, hem ülke için iş gücü kaybı, hem de bireylerin meslek konusunda pasif bir ömür sürdüklerinin kanıtı olarak göze çarpmaktadır. Çalışmayan katılımcıların şehir dağılımlarına bakıldığında ise Stadtallendorf'tan 11 katılımcı (% 50), Marburg'tan sekiz katılımcı (% 36), Frankfurt'tan üç katılımcı (% 14) olduğu görülmektedir. Stadtallendorf'ta yaşayan 22 katılımcıdan (% 50) 11 katılımcının çalışmıyor olması, diğer şehirlerle kıyaslandığında uyum konusunda en çok problem yaşanan yer olduğunu gözler önüne sermektedir. Çalışmayan grubun daha önceden çalışıp çalışmadıklarıyla ilgili veriler, Türkiye kökenli göçmen kadınların çeşitli sebeplerden dolayı meslek edinme konusunda istekli olmadığı sonucunu doğurmaktadır. Nitekim görüşmelerde, kimi katılımcılar kendilerini ailesine adadığını belirtirken, kimileri ise eşlerinin çalışmasından dolayı çalışmaya gerek duymadığını belirtmiştir. Ayrıca devlet tarafından sağlanan çocuk yardımı ve işsizlik parası gibi sosyal yardımlar kadının çalışmasını engellemektedir. Türkiye kökenli göçmen kadınların %14,9'unun devlet yardımlarıyla geçiniyor olması da bu görüşü destekler niteliktedir (TEPAV Raporu,

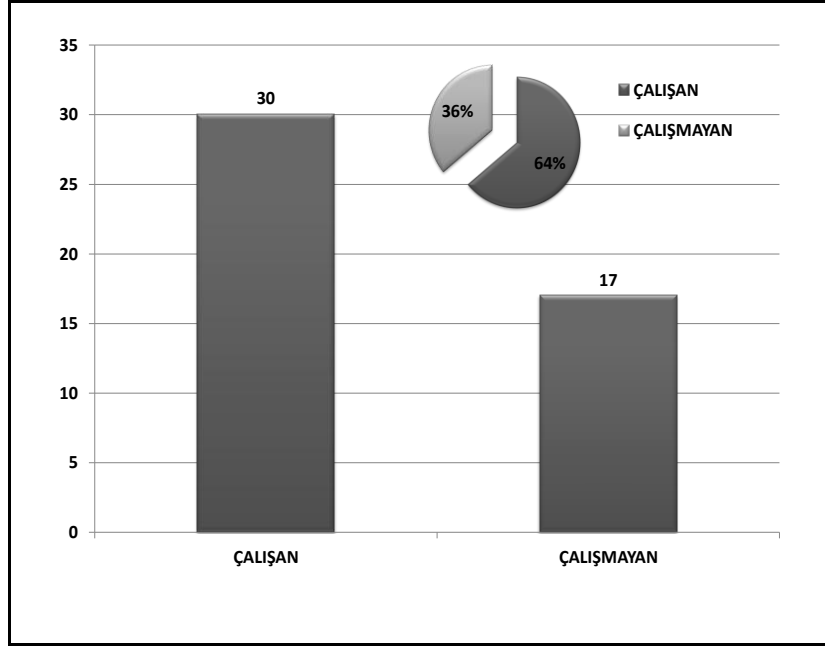
2012). Almanya’da yaşayan göçmen toplumlar arasında gelir kaynakları diğer aile fertleri olan Türkiye kökenli göçmen kadınlar % 52 ile ilk sırada yer almaktadır. Bu durum daha önce de bahsedildiği gibi toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadının erkeğe bağımlılığına işaret etmektedir (TEPAV Raporu, 2012). Çalışmayı tercih etmeyip ev hanımı olmaları, eşlerinin onların çalışmasına izin vermemesi gibi unsurlar, batı toplumu tarafından İslam kültürüyle ilişkilendirilmektedir. “Bu durumun kadın işgücü arzı ve talebi üzerinde etkili olan karmaşık ve çok boyutlu nedenleri vardır. Kadın işgücü arzını belirleyen sosyokültürel faktörler yani toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü ve bu işbölümü üzerinde şekillenen toplumsal cinsiyet rolleri kadınları ev işleri ve çocuk, hasta, yaşlı bakımından sorumlu tutmakta ve işgücü piyasasına çıkmasını, iş aramasını büyük ölçüde engellemektedir. Özellikle kentlerde düşük eğitilmiş ve vasıflı kadınların ev dışında gelir getirici işler yapması, kadının bireysel kararından ziyade ailenin erkek bireylerinin iznine tabi olmaktadır. Özellikle kentlerde düşük eğitilmiş ve vasıflı kadınların ev dışında gelir getirici işler yapması, kadının bireysel kararından ziyade ailenin erkek bireylerinin iznine tabi olmaktadır. Kadının çalışıp para kazanması erkeğin aileyi geçindiren aile reisi konumuna ve aile içindeki egemenliğine karşı bir tehdit olarak algılandığında kadına veya genç kıza çalışma izni verilmemektedir. İzin verilen işlerin de ataerkil denetim kuralları içinde kadına “uygun” kabul edilen işler olması gerekir” (Toksöz, 2007: 58). Böylelikle göçmen toplum, kendi kültürel miraslarının devamlılığını sağlamaktadır (Moroksovic, 1984: 889). Nitekim yeterli düzeyde eğitim alamayan ve çalışmayan göçmen kadınlar Alman toplumu nezdinde ezilen ve mağdur olmaya devam ederek, olumsuz Türk kadını imajı çizmeye devam etmektedir (TEPAV Raporu, 2012).

Grafik 6.’da görüleceği üzere, önceden çalışan, fakat şu anda çalışmayan yedi kişinin bulunduğu, bunlardan ikisinin de emekli olduğu dikkate alınır, hiç çalışmamış kişi sayısının fazla olmasının sebepleri daha net görülecektir. % 71’lik kesimin hiçbir mesleki yeterliliğe sahip olmaması ya da meslek edinme konusunda çaba sarf etmemeleri, Alman toplumu tarafından Türklerin yadırganma sebeplerine dair küçük birer ipucu niteliği taşımaktadır (Grafik 6.).

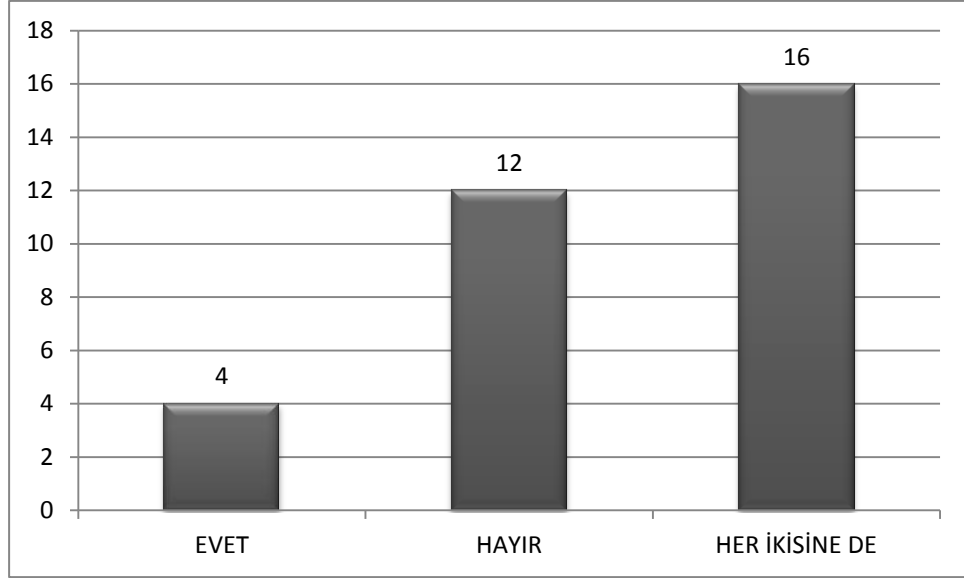
Grafik 6. Emekli ve Çalışmayan 24 kişinin önceden çalışıp çalışmama durumları

Tüm bunlara ilave olarak, Almancayı bilen 47 kişinin çalışma durumları dikkatle incelenirse, 30 çalıştığı, 17 kişinin ise çalışmadıkları göze çarpmaktadır. Toplam çalışmayan 22 kişiden 17 kişinin hem Almanca bilip, hem de meslek edinmemeleri bir hayli düşündürücüdür. Görüşmelerde, katılımcıların çalışmama sebepleri ekonomik durumlarının iyi olmasından kaynaklandığı gibi, aile içi sorumluluklara daha çok önem verilmesi olarak açıklanmıştır (Grafik 7.). Evli ve çocuk sahibi kadınlar açısından özellikle çocuk bakımı için kamusal hizmet kurumlarının yokluğu, sorunu bireysel düzeyde aile büyüklerinin yardımını alarak çözebilenlerin dışındakilerin özel hizmetlerden fiyatlarının yüksekliği nedeniyle yararlanamamasına dolayısıyla, çocuklarına bakmak üzere evde kalmasına yol açmaktadır. Kadınlardan dışarıda çalıştıkları zaman da hane içi sorumlulukları yerine getirmeleri beklenmekte, ev işlerinde paylaşım söz konusu olmamaktadır. Dolayısıyla çifte yükü üstlenmek istemeyen kadınlar çalışmanın getirisinin düşük olduğu koşullarda hane içindeki sorumlulukların yüküyle yetinmeyi tercih edebilmektedir” (Toksöz, 2007: 58-59).

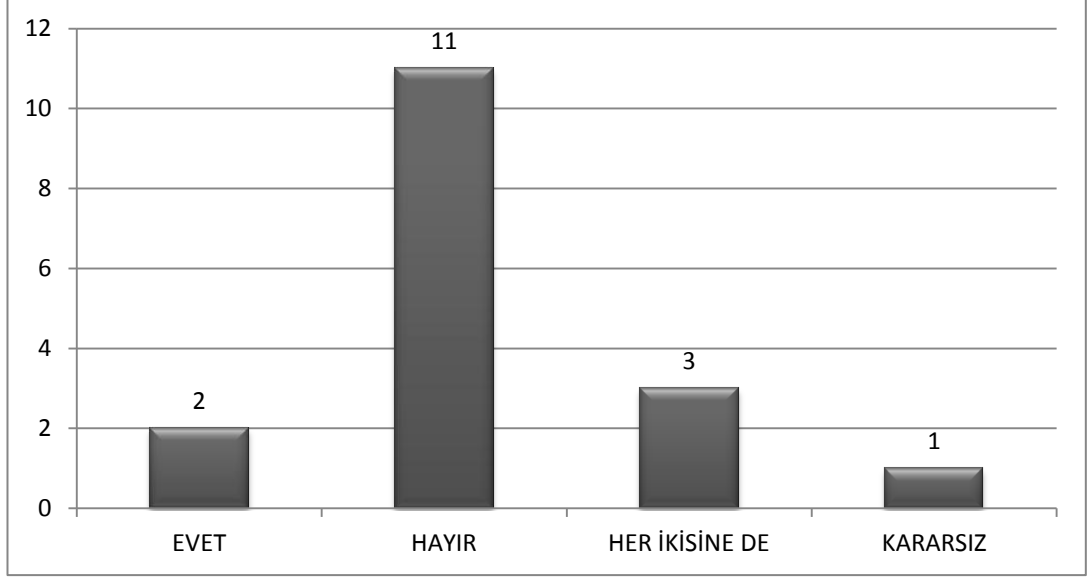
Grafik 7. Almanca konuşan 47 kişinin çalışma durumları

Yapılan anket sonucu, Almanya'da yaşayan Türk kadınların çalışma durumlarına göre Almanya ve Türkiye hakkında farklı bakış açılarına sahip olduğu söylenebilir. Çalışan kadınlar, günlük hayatlarında Almancayı etkin biçimde kullanabildikleri için, Alman toplumunu daha iyi gözlemlene imkân bulabilmektedir. Dolayısıyla çalışan katılımcılara kendinizi Alman kültürüne yakın hissediyor musunuz sorusu yöneltilerek onların iki kültür arasındaki bağları anlaşılmasına çalışılmıştır. (Grafik 8.) Verilen cevaplar doğrultusunda 16 kişinin her iki kültüre de ait hissettikleri (% 50), 12 kişinin hayır cevabı vererek Türk kültürüne yakın hissettiği (% 37), dört kişinin (% 13) ise evet cevabını verdiği görülmektedir. Bu bağlamda çalışan katılımcıların Alman toplumu ve Alman kültürüyle interaktif ilişkileri baz alındığında, bireyler üzerindeki etkisinin olduğu yadsınamaz. Kendini Alman kültürüne yakın hisseden ve her iki kültüre ait hisseden kişilerin oranı toplamda % 63 oranında olması bu savı doğrular niteliktedir. Sosyal kimliğin şekillenmesinde önemli bir rol üstlenen Alman kültürünün, kolektif kimlik algısını da bu doğrultuda şekillendirdiği tespit edilmiştir. Çalışan kesim uyum safhasında olumlu bir örnek teşkil etmektedir.

Grafik 8. Çalışan 32 kişinin “Kendinizi Alman kültürüne yakın hissediyor musunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

Çalışmayan göçmen kadınlar daha çok kendi kültürlerine, yani Türk kültürüne bağlı yaşadıklarından dolayı, sahip oldukları gözlemlerin daha çok önyargılarla inşa edildiğini söylemek mümkündür. Zamanın çoğunu dört duvar arasında geçiren ve evinin dışında kullanılan Almancaya hâkim olmadığından dolayı hep birilerine ihtiyaç duyan kadın için, Almanların onlara karşı tutumunu değerlendirmek ya da iki ülke arasındaki kültürel ve yaşamsal farklılıkları görebilmek pek mümkün değildir. Kendilerine göre daha aktif bir biçimde sosyal yaşamda rol alan eşleri ve çocukları onların dış dünyaya açılan gözü niteliğindedir. Onların anlatımlarıyla evin güvenli sınırları dışındaki Almanları tanımaktadırlar. Eşleri ve çocukları için ne kötüyse, onlar için de o kötü ve kabul edilmez sayılmaktadır. Grafik 5'teki veriler incelendiğinde toplamda 11 kişinin Alman kültürüne kendini yakın hissetmediği, üç kişinin her iki kültüre ait hissettiği, iki kişinin Alman kültürüne ait hissettiği ve bir kişinin ise kararsız olduğu görülmektedir. Katılımcılarının % 64'ünün kendilerini Alman kültürüne ait hissetmemeleri bu savı doğrular niteliktedir. Her iki kültüre ait hisseden katılımcıların % 12'si ve Alman kültürüne yakın hisseden % 8'inin oranları ise Almanya'da doğup büyüyen ya da o kültürde yetişen insanları hissettikleri duygusal bağı gösterir niteliktedir.

Grafik 9. Hiç çalışmamış olan 17 kişinin “Kendinizi Alman kültürüne yakın hissediyor musunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

Özellikle ilerlemiş yaşlarda evlilik dolayısıyla gelen göçmen kadınlara bakıldığında, çoğunun çalışmayı tercih etmedikleri görülmektedir. Buldukları ülkenin diline çok fazla hakim olmayan ya da hakim olmaya çalışmayan bu kadınların, kendi memleketlerine duydukları özleminden dolayı, Almanya’daki yaşama adapte olmakta zorluklar yaşadıklarını söylemek mümkündür. Özellikle yüz yüze görüşmelerde katılımcıların bu memleket özleminden kaynaklı konuşma esnasında olarak duygusallaştıkları gözlemlenmiştir. Dolayısıyla kendilerini yabancı hissettikleri bu ülkede onların kültürünü ve dilini benimsemekte sorun yaşamaktadırlar.

“ Yani şöyle düşünüyorum; evlenip Almanya’ya gelenler için hiç gelmesinler diyorum. Ben h,ç tavsiye etmiyorum ve şunu söyleyeyim; ben evlilik hayatımda mutluyum. Eşim çok iyi bir insan. Bir de iyi olmadığını düşün ayrılık mutlaka olurdu. Yani onun sevgisi, onun iyiliği, onun aile hayatına bağlılığı, düzeni beni buraya bağladı. Yoksa kesinlikle kalmazdım” (Kadın, yaş 51, Stadtallendorf, 28.01.2012).

“Yani Türkiye’den buraya gelmesinler. Evlenip de gelmesinler bence. Çünkü çok zor. Çünkü Türkiye’den evlenip buraya gelmek yani diyelim ki 25 yaşında

evlenip de buraya geliyor. Çünkü o yaştan sonra buraya gelip de dil öğrenmek, meslek sahibi olmak çok zor” (Kadın, yaş 38, Marburg, 03.02.2012).

Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler genel olarak gettolaşmış halde, içine kapanık bir toplum olarak yaşamaktadırlar. Bu yüzden hakim kültürle sıkı ilişkiler etkin bir biçimde hiçbir zaman kurulamamıştır:

“...Kültür farklılığından dolayı fazla açıklık, ne biliyim daha fazla yakınlık gösteremiyoruz. Diyelim ki mesela yani onların çocukları 10-12 yaş sonrası direk diskoteklere falan gönderebiliyor aileler. İzin veriyorlar. Biz sonuçta, biz daha çok dinimize bağlı olduğumuz için o sebepten dolayı gönderemiyoruz. Almanların da sonuçta kültürleri farklı olduğu için, o çocuklar da yalnız yaşamayı seçiyorlar. 15-16’dan sonra evden gidip ayrı bir ev de tutabiliyorlar. Aileler izin verebiliyor buna. Bizim kültürde, İç Anadoluluyusan eğer ona izin verilmediği için, ister istemez çocukların arasında da öyle bir mesafe oluşuyor. Yani kendimizden farz biçelim. Ben de o zamanlar, okul zamanında tamam gidip geliyordum. Alman arkadaşlarımla belirli bir mesafe vardı yine de. Onlar gibi davranamıyoruz sonuçta” (Kadın, yaş 36, Marburg, 09.02.2012).

Türk azınlıklar Almanya’da uyum sürecinde en çok sorun yaşayan grup olarak görülmektedir. Bu yüzden ne yazık ki Alman toplumu içerisinde “Türk” kelimesinin kullanımı çoğunlukla karşı tarafa olumsuz bir izlenim vermektedir:

“Resmi bir dairede konuşacak olsan ismini söylüyorsun, konuşuyorsun. Türk olduğunu anlamıyorlar. Yabancı olduğunu biliyorlar isim söylediğin zaman. Konuşmanın arasında İtalyan mısınız diye soruyorlar. Yok Türk diyince şöyle yadırgıyorlar. Almanların bir de önyargısı var. Türk kadınlarında nasıl desem ailede baskı, erkek her işe koşturur, her işi yapar” (Kadın, yaş 46, Stadtallendorf, 28.01.2012).

Bu durum Almanların Türk toplumuna karşı önyargı beslemesine sebep olmaktadır. Almanya’ya gelen ilk kuşağın genelinin Türkiye’nin köylerinden gelmiş

olması ve eğitim durumlarının çok düşük olması bu önyargının en büyük sebeplerinden biri olarak sayılabilir:

“Mesela buraya 30-40-50 sene önce gelenler var. Daha bir doktora yalnız gidemezler. Onlar iki kültür arasında kalmış. Köyden gelmişler. Buraya uyum sağlayamamışlar geri gitmek için geldiklerinden” (Kadın, yaş 42, Marburg, 27.01.2012).

Son kuşaklarla yapılmış anket sonuçlarına bakıldığında ise maalesef bu önyargının halen devam ettiğini söylemek mümkündür. Buldukları ülkenin diline ve kültürüne diğerlerine oranla daha çok uyum sağlamış olan son kuşak dahi, önceki kuşakların Alman toplumunda oluşturduğu olumsuz imajla mücadeleye devam etmektedir.

“İsim yabancı olduğu için bana kadının ilk sorduğu soru Almanca konuşabiliyor musunuz? Böyle bir sorduklarında dahi benim tüylerim ürperdi. Ne demek siz Almanca biliyor musunuz? Siz okuyabiliyor musunuz deseydim keşke. Demek ki benim gönderdiğim mektupları bile okumadılar ki sade ismimi, her şeyi ismime bağlayarak, ismim Türk ismi olduğu için böyle bir soru sormaları bana çok saçma geldi” (Kadın, yaş 38, Marburg, 03.02.2012).

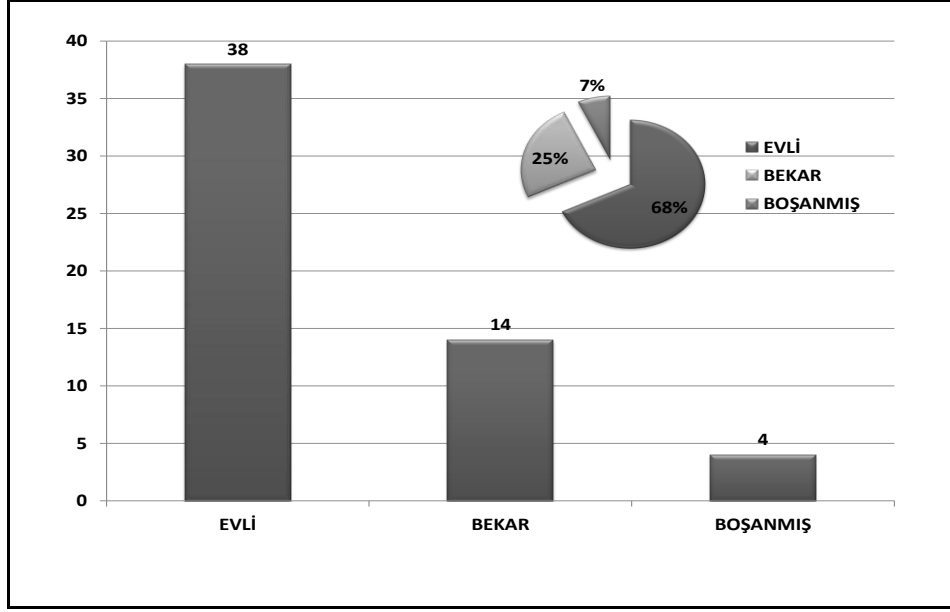
İlk bölümün son kısmını ise görüşmecilerin medeni halleri oluşturmaktadır. Toplam 56 görüşmeciden %68'inin evli olduğu, çeyrek dilimin bekâr ve geri kalan %7'lik kesimin boşanmış olduğu görülmektedir (Grafik 10.). Çoğunluğun orta ve ileri yaşa mensup kişilerin oluşturduğu anket çalışmasında, katılımcıların evlilikle ilgili fikirleri, tutumları, eş tercihindeki öncelikleri, evlilik kararı alma konusunda dış etkenlerin varlığı gibi bireysel görüşler ileriki kısımlarda detaylıca incelenmiştir. Bu sayede, göçmen toplumundaki aile yapısında ne tür değişikliklerin olduğu, Türkiye'deki ailelerle benzerlikleri, Alman toplumu içinde oluşan aile kavramı gibi sosyal kimliğin belirleyici dinamikleri, medeni durum temel alınarak ele alınmıştır.

Katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda toplam 56 katılımcıdan evli olan 38 kişinin içerisinde yalnızca 18 kişinin çalıştığı, 20 çalışmadığı tespit

edilmiştir. Çalışmayan evli katılımcıların arasında ise beş kişinin daha önceden çalışıp şu an çalışmadığını belirtmiştir. Çalışan ve çalışmayan gruplardaki evli katılımcıların Almancayı etkin kullanıyor musunuz sorusuna verdikleri cevaplar doğrultusunda çalışan kesimde bulunan 18 evli katılımcıdan 17 kişinin etkin kullandığı, bir kişinin ise kullanmadığı görülmektedir. Çalışmayan kesimde bulunan evli katılımcıların oranlarına baktığımızda toplamda 20 kişiden 14'ü Almancayı günlük hayatta etkin kullanırken, geri kalan altı kişi ise Almancayı etkin bir şekilde kullanamamaktadır.

Bekar katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilen verilere baktığımızda, 14 katılımcıdan dokuz kişinin çalıştığı, beş kişinin ise çalışmadığı tespit edilmiştir. Çalışan dokuz kişiden üç kişi hem çalışmakta hem de öğrenci olarak öğrenim hayatlarına devam etmektedir. Çalışmayan kesimi temsil eden beş kişi ise öğrenci oldukları için henüz çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Bu iki grubun Almancayı günlük hayatta kullanım oranları karşılaştırıldığında, çalışan kesimden yedi kişinin Almancayı etkin kullanırken, katılımcılardan iki kişi etkin kullanamadıklarını dile getirmişlerdir.

Boşanan dört katılımcı ise çalışmakta ve Almancayı günlük hayatlarında etkin bir şekilde kullanmaktadırlar. Aile içinde boşanma sonrası süreçte kadının maddi anlamda üzerine düşen sorumluluğun artması, onun çalışmasını zorunlu hale getirdiği söylenebilmektedir. Dolayısıyla Almancayı etkin kullanıma daha fazla önem verdikleri düşünülmektedir.

Grafik 10. Medeni durum

3.2. Yabancı Dil

Yaşadığı toprak neresi olursa olsun, bir milleti tanımlamakta en önemli karakteristik özelliklerden biri kullandıkları dildir. Nitekim dil; tarihsel sürece tabi olan, birçok kültürel değişimlerin süzgecinden geçip bugünlere kadar ulaşabilen, farklı kültür ve uygarlıkların etkisinden sıyrılıp varlığını sürdürebilen canlı bir olgudur. Çoğunluk, azınlık, göçmen ya da sığınmacı olsun, kullanıldıkça bir milletin tarihsel bütünlüğünü tamamlayan dil, aynı zamanda yapısı, kullanımı ve yaygın olmasına göre yine o milletin varlığını kanıtlayan gerçek bir kaynaktır. Dil, bir milletin aynası görevini üstlenir demek çok da abartı olmayacaktır. Bu bakımdan, Almanya’da yaşayan Türk toplumunun kendi anadillerine nasıl sahip çıktığı, ne şekilde kullandığı ve bu dilin kimlik oluşumundaki etkisi bu bölümde üstünde durulacak konulardandır.

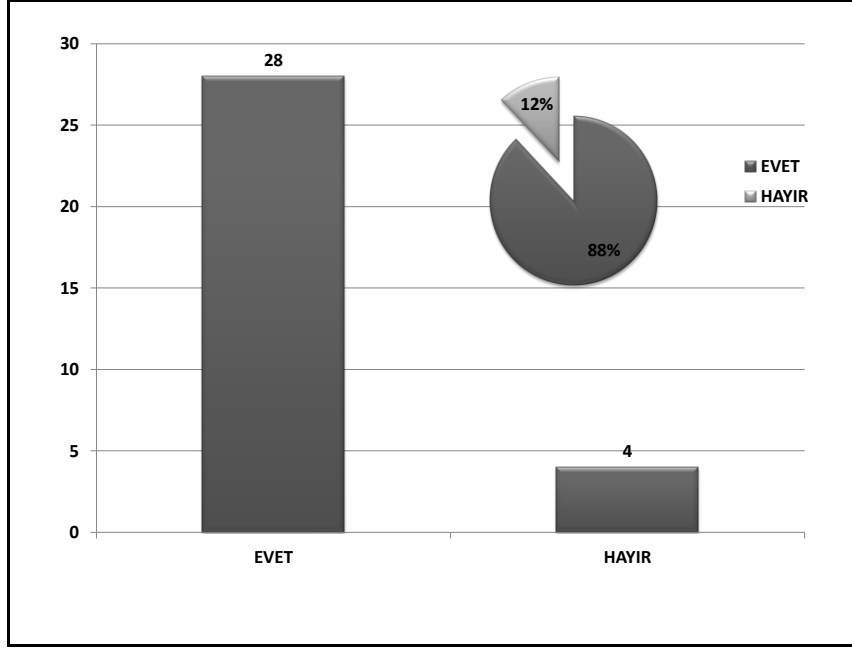
Azınlık olarak yabancı bir ülke sınırları içerisinde yaşayıp, orada hayat kurup ve oradaki toplumla iç içe yaşarken, aynı zamanda kendi kültürel değerlerini korumak, göçmen toplum için birçok zorluğu beraberinde getirmektedir. Almanya’da yaşayan kesim için de geçerli olan bu durum, kendi içinde sayısız sorunlar içermektedir. Bunlar, anadillerini unutma, cümle yapılarındaki bozukluklar, kelime

tercihinde yaşanan tıkanlıklar, aksanın değişmesi ve egemen dille karıştırılarak anadilin kullanımı şeklinde sıralanabilir. Ancak bu çalışma, dil yapısındaki değişimlerden ziyade; dilin korunup benimsenmesi, kullanım sıklığı ve Almanca konuşulan bir ülkede, göçmenlerin gözünden Türkçenin durumunu ele almaktadır. Bunun yanı sıra, sadece Türkçenin kullanımını değil, azınlık olarak Almancaya bakış açıları, Alman dilini ne derecede benimsedikleri ve Türkçe-Almanca arasında yaptıkları tercihler bahsedilmesi gereken diğer konulardır.

Katılımcılara günlük yaşantılarında ve aile hayatlarında kullandıkları dil sorularak, verdikleri cevaplara göre, kimlik algılarına nasıl farklılıklar kattığını, aidiyet duygularında varsa ne gibi değişiklikler görüldüğünü anlamak bu çalışmanın kayda değer ilgi alanıdır. Özetle, Almanya’da kendi kimliklerini muhafaza etmeye çalışan göçmenlerin günlük yaşamalarında da iki farklı hayat biçimleri olduğunu söylemek mümkündür: Hayatlarını idame ettirmek durumunda oldukları sosyal evre ve kendilerini bu çevreden arındırabildikleri aile ortamı. İş, eğitim, sağlık, devlet dairelerindeki işlemler gibi konularda toplum içinde bulunan göçmenlerin Alman diline hkimiyetleri ve Alman toplumundan sıyrılarak, kendi önceliklerinin ön planda olduğu aile hayatlarında kullandıkları dilin önemi, bu iki hayat arasında sıkışıp kalan Türkiye kökenli göçmen kadınların kimlik algısında ne tür değişiklikler yarattığı ilgi uyandıran bir konudur.

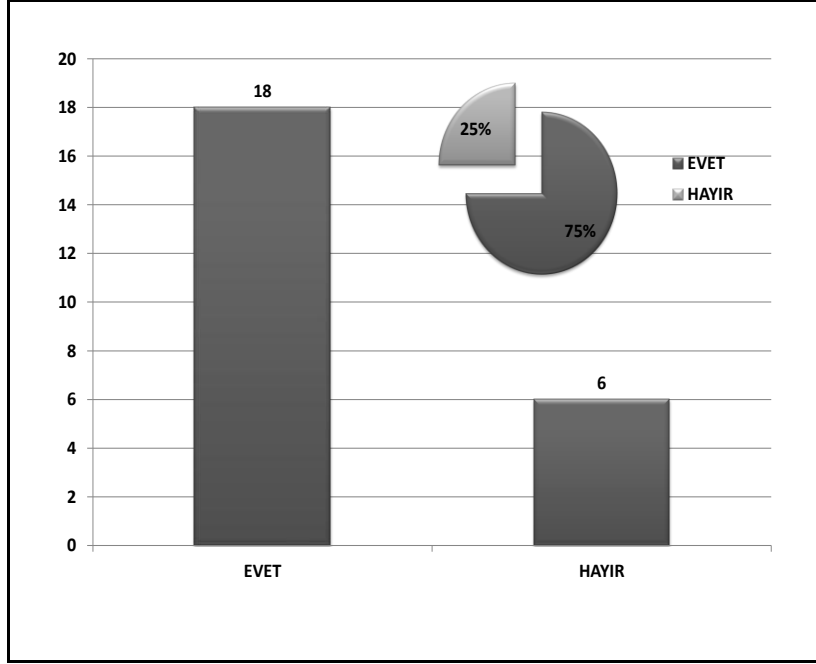
3.2.1. Almancanın Günlük Hayatta Etkili Kullanımı

Almanya’da yaşayan göçmenlerin o ülke dilini en çok pratik edebildikleri yer çalışma ortamlarıdır. Bu bakımdan günlük hayatta Almancanın kullanımı, göçmenlerin çalışma durumlarına göre paralellik gösterebilmektedir. Nitekim çalışanlardan % 88’lik kesimin Almancayı etkili kullanması ve toplam 32 çalışandan sadece dört kişinin Almancayı bilmemesi iş ortamının dil konusundaki önemini ortaya koymaktadır. Toplum içinde çalışarak yer edinen bu kesimin sürekli Almanlarla iletişim halinde olduğu düşünülürse, Almancanın etkili kullanımında meslek sahibi olmanın önemi daha çok belirginleşmektedir (Grafik 11.).

Grafik 11. Çalışan 34 kişinin “Günlük hayatta Almancayı etkili biçimde kullanabiliyor musunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

Çalışan gruba dâhil olmayan 24 kişinin Almanca kullanımı yüzde bakımından çalışanlara göre düşük olsa dahi, yine de kayda değer bir kesim Almancayı günlük hayatlarında kullanabilir hale gelmiştir (% 75). Emekli ve çalışmayan görüşmecilerden altı kişi Almancayı etkili şekilde kullanamadığını belirterek, iletişim yönünden Alman toplumuyla bağlarının bulunmadığını göstermişlerdir. Zaten altı kişiden beşinin ev hanımı olmaları, Almancayı kullanabilecekleri bir alan bulunmadığı için bu dili bilmedikleri, bu sebeple öğrenmeye gerek duymadıkları düşünülmektedir. Çalışmayan ve Almancayı etkili kullanabilen 18 kişinin çoğunluğunu öğrencilerin (yedi kişi), ev hanımlarının (beş kişi) ve emeklilerin (iki kişi) oluşturduğunu belirtmekte fayda vardır (Grafik 12.).

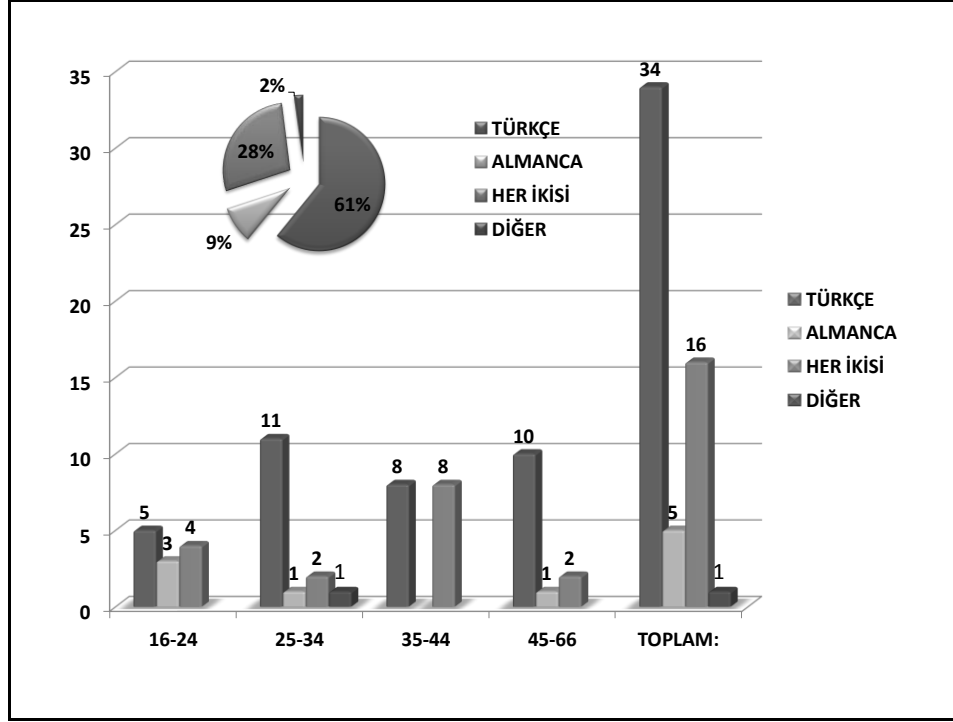
Grafik 12. Çalışmayan ve emekli 24 kişinin “Günlük hayatta Almancayı etkili biçimde kullanabiliyor musunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

“Hayır zaten burası Türkiye. Küçük bir kasaba ama aynı Türkiye gibi. Ben Alman göremiyorum. Almanca da konuşmıyorum. Çalışmadığım için, benim için baya problem oluyor” (Kadın, yaş 51, Stadtallendorf, 28.01.2012).

3.2.2. Aile İçinde Tercih Edilen Dil

Almanya’da yaşayan Türk kadınlarının bireysel, sosyal ve kolektif yaşam tarzlarındaki farklılıklar, zamanla oluşan göçmen kimliklerini anlamada önem arz etmektedir. Bu farklılıkların temelini, yabancı bir ülkede yaşamalarından dolayı iletişim sorunu oluşturmaktadır. Temel iletişim aracı olarak dilin önemi, kullanılması ve kimlik oluşumundaki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Halen Almanya’daki göçmenler için büyük sorun teşkil eden Almancanın öğrenilmesi ve etkili şekilde kullanılması için birçok çalışmanın yürütüldüğünü belirtmek gerekir. Toplum içinde yer edinmenin esas şartlarından biri olan Almancanın öğretilmesi devlet tarafından zorunlu tutuladursun, kişilerin özel hayatlarında tercih ettikleri dili bilmek, göçmenlerin yabancı bir dili ne kadar benimseyip benimsemediğini ortaya çıkaracaktır. Bu sebeple, Türkiye kökenli göçmen kadınlara “Aile içi iletişimde

hangi dili tercih ediyorsunuz?” sorusu yöneltilerek, onların görüşleri alınmış, elde edilen verilerle bu kesimin Almancaya olan tutumları değerlendirilmiştir (Grafik 13.).

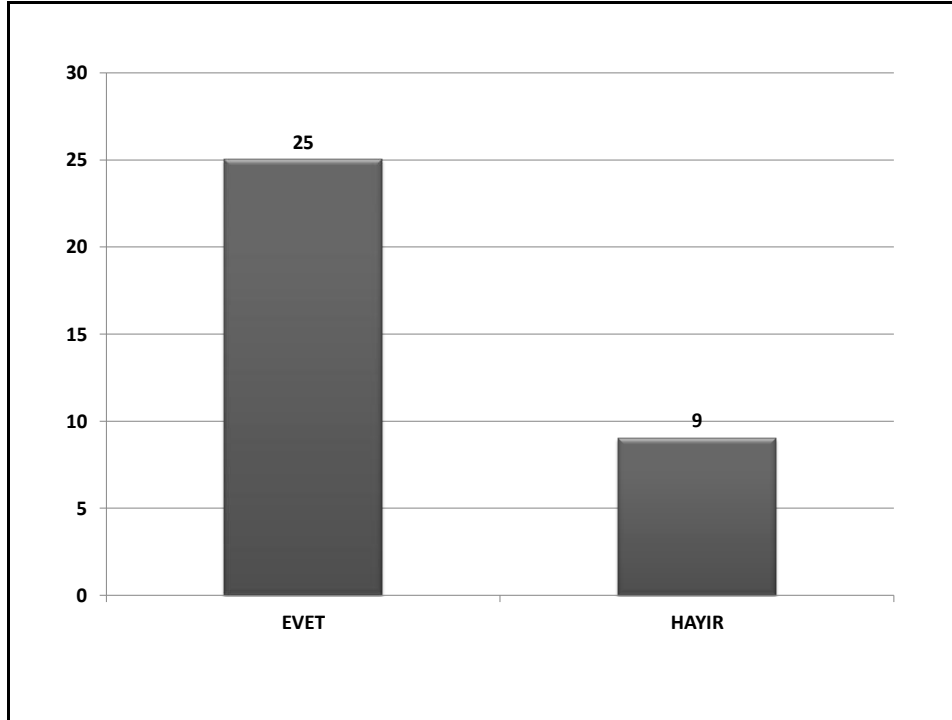

Grafik 13. Aile içinde tercih edilen dil

Toplam 56 kişiyle yapılan görüşme sonucunda, katılımcıların özel hayatlarında Türkçeye verdikleri önemi, % 61’lik kesimin bu dili tercih etmesinden anlamak mümkündür. Bu bağlamda 34 kişinin aile bireyleriyle Türkçe konuşmaları, onların Türk kimliğine ve kültürüne sahip çıktıklarının en önemli göstergesidir. Bu kişilerin şehir dağılımlarına bakıldığında 17 kişinin (% 50) Stadtallendorf, 13 kişinin (% 38) Marburg ve dört kişinin (% 12) Frankfurt’tan olduğu tespit edilmiştir. Stadtallendorf başta olmak üzere genel olarak tüm şehirlerde Türkiye kökenli göçmen toplumun kendi evleri içerisinde Türkçenin kullanımına yönelik gösterdikleri özveriyi görmek mümkündür. Alman toplumu içinde, kendi değerlerinin savunucu konumundaki her birey için Türkçe konuşmak aidiyet duygusunun ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Başka bir deyişle, Türkiye kökenli göçmen toplum kendi dilinde iletişim sağladığı sürece, kimliklerini koruyabileceğine inanmakta, bunun da temel olarak aile içi

iletişimde oluştuğuna inanmaktadır. Türkçe konuşan bireyler anadillerini koruyarak kolektif kimliklerini güçlü tutacakları görüşünde birleşmektedir.

Aile içinde Türkçe konuşan 34 kişiye ait başka bir veri ise Almancayı etkin kullanıp, kullanamamalarıyla ilgilidir. Özel hayatlarında, aile bireyleriyle Türkçe konuşmayı tercih eden 34 kişiden 25'i günlük hayatlarında Almancayı kullanabilmektedir. Bu, yukarıda bahsi geçen kendi kültürünü ve kimliğini korumaya çalışan Türkiye kökenli göçmen kadınların tutumlarının ne denli sağlam olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, Almancayı bilmeleri ve Almanya'da yaşıyor olmaları kendi dilini canlı tutmaları için engel olarak görülmemiş, aile hayatlarıyla dış dünyadaki yaşam biçimleri arasında derin bir çizgi çizmeyi başaramışlardır. Almancayı günlük hayatlarında etkili bir biçimde kullanmaları, kolektif kimlik bakımından onları var eden anadillerini unutturmamış, aksine Türkçeye daha sıkı sarılmışlardır. Almancayı günlük hayatlarında kullanamayan dokuz kişi ise kendilerine Almanca'nın olmadığı kısıtlı bir yaşam alanı oluşturmuş, Türkçe dışında başka dili asla tercih etmeyerek, Alman toplumunun dışında kalmış kesimdir (Grafik 14.).

Grafik 14. Aile içi iletişimde Türkçeyi tercih eden 34 kişinin “Almancayı günlük hayatta etkili bir biçimde kullanabiliyor musunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

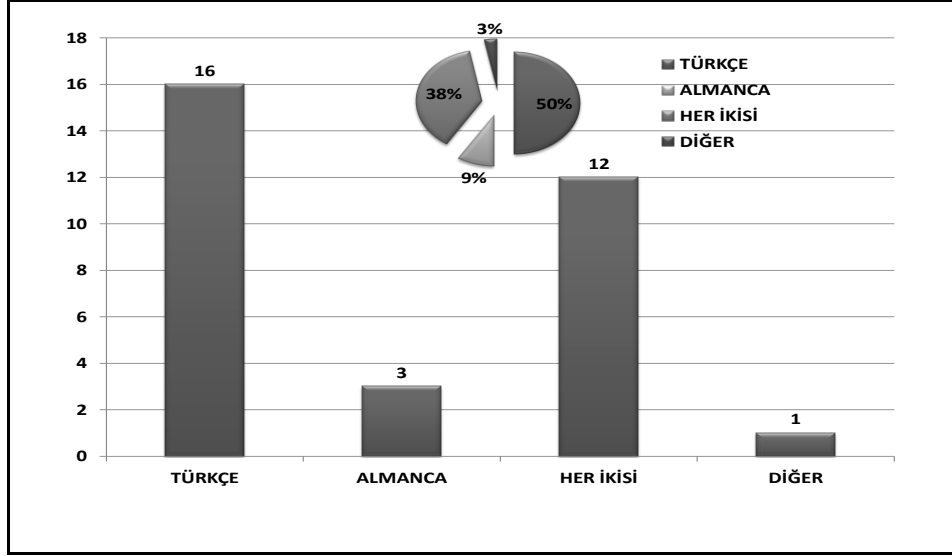
Elbette bu, çoğunluğu oluşturan kesimin görüşlerine dayandırılarak elde edilmiş sonuçlardır. Kayda değer istatistikî verilere sahip ikinci gruba ait en önemli nokta, % 28’lik kesimi oluşturan 16 kişinin Türkçenin yanı sıra Almancayı da etkili şekilde kullanmasıdır. Bu grubun Almancaya karşı önyargıyla yaklaşmadıkları, aksine aile içi iletişimde de bu dili tercih ettikleri gözlenmiştir. Fakat önemli olan, her iki dili kullanan 16 kişinin, Alman diline karşı çekimser olmadıkları gibi, Türkçeyi de aile bireyleriyle kullanmaya yatkın olmalarıdır. İlk kesime göre Almanya’daki hayatlarına daha çok entegre olduklarını, Alman dilini daha etkili kullandıklarını ve bu sayede gerek eşleriyle, gerekse çocuklarıyla zaman zaman Almanca iletişim kurarak, onların değişime kapalı bir toplum olmadıklarını söylemek mümkündür. Genel dağılıma bakılarak denilebilir ki; her iki dili kullanan 16 kişinin yarısı 35-44 yaş grubuna aittir. İlk kuşağın dil eğitiminden ve Alman toplumuyla iç içe olma halinden yoksun oldukları düşünülürse, 35-44 yaş grubundakilerin sosyal hayata daha olumlu baktıkları ve Alman dilini kısmen de olsa benimsedikleri görülmüştür. Zaten 35-44 yaş grubundaki sekiz kişinin yedisi kendilerini Alman toplumuna yakın hissettiklerini belirterek, bu görüşü desteklemişlerdir.

Aile içi iletişimde sadece Almancayı tercih eden beş kişinin durumları göz önüne alındığında, Türkçe konusunda çok büyük sıkıntı çektiklerini söylemek mümkündür. beş kişiden dördünün ağır Alman aksanıyla Türkçe konuştukları, anlık tepkilerde Almancaya döndükleri (ja (evet), ach so (öyle mi)), sorulara cevap verirken Almanca düşünüp, Türkçe cevaplamaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Geriye kalan tek kişi de, görüşmeyi Türkçe devam ettiremeyip, İngilizceye dönmüştür. Bu kesim için yapılabilecek en doğru yorum, Türk kültürünün birey üzerindeki etkisini yavaş yavaş kaybettiği yönünde olacaktır. Aksanlı Türkçe kullanımı bir yana, Almanca düşünerek Türkçe konuşmaları, aile içinde de yoğun şekilde Almanca kullanmalarının sonucudur. Türkçe kullanımında bozulmaların olduğu bu grup için, konuşurken kelime bulmakta zorlandığı, bulamadığı anda Almancaya yöneldikleri ve

sık sık konuşmalarının kesintiye uğradığı belirlenmiştir. Alman kültürünü kabul edip, Almancayı hem bireysel hem de sosyal hayatta kullanan bu % 9'luk kesimin Türk dili konusunda tutucu olmadıkları, aksine Türkçe kullanımlarının yok denecek kadar kısıtlı olduğu söylenebilir. Bozuk cümle yapılarına Almanca kelimelerin sıklıkla kullanılması da eklenince, bu görüşmecilerle Türkçe anlaşmakta zorluklar yaşanmıştır.

Aile içi iletişimde Türkçeyi ve hem Türkçe hem de Almancayı tercih eden görüşmecilerle ilgili bahse değer önemli bir konu da; görüşmecilerin aile yapılarıyla ilgilidir. Çekirdek aile yapısına sahip 22 kişiden 16'sı Türkçenin kullanımına özen gösterirken, çekirdek aile yapısından biraz daha büyük olan toplam 26 kişiden (en az dört birey), 15'i Türkçeyi, 10'u her iki dili ve yalnızca biri Almancayı aile içi iletişimde tercih etmektedir. Almanca eğitim görmelerine, Alman toplumunda çalışmalarına ve hatta kimi zaman Türkiye'den gelen birinin Türkçesini anlamakta zorluk çekmelerine rağmen, çoğu aile fertlerinin Türkçe kullanmaları dikkat çekicidir.

Aile içi dil kullanımının yaş gruplarına ve aile yapılarına göre değerlendirildiği bu çalışmanın diğer bir boyutunu, görüşmecilerin çalışma durumları oluşturmaktadır. Aile ve iş hayatları dışında sınırlı bir yaşam sürdüren göçmen kadınların çalışma durumları incelendiğinde, sonuç ne olursa olsun, aile içi iletişim dilinde Türkçeyi tercih ettikleri belirlenmiştir. Çalışan 32 kişinin % 50'si sadece Türkçeyi tercih ederken, % 38'i hem Almanca hem Türkçe, % 9'u ise sadece Almanca konuşmayı yeğlemektedir (Grafik 15.).

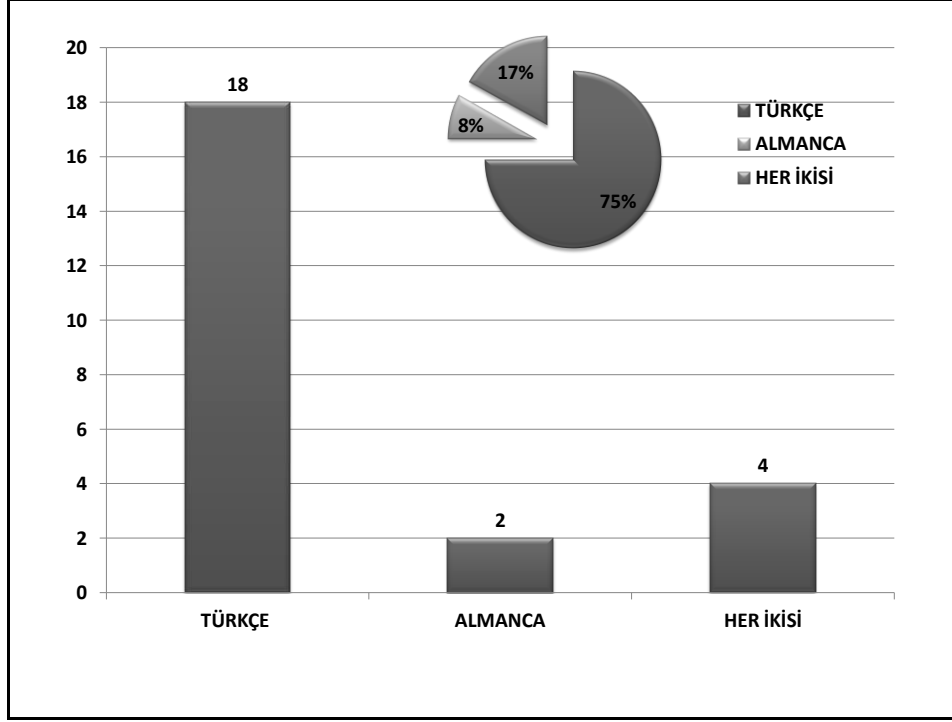

Grafik 15. Çalışan 32 kişinin “Aile içi iletişimde hangi dili tercih ediyorsunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

Çalışan 32 kişiden 28’inin bir şekilde Türkçeyi kullanmaları kendi anadillerini günlük yaşamlarında kullanma ve mikro kültürde yaşatma konusunda ne denli istekli olduklarını göstermektedir. Her ne kadar aile hayatları dışındaki çalışma ortamlarının dil tercihinde etkili olması gerektiği düşünülse de, elde edilen veriler aksini göstermektedir. Başka bir deyişle, hem Almanca hem de Türkçeyi tercih eden 12 kişilik çalışan kesimin her iki kültürden de izler taşıdığı kabul edilmesine karşın, sekiz görüşmecinin Türklerin yoğun olmadığı ortamlarda çalıştığı halde aile içinde Türkçe konuşma konusunda ısrarcı oldukları sonucuna varılmıştır. Ayrıca aile bireyleriyle Türkçe iletişim kuran meslek sahibi 16 kişiden yedisinin ağırlıklı olarak Türklerin olduğu yerde çalışması, Türkçe kullanımının Almancaya kıyasla daha fazla olduğunu göstermektedir.

Çalışmayan ve emekli 24 kişinin ise Türkçe kullanımı daha fazladır. Bunun en büyük sebeplerinden birisi çalışmamalarıdır. Bu doğrultuda katılımcılarla yapılan görüşmelerde, Türk mahallelerinde oturdukları ve sosyal yaşamlarında yalnızca Türkiye kökenli kişilerle iletişim kurdukları öğrenilmiştir. Bu bilgidan yola çıkarak aile içinde kullanılan dilin belirlenmesinde Almanca konuşulması gereken ortamlarla temas düzeyinin etkili olduğu söylenebilir. Aile bireyleriyle Türkçe konuşan kesimin %75 oranında olması bu görüşü kanıtlar niteliktedir. Her iki dili tercih eden dört

kişiden üçünün öğrenci olması, eğitim sebebiyle Almanca bilen ve bunu aile içi iletişimde kullanan kesim olarak göze çarpmaktadır. Kısacası çalışan gruba dâhil olmayan görüşmecilerin Türkçeyi tercih etmeleri, kendi dillerine sahip çıkmaları ve aile içi iletişimde Almancaya mesafeli durmaları beklenen bir sonuç niteliğindedir (Grafik 16.).

Grafik 16. Çalışmayan ve emekli 24 kişinin “Aile içi iletişimde hangi dili tercih ediyorsunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

Türkiye kökenli göçmen kadınların aile içinde kullandıkları dil oldukça büyük bir öneme sahiptir. Çünkü aile içindeki rolleri gereği güncel sorumlulukları daha fazla olan kadınların, eşleriyle ve çocuklarıyla kuracağı iletişim kendi özel hayatlarının da temelini oluşturmakta, bu durum hem bireysel hem de sosyal kimliklerinin yapılanmasında çok etkili rol oynamaktadır. Bu sebeple, tercih edilen iletişim dili farklı yaş gruplarının öncelikleriyle değerlendirilerek, Türkçeye verilen önem gözlenmiştir. Aile yapılarına göre dil tercihinin şekillenip şekillenemeyeceği sorusuna yanıt aranırken, görüşmecilerin çalışma durumlarının bu sürece etkisi göz önünde bulundurulmuştur. Varılan sonuç ise; Türkiye kökenli göçmen kadınların aile bireyleriyle çoğunlukla Türkçe konuştukları, bu sayede kültürel bağlarına sahip çıkmayı umdukları görülmüştür. Fakat en dikkat çeken nokta ise, Türkçeye verilen önem kadar, dilbilgisi kurallarına özen gösterilmediğidir. Nitekim katılımcıların,

oldukça fazla yanlış Türkçe dilbilgisi kullanımlarının olduğu ve kimi zaman istemsiz bir şekilde Almancaya dönüldüğü, anlaşılmada zorlukların yaşanıldığı ve kesintilerin olduğu bir Türkçe kullandıkları görülmüştür.

3.3. Almanya'daki İçine Kapanık Türk Toplumu ve Aidiyet

Sosyal politika olarak uygulanan refah rejimi “devletin, ailenin ve emek piyasasının insanların geçimlerini sağlamadaki rolü” olarak tanımlanmaktadır (Keyder, Buğra, 2006: 12). Almanya'nın uyguladığı politikalar yönünden bu refah rejimini benimsediğini söylemek mümkündür. Özellikle çocuk parası (kindergeld) ve işsizlik ödeneği gibi yardımlarla ekonomik dışlanmaya maruz kalmış kesimi, uyguladığı sosyal politikalar aracılığıyla yeniden topluma kazandırma gayesindedir. Fakat bu kesime yeterli iş istihdamı sağlanmamış olması onların toplumla bütünleşmesini engellemektedir. Devletin kendi vatandaşlarına eşit haklar sağlayarak, onların kamusal alanda eşit katılımlarını sağlama gayesiyle örtüşmeyen bu durum, “marginality” kavramı altında “kenardalık” yani sistemden bir şey beklemeden, kültürel bütünlüğün dışında kalarak kapalı bir toplum halinde yaşamaya sebebiyet vermektedir (Keyder, Buğra, 2006: 20). Çünkü işsizlik halinin sürekliliği sebebiyle ekonomik dışlanmaya maruz kalan birey, kültürel bütünlüğe katılım sağlayamadığı için kültürel anlamda da dışlanmakta ve bu durum onun siyasi anlamda da dışlanmasına sebep olmaktadır. Nitekim, Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenleri sosyal entegrasyon sürecinde yaşadığı sorunlara bakıldığında uygulanan sosyal politikaların yetersiz kaldığı ve yeniden yapılanmasına ihtiyaç duyulduğu söylenilebilir (Keyder, Buğra, 2006: 20-21).

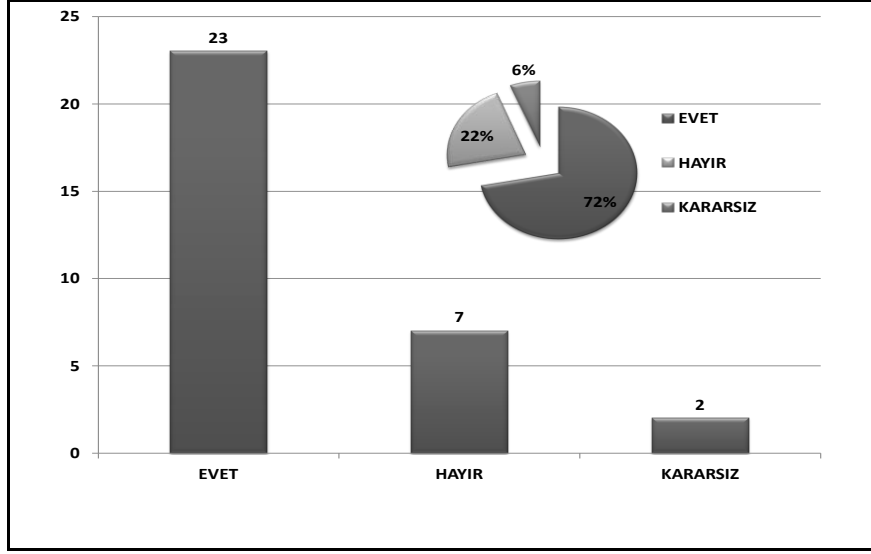
Almanya'nın ülke içerisinde göçmenlerle sorun yaşadığı konulardan birisinin sosyal yaşam içerisinde azınlıkların Alman toplumuyla tam anlamıyla uyum içerisinde olamamalarıdır. Uyum çerçevesinde sosyal politikalarının da başlıca ele aldığı konulardan biri olan bu sorunun, Alman toplumun azınlıklara kendi kültürünü yabancı kökenli göçmenlere dayatması gibi ciddi boyutlara ulaştığı söylenebilir. Halk arasında da geniş kabul gören bu yargı, Türkiye kökenli göçmenler için çoğu zaman kendi kültürlerine daha fazla sahip çıkma algısı yaratmıştır. Egemen kültüre

ait olan kalıpların dayatıldığı Türkiye kökenli göçmenler, genel olarak sistemle bütünleşmeyi reddeden marjinal kesim olarak görülmektedirler.

Katılımcılara “Almanya’da yaşayan Türk toplumunu içine kapanık buluyor musunuz?” sorusu yöneltilerek onların genel olarak topluma bakış açıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcılardan 36’sı (% 64) içine kapanık olduğunu, 15’i (% 27) içine kapanık olmadığını ve beşi (% 9) kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla katılımcıların büyük çoğunluğu Almanya’daki Türk toplumunun içine kapanık olduğu görüşünü savunmaktadırlar. Yaşadıkları şehir ve verilen cevaplar kıyaslandığında ise Marburg’tan 19 kişi (% 53), Stadtallendorf’tan 12 kişi (% 33) ve Frankfurt’tan beş kişinin (% 14) görüşünün bu doğrultuda olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda katılımcılar toplumlararası iletişimin yoğunlukta olduğu şehir ortamında yaşasalar dahi, Alman toplumuyla Türkiye kökenli göçmen toplumun iletişim kuramadıkları bilgisini böylelikle teyit etmektedirler.

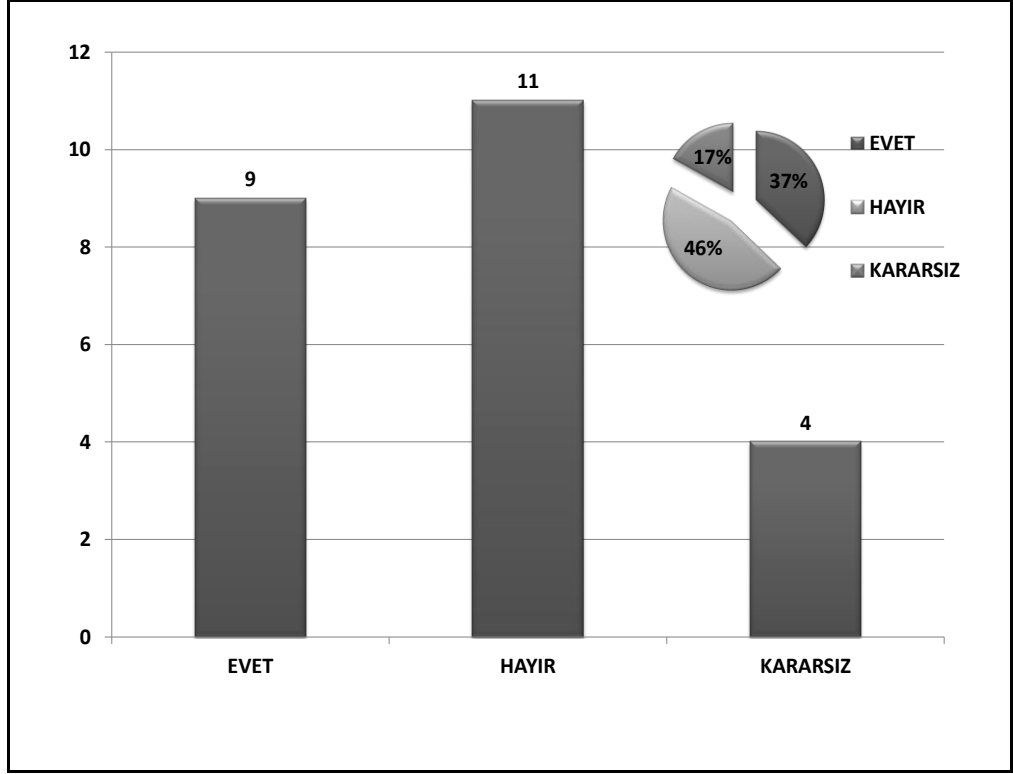
Ankette ayrıca Türkiye kökenli göçmenler arasındaki farklı toplumsal sınıfların Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler hakkında görüşlerine değinmek amacıyla katılımcılara Almanya’da yaşayan Türk toplumun içine kapanık olup olmadığı sorusu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevapların toplum içerisinde sosyal statülerine göre bireysel farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir.

Araştırmaya katılan kadınların demografik özellikleri ele alındığında 56 kişiden 32’sinin çalıştığı, geri kalan 24 kişinin ise çalışmadığı hatırlanacaktır. Verilen cevaplar doğrultusunda, çalışan kadınların % 72’sinin Almanya’da yaşayan Türk toplumunu içine kapanık olduğu görüşünü savunurken, geri kalan katılımcılardan % 22’sinin Almanya’da yaşayan Türk toplumunu içine kapanık bulmadıkları cevabını vermişlerdir. Geriye kalan katılımcıların % 6’sı ise bir görüş bildirmeyip bu konu kararsız olduklarını dile getirmişlerdir (Grafik 17.).

Grafik 17. Çalışan 32 kişinin “Almanya’daki Türk toplumunun içine kapanık olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

Çalışmayan kesimin ise bu konuya yaklaşımı farklı olmuştur. “Almanya’da yaşayan Türk toplumunu içine kapanık buluyor musunuz?” diye sorulduğunda katılımcılardan % 46’sı bulmadıklarını, geri kalan % 37’si ise bulduklarını dile getirmişlerdir. % 17’lik dilimdeki katılımcılar ise bir görüş bildirmeyip kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Çalışanların aksine çalışmayanların farklı bir izlenimde bulunmuş olmaları, Alman toplumuna yönelik algıların kendi içinde çeşitliliğe sahip olduğunu göstermektedir. Çalışmayan katılımcıların genel olarak getto halde yaşadıkları gözlenmesine rağmen kendi çevrelerinde sosyal olarak aktif olduklarını savundukları tespit edilmiştir. Bu bağlamda çalışmayan katılımcıların sosyalliliği yalnızca Türklerle birlikte yapılan etkinlik olarak algıladıkları söylenebilmektedir. Çalışan kesim ise hem Alman toplumu hem de Türk toplumunun içinde olduklarından daha geniş bir açıdan gözlem yaparak, Türkiye kökenli göçmenlerin içine kapanık bir yaşam sürdüğünü görüşünü savunmuşlardır (Grafik 18.).

Grafik 18. Emekli ve çalışmayan 24 kişinin “Almanya’daki Türk toplumunun içine kapanık olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

Çalışan göçmen kadınlar genel olarak Alman toplumuyla, çalışmayan kesime oranla günlük hayatta daha etkin ilişkiler kurdukları için yapılan görüşmelerde Almanya’da yaşayan Türk toplumunu genel olarak değerlendirmeleri istendiğinde katılımcılar onların Alman toplumuna çok fazla uyum sağlayamamakla beraber sahip oldukları “geleneksel” zihniyeti değiştirmemekle eleştirmektedirler:

“Kimse burada ne söylüyorlar ki ya Müslüman’ız diye böyle yapıyorlar (Böyle davranmalarının sebebi Müslüman olmamız değil). Asla ve asla ilgisi yok. Kimse burada, yani dinine karışan yok. Dinini yap diyor, ama iş vakti bana aitsin diyor. Ama bizim Türk milletimiz beş vakit namazını, tamam dinimiz o, ama bunun kazası da var. Allah bunun kazasını da nasip etti. Ben işte kılamıyorsam eve gidip kazamı da kılabilirim. Ama millet napıyor? Seriyor yere halıyı, namaz kılıyor. Müşteriler görüyor ya da ters karşılanıyor” (Kadın, yaş 48, Stadtallendorf, 28.01.2012).

“Kişilerin eğitim seviyesine bağlı. Gerçekten üniversiteyi bitiren kişiler Alman toplumuna giriş, karışabiliyorlar. Ama fazla bir eğitim seviyesi olmayan kişiler dışlanıyorlar” (Kadın, yaş 38, Marburg, 03.02.2012).

“Millet ya Türkiye’den ya çevreden diyorlar ki, biz burada kendimizi kanıtlamak çok zor. Hiçbir zorluk yok, normalde hiçbir zorluk yok. Siz burada Almanca olmadığınızdan hariç bir zorluk yaşıyor musunuz? Yaşamıyorsunuz. Ama bizim milletimiz biz Türk’üz istediğimizi yaparız diye kabadayılık taslıyorlar” (Kadın, yaş 48, Stadtallendorf, 28.01.2012).

“Almanca güzel konuşup yerli yerinde Türkçede konuştuğumuz gibi oturabilirsek karşımızdakine belki onu (dışlama) yapmayacaklar. Konuşturamadığımız, konuşmadığımız için o tepkiyi alıyorsun karşından. Evet, mesela diyor ki; 40 senedir buradasınız. Daha Almanca konuşmuyorsunuz. Was, das, dus olmuyor. Düzgün niye konuşmadınız? 40 senedir niye okula gitmediniz? Niye düzgün konuşmadınız? Haklılar yani, bir yandan çok haklılar. Güzel bir çalışılmaya, ise, kendimizi okula, iki saatlik okul vardı. Almanca kursu vardı, oraya yönlenseydik, Almanca öğrenseydik, biz kendimizi geliştirseydik yani. İlla onlar mı bizi dürtükleydiler? Bunların bilincindeyim yani. Geç kaldık” (Kadın, yaş 60, Stadtallendorf, 03.02.2012).

“Ama maalesef burada yaşayan Türklerin çoğu basit insanlar birçoğu. Ta 1960, 1970 senesinden buraya gelen insanlar çiftçiymiş ne bilim, bir traktör parası kazanayım, döneyim diye. İşimi öğreneyim de, ilim öğreneyim de, bir basamak diyen bir görüş yok. Ama o görüşler maalesef 50 sene geçti, o görüşler hala devam ediyor. Sadece babadan çocuklara geçiyor. Üçüncü nesile ben görüyorum. Üzüliyorum okuma konusunda. Türkiye’de parası var, özel eğitimi şuyu, buyu. Burada öyle şeylerin mecburiyeti yok. Hepsinin imkânları var meslek yapabilmek için ama maalesef birçok gençlerimiz Spielbibliothek’lerin (oyun salonu) önünde zamanlarını geçiriyorlar” (Kadın, 38, Marburg, 03.02.2012).

Görüşme yapılan katılımcıların bu konu hakkındaki söylemleri dikkate alındığında, Almanya’da yaşayan Türk toplumunun genel olarak eğitim ve dili etkin

bir biçimde kullanmada yetersizlikler yaşadıkları ortaya çıkmaktadır. Nitekim bundan dolayı gettolaşmış bir yaşam sürmeye devam ettikleri söylemek mümkündür. Eğitim düzeyinin artışı, onların Alman toplumuyla daha yapıcı ilişkiler kurmalarını sağlayacağı söylenebilir. Fakat genel olarak Türkiye kökenli göçmenlerin çoğunluğunun Almanca dil eğitimi veren kurslara gitmediği ya da eğitim almayı gerek görmediği tespit edilmiştir. Dikkat çekici noktalardan biri ise; Türkçe konuşmaya devam ederek kendi kültürlerine daha fazla sahip çıktıkları görüşünde olmalarıdır. Öyle ki kendilerinin Türk kültürüne daha fazla sahip çıktıklarını belirterek, Türkiye'yi eskisi kadar kendi kültürüne bağlı görmedikleri için eleştirmektedirler:

“Şimdi biz bir senede bir, birkaç kez Türkiye'ye gittiğimizde, benim de gözlemim Türkiye'deki Türkler eski kültürlere o kadar yakın değiller artık. Daha çok uzaklar. Avrupa'ya daha yakınlar. Ama biz buradakiler daha çok eski kültüre yakınız”(Kadın, 46, Stadtallendorf, 28.01.2012).

“ Türkler, Türklere yönelik kendi aralarında bir şey olduğu zaman atıyorum şimdi kavga gibi bir şey. Telefon edip polisi çağıracak olsan ya gelmez, gelse de kendi aranızda halledin derler. Ama o problemi Almanla yaşamış olsanız bunu demez, hemen gelirler. Çünkü kendimiz birkaç kere yaşadık bu problemleri. Bence aynı durum Türkiye'de olsa belki Almanı korurlar, Türkü daha çok şey yaparlar (suçlarlar). Ben öyle tahmin ediyorum. Çünkü Avrupa'ya özenti çok Türkiye'de” (Kadın, yaş 46, Stadtallendorf, 28.01.2012).

Egemen kültürün dayatmalarına karşı kendi kültürlerini daha fazla korumaya alan Türkiye kökenli göçmenler, gettolaşmış bir halde uyum içerisinde yaşadıklarını düşünmektedirler. Yaşadıkları yerde aynı Türkiye'deki gibi kendi düzenlerini devam ettirmeye çalışan göçmenler, bir anlamda kendi tabirleriyle gurbette yaşadıklarını unutmak istemektedirler. Fakat bu gettolaşmış yaşam biçimi onları dış toplumla çoğu zaman karşı karşıya getirmektedir. Görüşmecilerden geneline dil kursuna katılıp katılmadığı sorulduğunda Türklerle birlikte yaşadıkları için katılmaya gerek duymadıklarını dile getirirken, aynı zamanda Alman hükümetinin de bu anlamda çok

fazla çaba sarf etmediğini sözlerine eklemişlerdir. Birkaç kişi ise Türk toplumuyla gettolaşmış halde yaşıyor olmaktan şikâyetçidir:

“Ev hanımı olduğum için, çevremde hep Türk olduğu için, yani hep Almanya’da olduğumu hissedemiyorum. Allendorf böyle bir yer” (Kadın, yaş 51, Stadtallendorf, 28.01.2012).

“Valla kendimden başka kimseyi görmüyorum ki. Kapanık mı?.. Değildir herhalde, bilmiyorum” (Kadın, yaş 36, Stadtallendorf, 28.01.2012).

Türkiye kökenli göçmen toplum ayrıca değişik tavırları, giysileri ve Türkiye’deki akrabalarından gelir düzeylerinin yüksek olması sebebiyle Türkiye’de “Almancı” olarak nitelendirilmekte, Almanya ise göçmen “Auslaender” (yabancı) olarak nitelendirilerek iki taraflı sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Bu durumun da onların kapalı bir toplum olarak görülmelerine sebebiyet verdiğini söylemek mümkün. Birçok katılımcı tarafından özellikle Türkiye’de kendi çevreleri tarafından maruz kaldıkları dışlanmışlık eleştirilmektedir.

“En basiti bir yere gittiğin zaman, ha sen Avrupa’dan geldin senin paran çoktur. İlk başta söylenen budur. Sanki sen Avrupa’daki şey, çöpten topluyor parayı ya da ağaçtan elma gibi para topluyor. Burada çalışmanın zorluğunu, ne kadar zor olduğunu, bak ben fabrikada çalışırken sabahın dördünde kalkıyordum ki ondan sonraki günün iki buçuğuna kadar dışarıdaydım. Düşün. Türkiye’de hiç kimseyi, bir kadını dörtte kaldırıp da işe gönderemezsin” (Kadın, yaş 42, Marburg, 27.01.2012).

“Ne orası ne burası ortada birileriyiz, bir canlıyız. Neyiz bilmiyoruz. Maalesef ne Alman’ız ne de Türk’üz. Maalesef Bir ayakkabıdan bile bizim Almanya’da yaşadığımız tahmin edebiliyorlar. Pazarcılar bile. Oo sen Almanya’dan geldin dimi,hani Almanca da konuşmuyorsun. Nerden biliyorsun diye sorduğunda belli üstünden başından belli. Bu nasıl biz de anlamadık. Bazı şeyleri kestirebiliyoruz ama yani çarşıda, pazarda nereden geldiğimiz belli olabiliyor. Almacısınz dimi laflarını çok alıyoruz. Bunlar güzel şeyler değil bizlere.” (Kadın, yaş 51, Stadtallendorf, 28.01.2012).

“Türkiye’de biz yabancıyız, yabancıyız. Kendi akrabalarımız bile bizi öyle görüyorlar” (Kadın, yaş 40, Stadtallendorf, 28.01.2012).

“Alnımızda yazıyor sanki. Şiveden mi anlıyorlar bilmiyorum. Pazara bile gitsen, sen buradan değilsin diyorlar direk” (Kadın, yaş 42, Marburg, 27.01.2012).

Türkiye Uyum Araştırmaları Merkezi (TAM) tarafından 2014 yılında Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmen topluma yönelik “Almanya benim vatanımdır.” isimli yapılan anket sonuçları da elde edilen bulguları destekler niteliktedir. 1000 kişinin görüşü alınarak yapılan araştırmada “Türkiye benim vatanımdır.” diyen katılımcılar % 44 oranıyla ilk sırada gelirken, “Her ikisi benim vatanımdır.” diyen % 30, “Almanya benim vatanımdır.” cevabını verenlerin oranı % 20’dir.²

3.4. Sosyal Yaşam

Bireyin kişisel gelişimi, hayatı boyunca yaşadığı sosyal çevreyle yakından ilişkili olmuştur. Yaşam alanı, iş çevresi, aile ortamı gibi faktörler kişinin bireysel, sosyal ve kolektif kimlik algısında olumlu ya da olumsuz değişimlere sebep olabileceği gibi, kendi tercihleri de kimliğin özdeşleşmesinde önemli rol oynayabilmektedir. 1960’larda başlayan göçün bugüne kadarki gelişimi göz önünde bulundurulduğunda, bireylerin karar verme sürecinde dış unsurların daha etkili olduğu söylenilebilmektedir. Özellikle göçmenlerin iş bulma ve para kazanma amacıyla Almanya’ya göç etmeleri, genellikle tercihten ziyade ekonomik koşulların getirdiği bir zorunluluk niteliği taşımaktadır. Yaşam biçimlerini ve alanlarını değiştirmek durumunda kalan göçmenlerin bir kısmı hâkim kültüre ayak uydurmaya çalışırken, kimi göçmenler ise kendi kültürlerini devam ettirmek için marjinal gruplar halinde yaşamayı tercih etmişlerdir. İhtiyaçtan doğan bu göç, Almanya’ya ilk yerleşenler için zorlu bir süreç halinde geçmiş, ayrıca bu göçmenlerin iş bulma konusunda da tercih hakkına sahip olamadıkları, Alman

² <http://www.amerikaninsesi.com/content/almanyadaki-turklerin-uyum-sorunu/2465269.html/10> Ocak 2015.

toplumunun yönlendirdiği işlerde çalıştıkları (işçi olarak) belirlenmiştir. Özellikle 1960'lı yıllarda, Alman ekonomisinin kalkınmasında ve gelişiminde büyük katkıları olan Türkiye kökenli göçmenler kalifiye işlerde çalışmamış, hizmet sektörünün farklı alanlarında işçi olarak çalışma hayatlarına başlamışlardır. Sonuç olarak, birinci kuşak göçmenlerin yaşadıkları sorunlar ele alındığında, bunların öncelikle yaşam alanı ve iş ortamı tercihinde ortaya çıktığı söylenebilmektedir.

Tüm bu zaruri alışma evresinin göçmenlerin aile kurma kararında doğrudan etkisinin olmadığı gözlemlenmiştir. Çünkü yapılan görüşmelerde elde edilen bulgulara göre, çoğunluğu temsil eden kısmın, evlilik kararını yine kendi milliyetinden bir bireyle aldığı, bu sayede Türk kimliğini koruyarak bugünkü kuşaklara aktardıklarını söylemek mümkündür. İlk göç dalgasından bu yana, gelişen toplumsal yapının temel direklerini oluşturan yaşam alanı, iş, aile gibi çevresel faktörler göçmenlerin kimlik tanımında büyük önem taşımaktadır. Tüm bunların dışında, bireyin kişisel tercihleriyle şekillenen ve kendi ilgi alanıyla örtüşen başka bir etmen ise onların sosyal hayatlarıdır.

Sosyalleşme, bireyin toplum nezdinde, zorunlu olarak gerçekleştirdiği eylemler dışında, başka birey ya da gruplarla iletişim halinde olabilmesi ya da kendi kişisel tercihleriyle ilgi alanına uygun düşen eylemleri yerine getirebilmesi olarak görülebilir. Sosyalleşme, bireylerin yüz yüze irtibat kurması şeklinde olabileceği gibi, sosyal iletişim araçlarıyla da sağlanabilir. Bu bakımdan, bireyin sosyal hayatını anlamak, onun toplumda kendisini nasıl ya da nerede gördüğünü bilmeye yardımcı olur. Almanya'da yaşayan göçmen toplumun sosyal hayatı o ülkeyle ilgili oluşan kanıyı anlamakta yardımcı olacaktır. Bu sebeple, görüşmecilerin birbir uğraştıkları hobiler ve sosyal iletişim aracı olarak TV kanal tercihleri çalışmanın bu bölümünü oluşturmaktadır.

3.4.1 Hobi

İnsan hayatını daha kaliteli ve renkli hale getiren hobiler, Almanya'da yaşayan Türk toplumu için sosyal hayata bağlanmanın ve daha yaşanılır bir çevre edinmenin yollarından biridir. Çoğunluğunun ortak bir yaşam alanını paylaştığı Türkiye kökenli

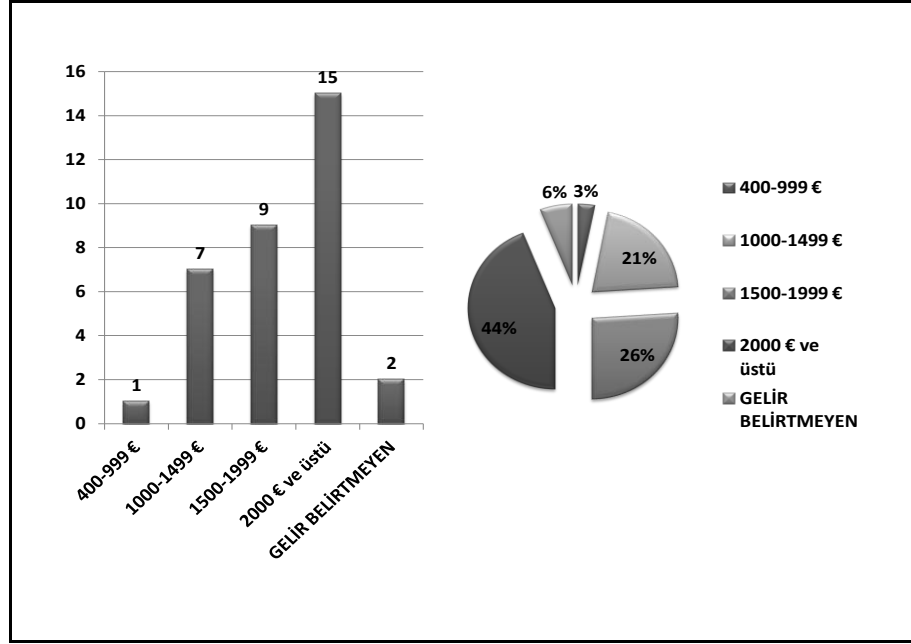
göçmenlerin, herhangi bir hobiyeye sahip olup olmamaları, Almanya'daki yaşamlarında sosyalleşmenin bir göstergesi olup, hem kendi içlerinde hem de Alman toplumunda edindikleri yer hakkında önemli veriler sunmaktadır. Toplam 56 göçmen kadınla yapılan görüşme sonucunda, % 61'inin "Aile ve iş yaşamı dışında uğraştığınız herhangi bir hobiniz var mı?" sorusuna "evet" yanıtı verdiği saptanırken, % 39'luk kesim herhangi bir hobiyeye sahip olmadığını belirtmiştir (Grafik 19.).

Yaşadıkları şehirlere göre dağılımlara bakıldığında Marburg'ta yaşayan 26 katılımcıdan 17'nin hobisinin olduğu, dokuzunun olmadığı, Frankfurt'ta yaşayan sekiz katılımcıdan ikisinin hobisinin olduğu, altısının olmadığı ve Stadtallendorf'ta yaşayan 22 katılımcıdan 15'inin hobisinin olduğu, yedisinin hobisinin olmadığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda Frankfurt'ta yaşayan katılımcıların sosyal hayatlarında çok aktif olmadıkları gözlemlenmiştir. Dolayısıyla her ne kadar büyük şehirlerde daha interaktif bir ortamda yaşanırsa da, katılımcıların Alman toplumuyla sosyal ilişkilerinin zayıf olduğunu söylemek mümkündür. Fakat Marburg (% 50) ve Stadtallendorf (% 44) şehirlerinde yaşayan katılımcıların hobilerinin olması, onların toplum içinde sosyal ilişkiler kurma hususunda gayretlerini gösterir niteliktedir.

Katılımcıların kendilerine yöneltilen "Hobiniz var mı?" sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, toplamda 34 kişi hobilerinin olduğunu, 22 kişinin ise buna zaman ayırmadıklarını belirtmişlerdir. Hobisi olan katılımcıların söylemlerine istinaden, yapılan hobiler hususunda birkaç çıkarım yapmak mümkün olacaktır. Öncelikle, hobi türleri dikkate alınır, 34 kişinin kitap okumak, gezmek, spor yapmak, hayır işleriyle uğraşmak, çocuklarla ilgilenmek, el işi yapmak gibi neredeyse çoğunluğu günlük hayatla bütünleşen hobilerinin olduğu gözlemlenmiştir. Genelinin bireysel hobiler olduğu düşünülürse, aktif olarak Alman toplumuyla etkileşim halinde yapılan hobilerinin olmadığı görülmektedir. Sahip olunan kapalı toplum yapısını koruyan kadın göçmenler, sosyal hayatta da bu duruşlarını sergilemeye devam etmiş, birçok kişinin katılımıyla yapılabilecek hobilerin yerine kişisel uğraşları tercih etmişlerdir.

"İnsanlar istedikleri gibi birçok faaliyette bulunabiliyorlar. Eğlenebiliyorlar. Bunların (Almanların) zaten birası var, yok bir şey. Onların arasına karışmamız

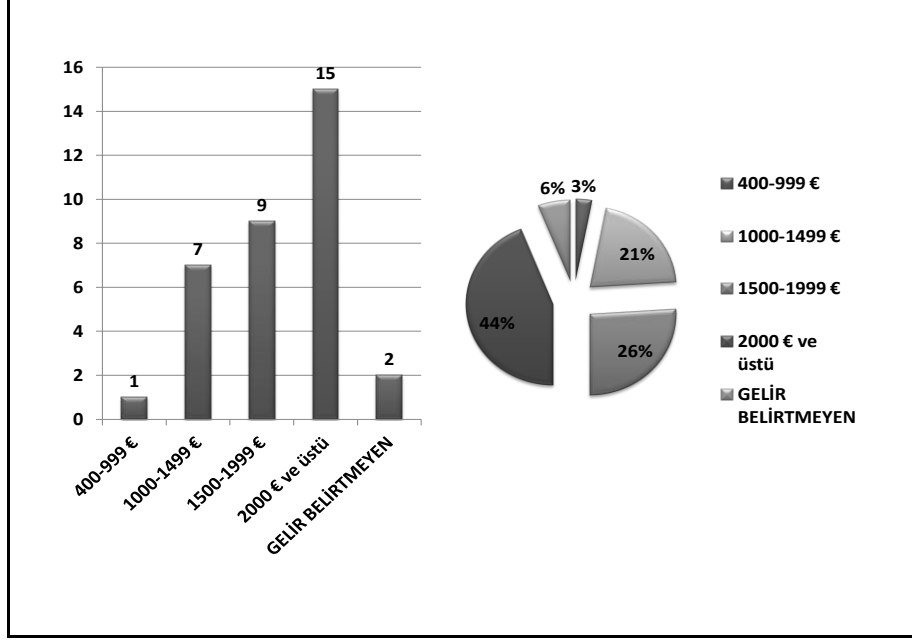
mümkün değil. Tabii bazılarımız bunları yapabiliyor ama onların kendi tercihi. Ben bunu yapamam. Onların bir büfesi var, bir de birası var. Orada dönüp dans ederler dururlar. Onların hayatları bu. Bunu bu şekilde tercih edemiyorum. Şayet çocuklarımın da bu topluma karışmasını istemiyorum” (Kadın, yaş 51, Stadtallendorf, 28.01.2012).

Grafik 19. “Aile/iş yaşamı dışında uğraştığınız herhangi bir hobiniz var mı?” sorusuna verilen cevaplar

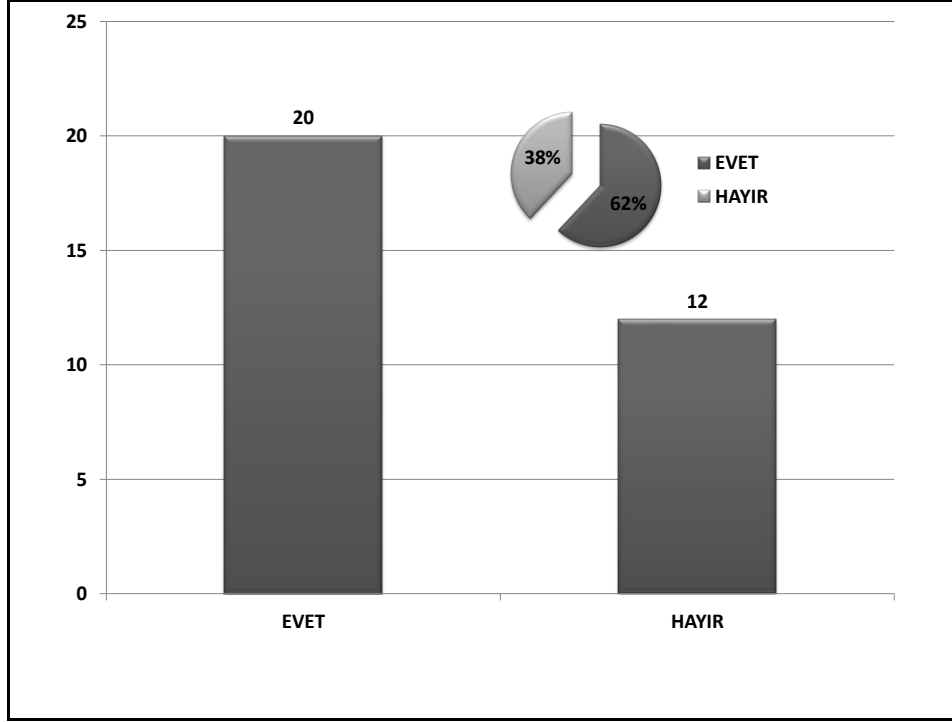
Bunların yanında, insanların ekonomik durumları ve gelirleri hobi tercihinde büyük önem arz etmektedir. Yukarıda belirtilen hobilere genel olarak bakıldığında fazla maddi külfet getirmeyen, çalışan ya da çalışmayan herhangi bir bireyin yapabildiği hobi çeşitleridir. Türkiye kökenli göçmen kadınların maddi boyutu daha fazla olan hobileri seçmemesinde bu unsurun etkisini göz ardı edilmemesi gerektiği açıktır. Katılımcılardan hobiye sahip 34 kişinin gelir dağılımı incelendiğinde ekonomik gücün hobi tercihinde çok büyük etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Gelirin artmasıyla kaliteli yaşam doğru orantılı olarak artış göstermektedir. Gelir düzeyi yüksek katılımcıların hobi edinme konusunda daha istekli olduğu, kısıtlı bütçeye sahip katılımcıların ise hobi edinemedikleri saptanmıştır (Grafik 19.). Alışveriş, sinema, tiyatro ya da konsere gitmek gibi Alman toplumuyla daha içe içe

yapılabilecek sosyal aktivitelerin tercih edilmeme sebeplerinden biri de ekonomik durumdur. Görüşmecilerden iki kişinin müzikle uğraştığı, resim, film, alışveriş ve sinemayı hobi haline getiren sadece birer kişi olduğu gözlemlenirse, Alman toplumu içinde bulunan Türkiye kökenli göçmen kadınların ekonomik güçlerinin finansman gerektirecek hobilere ayıracak kadar yeterli olmadığı söylenebilir.

Grafik 20. Herhangi bir hobiye sahip toplam 34 kişinin gelir dağılımı

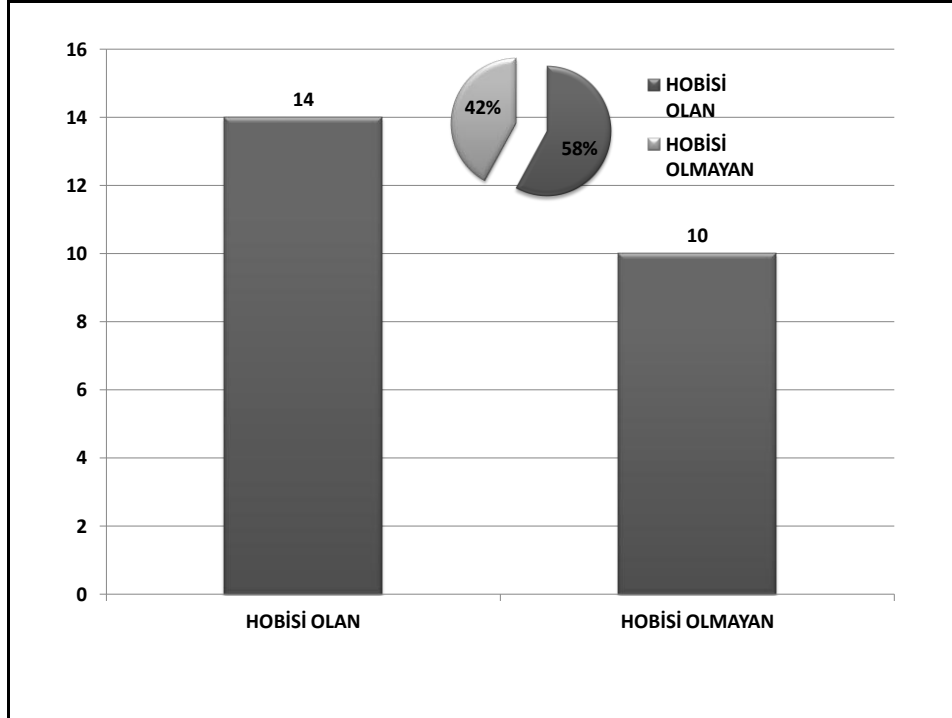
Son olarak; görüşmecilerin çalışma durumları ve hobilerin olup olmadığıyla ilgili araştırma dikkate alındığında, çalışan 32 kişinin % 62'sinin, çalışmayanların da % 58'nin hobi edindiklerini söylemek mümkündür. Bu hususta dikkate değer noktalardan birisi ise, çalışan nüfusun çoğunluğunun orta seviye bir mesleği yürüttükleridir. İşçi, kuaför, dönerci, serbest meslek sahibi gibi meslek gruplarının çoğunlukta olduğu bir toplum yapısında, tercih edilen hobi çeşitlerinin de fazla olmadığı gözlemlenmiştir. Bahsi geçen meslek gruplarında bulunan görüşmecilerin, çoğunlukla kitap okuma, spor yapma ve gezmeyi hobi olarak tercih ettikleri görülürken, yüksek kademedeki (hemşire, iş kadını, yönetici, güzellik uzmanı) çalışan az sayıdaki görüşmecilerin ise hobiye zaman ayıramadıkları gözlemlenmiştir. Çalışan ve hobi sahibi olmayan toplam 12 kişi de zaman bulamadıklarından şikâyetçilerdir (Grafik 21.) .

Grafik 21. Çalışan 32 kişinin “Aile/İş yaşamı dışında uğraştığınız herhangi bir hobiniz var mı?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

Çalışmayan kesimle ilgili en çok dikkat çeken bir diğer veri, hobisi olmayan toplam 10 kişiden yedisinin ev hanımı olmasıdır. Dış dünyayla bağlantısı çok fazla olmayan, toplumla etkin sosyal iletişim içinde bulunmayan ev hanımlarının herhangi bir hobiyeye sahip olmamaları, toplum-birey arasında ilişki kurmaları konusunda kendilerine engel teşkil ettiği sonucu çıkmaktadır. Nihayetinde sosyalleşme aracı olarak herhangi bir hobiyi benimsememeleri bu görüşü destekler niteliktedir. Bu kapalı yaşam biçimi, onların hem göçmen kimliğiyle Alman toplumuna uyum göstermesinde sorun teşkil etmekte, hem de kendi yaşam alanlarında herhangi bir kişisel gelişim için çaba içinde olmadıklarını göstermektedir. Öte yandan çalışmayıp herhangi bir hobiyeye sahip olan 14 kişinin de yine dış dünyayla bağlantılarının zayıf olduğu, daha çok kendi toplumsal yapıları çerçevesinde hareket ettikleri gözlemlenmiştir. Bu kesimin hayır işlerine önem vermesi de göçmen toplumundaki bireyler arasındaki bağı korumak istediklerini göstermektedir. Örnek olarak, cuma namazı sonrası kadınların maddi bir çıkar gözetmeksizin kendi elleriyle dağıtmış oldukları gözlemler, onların kısıtlı sosyal iletişimlerinde önceliklerinin hayır işleri olduğu ve bu yolla kendi dinlerine ve kültürlerine bağlılık hissettikleri belirlenmiştir.

Emekli olan iki kişinin hobiye sahip olmaları, meslek durumundan kaynaklanan daha önceki sosyal yaşantılarına hala devam ettirmekte istekli olduklarını kanıtlar niteliktedir (Grafik 22.) .

Grafik 22. Emekli ve çalışmayan 24 kişinin “Herhangi bir hobiniz var mı?” sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

Sonuç olarak, Türkiye kökenli göçmen kadınların hobi tercihleri incelendiğinde, bunların ekonomik güçlerine ve çalışma durumlarına göre değişiklik gösterdiği söylenebilir. Bireysel uğraşların ön planda olduğu hobi türleri, daha çok zamanı eğlenceli geçirmeye yöneliktir ve kişisel gelişim ya da Alman toplumuyla daha sıkı ilişkilerin kurulabileceği hobi çeşitlerinin tercih edilmediği gözlenmiştir. Sosyal iletişimin aracı olarak hobilerin yalnızca Türkiye kökenli göçmen toplum içerisinde kolektif kimliğe katkı sağladığı söylenebilir.

3.4.2. Televizyon Kanalı Tercihleri

2003 yılı itibariyle uydu yayınlarının başlamasıyla Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmen toplum için 20 farklı Türkçe televizyon kanalına erişim imkanı sağlanmıştır (akt.Öztürk, Sevim, 2009: 232). Böylelikle Türkçe kanallar aracılığıyla göçmenlerle Türkiye arasındaki bağlar canlı tutulmuş ve Türk kolektif

kimlik algısı sürekliliğini medya üzerinden sürdürmeye devam etmiştir. Fakat medya aracılığıyla sürdürülen bu bağın, Alman toplumunun yerleşik kültürüne uyum sürecinde Türkiye kökenli göçmen toplum için engel teşkil ettiğini söylemek mümkün (bkz.Öztürk, Sevim, 2009).

Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin, Alman kültürüne uyum sürecinde hobilerinin yanı sıra izlenen televizyon kanalları da onların sosyal hayatlarını yansıtan olgulardan birisidir. Kişilerin kendi evleri içerisinde tercih ettiği kanallar onların beğenisini ve özellikle göçmen kimlikleriyle kişisel tercihleri doğrultusunda kullanmak istedikleri dili de yansıtmaktadır. Bu sebeple görüşmecilere “ Alman ya da Türk kanallarından hangisini daha çok tercih etmektesiniz?” sorusu yöneltilerek, onların dil ve kimlik arasındaki bağlamı nasıl kurdukları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

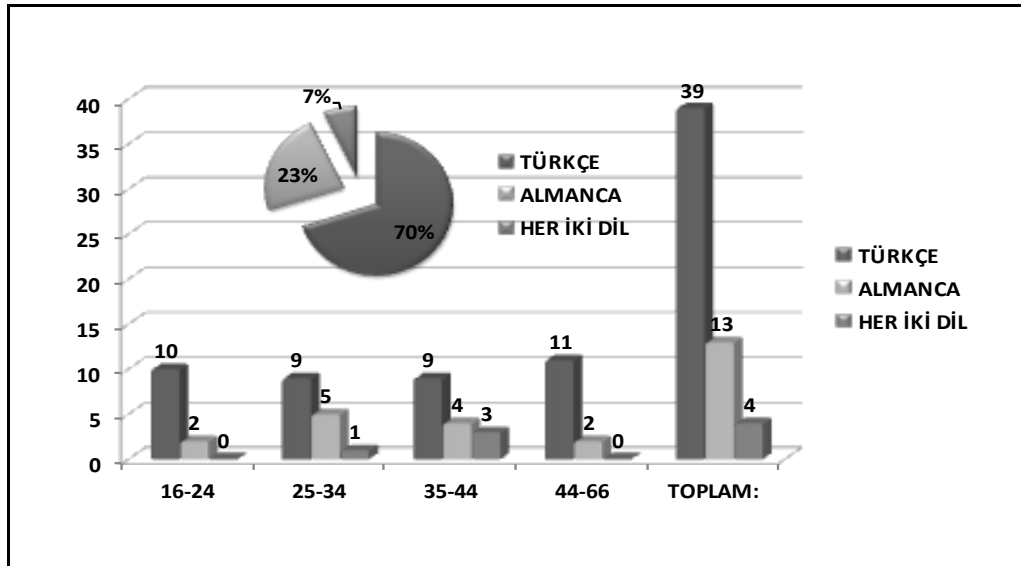
Dışarıda egemen olan Alman diline ve yerleşik kültürüne uyumlu halde yaşamalarına rağmen, kendi evleri içerisinde Türk kolektif kimliğini ön plana çıkaran göçmenlerin, kimlik algılarının çoğunlukla mekansal olarak değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. Yapılan anket çalışmasında elde edilen verilere göre değerlendirme yapıldığında, görüşmecilerden % 70’i kendi evleri içerisinde Türkçe kanalları tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Geri kalan % 23’ü ise Alman kanallarını tercih ederken, % 7’si her iki dilde de televizyon kanallarını seçtiklerini dile getirmişlerdir. Şehir dağılımına bakıldığında ise Türkçe kanallarını tercih eden katılımcıların % 46’sının (18 kişi) Stadtallendorf’ta, % 36’sının (14 kişi) Marburg’ta ve % 18’sinin (yedi kişi) Frankfurt’ta yaşadıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla Stadtallendorf ve Frankfurt’ta yaşayan katılımcıların, kendi evleri içerisinde Türk dilini ve kültürünü daha fazla koruma gayreti gösterdikleri gözlemlenmektedir. Bu bağlamda Marburg şehrine kıyasla bu iki şehrin, kapalı bir toplum halinde yaşamaya daha fazla meyilli oldukları da söylenebilir.

Yaş dağılımına bakıldığında 44-66 yaş aralığında olan katılımcıların Türkçe kanalları daha çok tercih ettiği görülmektedir. 13 katılımcıdan yalnızca ikisi Alman kanallarını izlemektedir. Birinci ve ikinci kuşağı temsil eden bu yaş grubunun ne kadar zaman geçse de, Türk kültürünü ve dolayısıyla da Türkçe kullanımını hala

sürdürdükleri düşünülmektedir. Yaşam döngüleri benzerlik gösteren bu kuşağın Almancaya yeteri düzeyde hâkim olmadıkları ve bu yüzden Türkçe kanalları tercih ettikleri sonucu ortaya çıkmaktadır.

25-34 ve 35-44 yaş grupları incelendiğinde bu gruptakilerin 44-66 yaş grubuna paralel olarak, daha çok Türkçe kanalları seçtiği gözlemlenmektedir. Fakat aynı zamanda 25-34 yaş aralığındaki katılımcıların Alman kanalları izleme oranı, 35-44 yaş aralığındakilerle benzerlik göstermektedir. Bu gruptakilerin artık Alman kanallarını tercih edecek kadar Almancaya hâkim oldukları gözlemlenmiştir. Önceki kuşağa oranla, bu yaş grubundakilerin uyum sürecinde daha başarılı olduğu söylenebilir. 16-24 yaş aralığındaki katılımcılara bakıldığında da katılımcılardan büyük bir çoğunluğun Türkçe kanallarını tercih ettikleri görülmektedir. Görüşülen kişilerin söylemleri doğrultusunda, Türk kültürünü korumanın ve Türkçeyi etkin şekilde konuşmanın öneminin daha fazla arttığına altını çizmek gerekmektedir. Almanya'daki göçmenlerin Türk kimliğini kültürel değerlere dayandırarak devam ettirme gayreti içerisinde oldukları gözlemlenmiştir (Grafik 23.).

Öztürk ve Sevim tarafından Almanya'da yapılan araştırmada da elde edilen veriler, bu bulguları destekler niteliktedir. Araştırma neticesinde Türkiye kökenli göçmenlerin % 66'sının Türkçe kanalları tercih ettiği, % 17'sinin ise Alman kanallarını tercih ettikleri tespit edilmiştir (2009: 237).

Grafik 23. “Alman ya da Türk kanallarından hangisini daha çok tercih ediyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların karşılaştırılması

Görüşmecilerin tercih ettikleri televizyon kanalı kadar, o kanalları sebep seçtikleri de oldukça önem arz etmektedir. Katılımcılar verdikleri cevaplar doğrultusunda televizyon kanalı tercihinde en etkili faktörün memleket özlemiyle özdeşleşen duygusal bağ olduğu tespit edilmiştir. Özellikle teknoloji gelişimi göçmenlerle Türkiye arasındaki mesafeleri kısaltmakta, memleketle olan bağlantıları canlı tutmaktadır. Memleketten haber alarak ve kendi anadillerinde programlar izleyerek onların, bir anlamda Türkiye’ye duydukları özlemlerini giderdiklerini söylemek mümkündür:

“Kendi dilimizden, kendi dinimizden, ne biliyim insan kendi memleketinden kendi yöresinden görmek duymak istiyor devamlı” (Kadın, yaş 35, Marburg, 30.01.2012).

“Türkiye’de deprem olduğunda ya da başka bir ülkede bir şey olduğunda, ben bunu daha çok Türk kanallarından daha çok faydalanıyorum. Haber açısından olsun” (Kadın, yaş 43, Stadtallendorf, 28.01.2012).

Türkçe televizyon kanallarının kendi duygu ve düşüncelerine daha çok hitap ettiğini düşünen katılımcılar, ayrıca bunu kolektif kimlikle ilişkilendirmektedirler. Onlara göre Türk olmak, Türkçe kanal izlemek için önemli sebeplerden biri olarak görülmekte ve Almanya’da yaşayan göçmenlerin Türkçe kanal izlemesi olağan bir olgu olarak kabul görmektedir:

“Alman kanallarını yeteri kadar izliyoruz zaten. Türkçeyi de unutmamamız ya da Türk, Türk’üz sonuçta sebep izlemeyelim yani” (Kadın, yaş 45, Frankfurt, 29.01.2012).

“Daha yakın. Bir de kendi dilimiz. Kendi günlük yaşadığımız şeyler biliyon mu, hani dizilerde falan” (Kadın, yaş 22, Stadtallendorf, 15.02.2012).

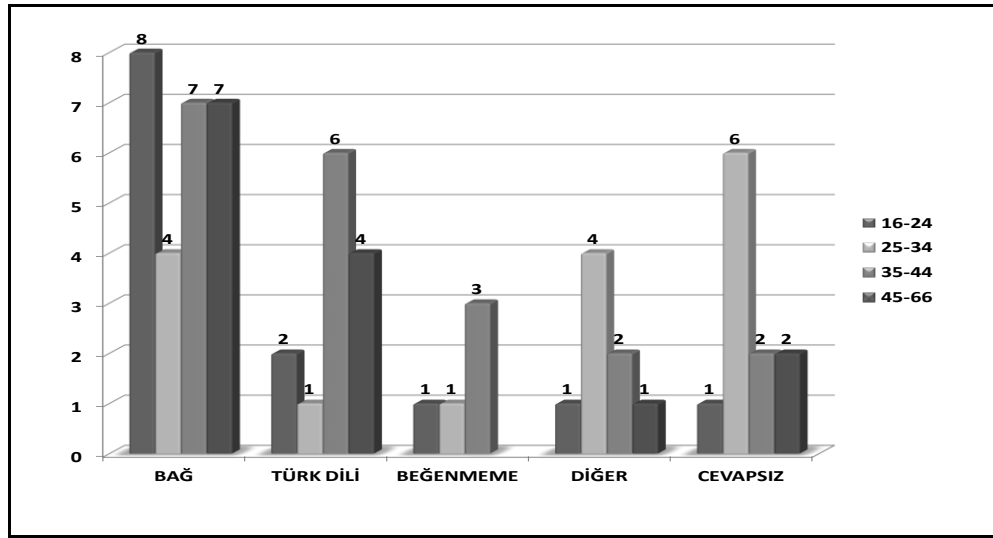
Katılımcılar kanal tercihinde ikinci olarak önem verdikleri bir diğer unsur ise Türk dilidir. Söylemler doğrultusunda Türk kültürünü ve Türk dilini canlı tutmak adına Türkçe televizyon kanallarının tercihi söz konusudur. Öztürk ve Sevim tarafından yürütülen çalışmada dil ve medya tercihi arasında bir doğru orantı olduğu ve Türkçeyi tercih eden görüşmecilerin % 83'ünün Türk medyasını Alman medyasına tercih ettikleri tespit edilmiştir (2009: 240). Fakat diğer yandan Almanya'da yaşayan Türk toplumunun Türkçe kanal tercihleri, içine kapanık olmasının bir göstergesi niteliğindedir. Kendi dillerinden kanalları izleyerek bir anlamda Türkiye kökenli göçmenler kendilerini dış dünyaya kapatmaktadırlar.

“Çocuklarımın bazı şeyleri kaybetmemesi adına Türk kanallarını tercih ederim. Onların kendi geçmişini unutmaması adına yani” (Kadın, yaş 51, Stadtallendorf, 28.01.2012).

Grafikteki televizyon kanal tercihindeki üçüncü faktör ise görüşmecilerin Türkçe kanallarını beğenmemeleridir. Alman kanallarını tercih eden göçmenler, aynı zamanda kendi çocukları için de bu kanalları izlemektedirler. Bazı katılımcılar Türkçe kanalları izleseler dahi, çocuklarının Türkçeyi çok fazla anlamamalarından dolayı Almanca kanalları zorunlu olarak izlediklerini ifade etmişlerdir. Buna ek olarak, her ne kadar katılımcılardan çoğu Türkçe televizyon kanallarını izleyerek ana dillerini, kültürlerini korumayı, memleketlerine bağlı olmayı tercih etseler de, kimi aileler çocuklarını Alman kanallarına teşvik ederek, onların dili daha iyi öğrenmelerini istemektedir. Bunun amacı, kendilerinin aksine çocuklarının Almancayı ana dil düzeyinde öğrenmelerini ve Alman kültüründen uzak yetişmelerini engellemek istemeleridir. “Almanya'daki Türk göçmenlerin televizyon izleme alışkanlığı ile ilgili araştırmalar Alman televizyonu tercih etmedeki temel etkenin Almanca yeterliliğini geliştirmek olduğunu göstermiştir. Anne babaların çocuklarının iyi Almanca öğrenmesi yönündeki kaygıları verilerle de desteklenmektedir. Bu bazı aileler için daha az Türk televizyonlarını izleme sonucu doğurabilir” (Öztürk, Sevim, 2009: 240-241).

“Ben çocuğuma Almanca öğrettim. Çünkü annem buraya geldiğinde ellen ayaklan konuştu. Bir ekmek almak için el, ayak işareti verdi ve dediği bu oldu; çocuklarınıza ilk önce yaşadığınız dili öğretin” (Kadın, yaş 48, Stadtallendorf, 28.01.2012).

Televizyon tercihlerini belirleyen diğer faktörler, TV programları ya da diziler gibi kişisel beğeniye hitap eden etkenlerden oluşmakta, bu sebeple, genel olarak net bir sonuç alma imkânı sunmamaktadır (Grafik 24.) .

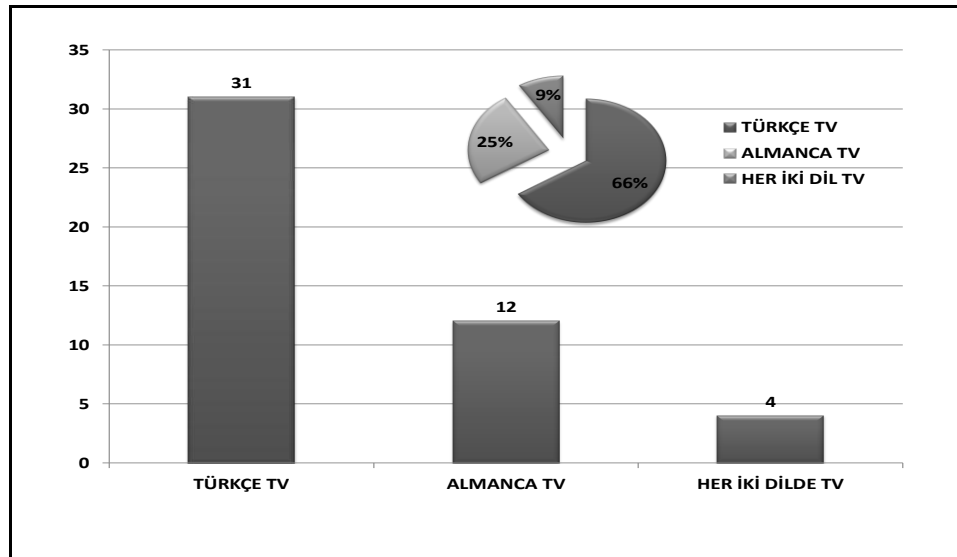

Grafik 24. TV kanal tercihindeki temel sebepler

Değerlendirmenin başka bir ilginç tarafı da, Almanca kanalları tercih eden göçmen kadınlarla ilgilidir. Almanca kanalları takip eden görüşmecilere bakıldığında 13 kişiden yalnızca ikisi ev hanımıdır. Geri kalan 11 kişi çalışan kesimi temsil etmektedir. Çalışan kesimin televizyona ayıracak pek vakti olmasa da tercih ettikleri dilin Almanca olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu sebeple günlük hayatlarında mesleği gereği Alman toplumunda yer edinebilen göçmenler, Alman kültürüne yakınlık gösterip özel hayatlarında da Alman dilini benimsemişlerdir.

Günlük hayatlarında Türkçe kullanan görüşmecilerin tercihleri genel olarak Türkçe kanallar olmuştur. Bu durumda Almancayı etkin bir şekilde kullanan kesimin televizyon kanallarını seçme sebepleri önemli bir konudur. İş yaşamlarında ya da

sosyal yaşamlarında sürekli Alman toplumuyla iç içe olan katılımcılar, Almanca konuşmaktadırlar. Almancayı etkin bir şekilde kullanan bireylerin Türkçe kullanımı ve Türk kültürüne bakış açısı büyük önem arz etmektedir. Çünkü bu noktada devreye bireysel tercihler girmektedir. Görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu günlük hayatlarında kendi işleri gereği ya da Alman toplumuyla iletişim amaçlı Alman dilini kullansalar da kendi evlerinde Türkçeyi kullanmaya ve kültürel değerleri yaşatmaya çalıştıkları gözlenmektedir. Grafiğe bakıldığında 31 görüşmecinin % 66'lık bir oranla Almancayı etkin kullanmasına rağmen Türkçe kanalları tercih ettikleri görülmektedir. Fakat diğer yandan Almancayı daha sık kullandığı için Türkçeyi anlamakta ve konuşmakta zorluk çeken katılımcılar, çoğunlukla Almanca televizyon kanallarını tercih etmektedir. Veriler incelendiğinde % 25'lik bir oranla 12 kişinin Alman kanallarını tercih etmekte olduğunu görülmektedir. Dolayısıyla bu süreç bireyin Türk diliyle ve Türk kimliğiyle olan bağlarını giderek zayıflaması anlamına gelmektedir. Katılımcılardan çoğunun Türkçe konuşurken zorlanması ve Almanca kelimeleri sıklıkla kullanması bunun göstergesi niteliğindedir. Görüşmecilerden 4'ünün ise her iki dilde televizyon kanalını izlediği gözlemlenmektedir. Katılımcıların tanıklıkları doğrultusunda onların bireysel tercihlerinin Türkçe kanallar olduğu, ancak her iki dilde televizyon kanal tercihlerinin sebebi olarak, çocuklarının Türkçeyi anlamaması ya da Almancayı öğrenmelerini istemeleri şeklinde özetlenebilir (Grafik 25.) .

Grafik 25. Almanca konuşan 47 kişinin Türkçe-Almanca TV kanal tercihi

Televizyon kanalları özellikle göçmenler için kültürün devamlılığını sağlayan en büyük iletişim araçlarından biridir. Almanya’da doğan ve Türkiye’ye çok fazla gelip gitme şansı bulamayan göçmenler için Türkçe televizyon kanalları Türk kültürünün göçmen toplum içerisinde yayılmasına ve içselleştirilmesine yardımcı olmaktadır. Böylelikle Almanya’da yaşayan Türk toplumu içerisinde kültürün devamlılığı kendi dillerine sadık kalmasına ve mümkün olduğu kadar kullanmalarına bağlıdır.

Sonuç olarak görüşmecilerin söylemleri ve grafikler doğrultusunda televizyon kanalları bize göçmen kadınların Almancayı ne kadar benimsediklerini ve kendi özel hayatlarında Türkçeyi nasıl konumlandıklarına dair ipuçları vermektedir. Dolayısıyla göçmen kadınların televizyon kanallarındaki dil tercihleri onların yaşam şekillerinin de bir yansıması niteliğindedir. Hem Türk diline ve kültürüne önem veren görüşmecilerin, hem de Almancaya yeteri kadar hakim olamayanların Türkçe kanalları tercih ettikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Almancayı etkin şekilde kullanan görüşmecilerin ise Alman dilini ve kültürünü benimseyerek televizyon kanalları da dâhil olmak üzere, hayatlarının her alanında Almancayı kullanmayı tercih ettikleri söylenebilir. Hem Almanca hem de Türkçe kanalları izleyen göçmenlerin çoğunluğu ise çocuklarının Türkçeyi konuşmakta ve anlamadaki yetersizliklerinden dolayı böyle bir tercihte bulunmaktadır. Bu sebeple, bazı kişilerin çocuklarını daha çok egemen kültürü ve dili benimsemeye teşvik ettiklerini söylemek mümkündür. Çocuklarının Alman toplumu tarafından daha fazla kabul görmesini isteyen görüşmeciler onların dilde her anlamda etkin olmaları için Alman kanallarını izletmektedirler.

3.5. Evlilik

3.5.1. Eş Tercihi

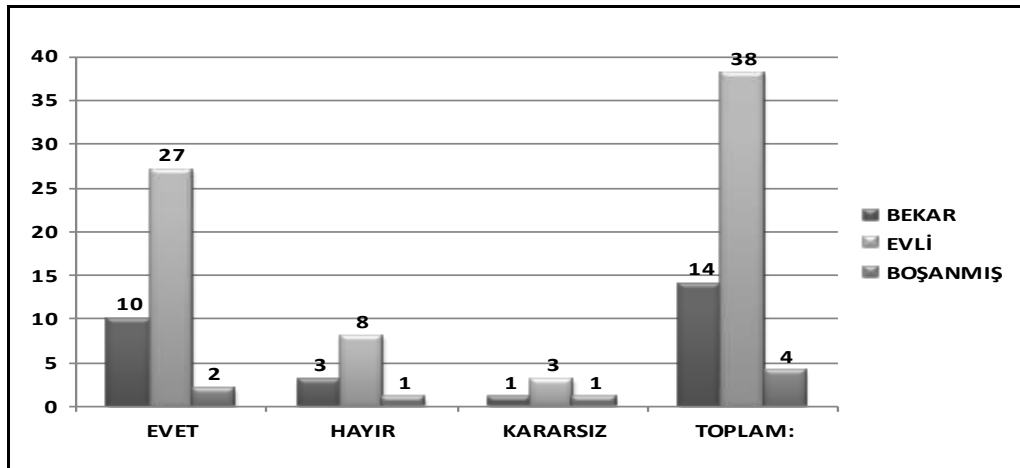
Kültürlerarası bir kavşakta bulunan göçmenlerin kolektif kimlik algısını yansıtan en önemli alanlardan biri de evliliğdir. Diline, kültürüne, örf ve adetlerine sahip çıkan göçmenler, yapılan evliliklerde de bir anlamda bu bağlılıklarını göstermektedir. Dolayısıyla eş tercihi de bireyin sahip olduğu kültürel özelliklerinin

bir parçasını temsil eder niteliktedir. Ait oldukları toplumun kabulleri çerçevesinde gerçekleştirilen eş tercihi, aynı zamanda toplum içerisindeki kültürel bütünlüğün de simgesi niteliğindedir. Göçmenlerin büyük bir çoğunluğu mensubu oldukları toplumlarının kültürel varlığını devam ettirmek gayesiyle kendi milletlerinden kişilerle evlenmeyi tercih etmektedirler. Bu sebeple Almanya'da yaşayan Türk toplumunun evlilik konusunda kapalı bir toplum olma özelliği taşıdığı gözlemlenmiştir.

Görüşmecilerin söylemleri doğrultusunda kendi milletlerinden, kendi dillerini konuşan ve aynı kültür içerisinde büyümüş kişilere evlilik konusunda öncelik tanıdıkları tespit edilmiştir. Özellikle dini farklılıklar bu kararda etkili olmaktadır. Görüşmecilerin verdikleri bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, kendi dinlerine mensup bir kişiyle evlenmek istemeleri onların eş tercihinde din faktörüne ne denli önem verdiklerinin göstergesidir. Alman toplumu içerisinde bir yaşam sürdürseler dahi kendi kimlikleriyle egemen kültüre direnç göstermektedirler. Aile içinde kullandıkları dilin çoğunlukla Türkçe olması, yine aynı dilde televizyon kanallarını tercih etmeleri ve hala Türk gelenek ve göreneklerine göre yaşam şekillerini devam ettirmeleri kendi kolektif kimliklerine ne denli sahip çıktıklarının bir göstergesidir. Aynı zamanda Almanya'da yaşayan Türk toplumunun da kapalı bir toplum özelliğine sahip olması kültürel değerlerin korunmasını bireyler için zaruri hale getirmiştir. Aksi takdirde Türk kültürüne uygun yaşamayan bireyler toplum tarafından dışlanmaktadır. Özellikle daha küçük şehirlerde çok yaygın olan bu durum, eş tercihi hususunda birey üzerinde toplumsal bir baskı oluşturmaktadır. Yapılan gözlemler neticesinde özellikle bu bölgelerde başka bir millettten eşle evlenme oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Kentlerde yaşayan bireylerin ise kırsal kesimlerdekilere oranla eş tercihinde daha esnek olduklarını, dolayısıyla başka bir millettten eşle evlenme oranının Marburg ve Frankfurt gibi büyük kentlerde daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Bu kentlerde yaşayan görüşmecilerin kapalı bir toplumun parçası olma gayreti göstermeyip aksine Alman toplumuyla daha aktif bir şekilde etkileşim içerisinde bireysel bir yaşam sürdürdükleri söylenebilir. Buna bağlı olarak başka bir millettten eş tercihi ya da kültürel yapının devam ettirilmemesi durumunda kentlerde yaşayan bireylerin birbirlerinin hayatlarına müdahale etmediklerini söylemek mümkündür. Kısacası Türkiye kökenli göçmen

kadınlar eş konusundaki tercihleri ve başka bir milleten eşe bakış açıları onların egemen Alman toplumu içerisindeki kendilerini nasıl konumlandıklarına dair ipuçları vermektedir. Yaşam alanlardaki değişikliklerin göçmenlerin bireysel ve kolektif kimliklerin algısı, inşası ve yeniden yapılandırılmasında çok önemli bir rol oynadığının altını çizmek gerekmektedir.

Görüşmecilere “Eşinizin başka bir millete mensup olması evlilik kararınızı etkiler mi?” sorusu yöneltilerek onların evlilik süreci içerisinde kolektif kimliği ne kadar ön planda tuttukları tespit edilmeye çalışılmıştır. 56 görüşmecinin verdikleri cevaplara medeni durumlarına göre ayrılarak, her grubun başka bir milleten eşe değişen ya da sabit kalan bakış açıları ortaya çıkarılmaya gayret edilmiştir. Verilen cevaplara bakıldığında evet diyenlerin çoğunlukta olduğu göze çarpmaktadır. Sayısal olarak en büyük oranı temsil eden 38 evli görüşmecilerden 27’sinin, 14 bekar olan görüşmecilerden 10’unun ve ayrıca boşanmış olan dört görüşmeciden ikisinin başka bir milleten eşi kabul etmedikleri saptanmıştır. Soruya hayır cevabını vererek başka bir milletten eşle de evlenebileceklerini ifade eden görüşmecilerden sekizinin evli, üçünün bekar ve bir kişinin ise boşanmış olduğu belirlenmiştir. Bu soruya belirli bir yanıt vermeyerek, kararsız olduklarını ifade eden üç kişinin evli ve geriye kalan birer kişinin ise bekar ve boşanmış olduğu görülmektedir (Grafik 26.).

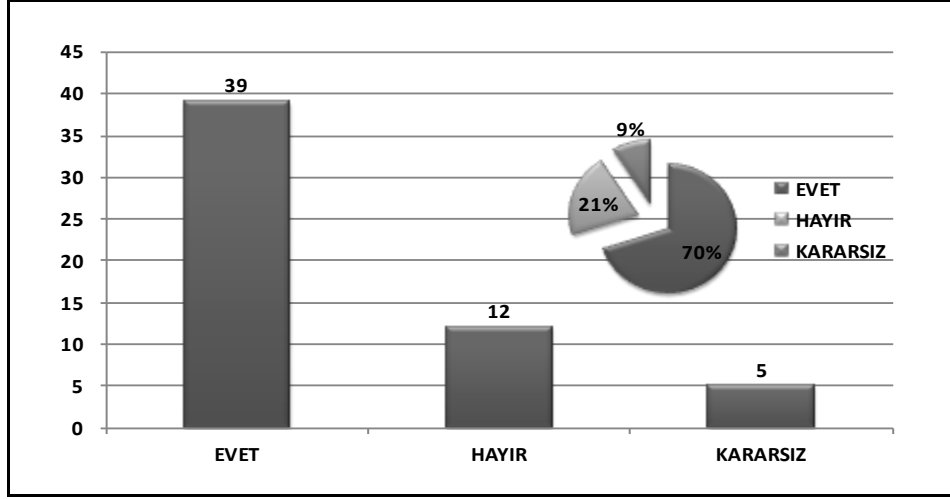

Grafik 26. Toplam 56 kişinin medeni durumlarına göre "Eşinizin başka millete mensup olması evlilik kararınızı etkiler mi?" sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

Katılımcıların evlilik kararındaki öncelikleri başka bir milletten eşe bakış açılarıyla karşılaştırılarak söylemlerin doğruluğu ortaya çıkarılmaya çalışmıştır. Evlilik kararlarında önceliği aile olan katılımcılardan 10'unun "Eşinizin başka bir milletten mensup olması evlilik kararınızı etkiler mi?" sorusuna evet dedikleri, üç kişinin ise aynı soruya hayır dedikleri, bir kişinin ise kararsız olduğu görülmektedir. Aile aracılığıyla evlenen katılımcılar için önceliğin toplumsal kabuller çerçevesinde bir eş olduğunu ve bu yüzden çoğunluk olarak yabancı eşin tercih edilmediğini söylemek mümkündür. Evlilik kararındaki önceliklerinin duygusal bağ olduğunu söyleyen 33 kişiden 21'inin "Eşinizin başka bir milletten mensup olması evlilik kararınızı etkiler mi?" sorusuna cevabı evet olmuştur. Geri kalan 12 kişiden sekizi hayır cevabını verirken, dört kişi kararsız olduklarını dile getirmişlerdir. Bu durum katılımcıların öncelikleri duygusal bağ olsa bile başka bir milletten bir kişiyle duygusal yakınlık kurmayı istemedikleri şeklinde yorumlanabilir. "Eşinizin başka bir milletten mensup olması evlilik kararınızı etkiler mi?" sorusuna hayır diyen 12 kişinin evlilik kararındaki önceliklerine bakıldığında sekiz kişi duygusal bağ, üç kişi aile onayı ve bir kişi ise hem duygusal bağ hem de aile onayı cevabını vermiştir. Katılımcıların duygusal bağ hissettikleri kişilerde hangi milletten olduğunu çok önemsemedikleri sonucu ortaya çıkmaktadır.

"Hatta ben istiyorum yabancı olsun, Türk olmasın özellikle Türklerle anlaşamıyorum o yüzden" (Kadın, yaş 25, Marburg, 08.02.2012).

Genel dağılım içerisindeki ortalama oranlara bakıldığında başka bir milletten eşin evlilik kararlarında etkili olduğunu söyleyen 39 kişinin % 70'lik bir oranı temsil ettiği görülmektedir. Başka bir milletten eşin evlilik kararlarında etkili olmadığını söyleyen 12 kişi ise % 21'lik bir dilimi oluşturmaktadır. Kararsız olan dokuz kişi ise %9'luk bir orana sahiptir (Grafik 27.).

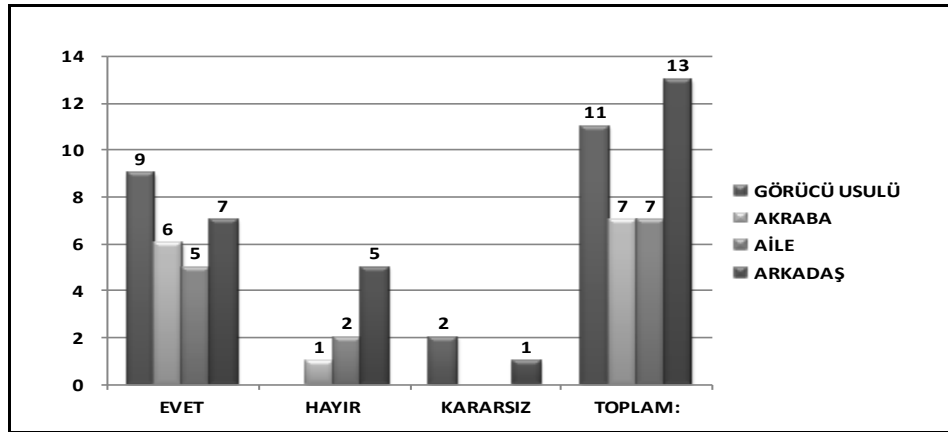
Grafik 27. 56 kişinin “Eşinizin başka bir millete mensup olması evlilik kararınızı etkiler mi?” sorusuna verdiği “Evet-Hayır-Kararsız” cevaplarının toplam grafiği

Katılımcıların çoğunluğunu evli olan kesim temsil ettiği için, onların evlenme şekillerinin başka bir milletin eşi kabul edip etmemeleriyle paralel ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Çünkü katılımcıların evlenme şekilleri aynı zamanda onların önceliklerini ve başka bir milletin eşe bakış açılarını belirlemektedir. Kendi evliliklerinde özgür iradeleriyle tercih yapamamış olan katılımcıların aradan zaman geçse dahi bu durumu içselleştirdikleri için başka bir milletin eşi kabul etmedikleri gözlemlenmiştir. Yabancı bir eş tercihinin onların aileleri, akrabaları, çevreleri tarafından kabul görmeyecektir. Bu sebeple eşiyile görücü usulü, akraba, aile dostu aracılığıyla evlenen katılımcıların tercihleri hususunda toplumsal baskının önemli bir rol oynadığını söylemek gerekmektedir. Başka bir milletin eşi kabul etmeyenlerin oranları da bu kanıyı destekler niteliktedir.

“Bak yarama tuz bastım daha yeni ayrıldım. O da neden ayrıldım? Aileler karıştı diye. Aslında iyi oldu” (Kadın, yaş 22, Stadtallendorf, 15.02.2012).

Verilen cevaplara bakıldığında görücü usulüyle evlenen 11 kişiden dokuzunun, akraba evliliği yapan, yedi kişiden altısının ve aile dostu aracılığıyla evlenen yedi kişiden beşinin, eşlerinin başka bir milletin mensup olmasının evlilik kararlarını etkileyeceğini belirttikleri göze çarpmaktadır. Arkadaş ortamında evlenenlerde ise bu durumun neredeyse yarı yarıya bir orana düştüğü, 13 kişiden yedisinin başka bir

milleten eşi kabul etmedikleri saptanmıştır. Bu durumda kendi seçtikleri eşlerle evlenen katılımcıların dahi evlendikleri kişilerde öncelikli olarak milliyete önem verdikleri söylenebilir. Eşlerinin başka bir milletten olmasının evlilik kararlarını etkilemeyeceğini söyleyen beş kişinin arkadaş ortamında evlendiği, iki kişinin aile dostu aracılığıyla evlendiği ve bir kişinin ise akraba evliliği yaptığı tespit edilmiştir. Toplamda sekiz kişinin yalnızca ikisinin yabancı bir eşle evli olduğu düşünüldüğünde (bir katılımcı henüz evli olmayıp birlikte yaşamasına rağmen evli olduğunu belirtmiştir), hayır cevabını verenlerin oranının oldukça düşük olduğu göze çarpmaktadır. Görücü usulüyle ve arkadaş ortamında evlenen birer kişi ise kararsız olduklarını dile getirmişlerdir (Grafik 28.).

Grafik 28. Görücü usulü, akraba, aile ya da arkadaş çevresinden evlenen 38 kişinin "Eşinizin başka millete mensup olması evlilik kararınızı etkiler mi?" sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

Evli olan katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin genel olarak yabancı bir eşi tercih etmedikleri ortaya çıkmaktadır. Bu algının yeni nesilde devam edip etmediğini tespit etmek amacıyla dokuz katılımcıya çocuklarının başka bir milletten eş seçmeleri durumunda yaklaşımları sorulmuştur. Sekiz kişi kendilerinde fark etse de çocuklarının başka bir milletten bir eş seçmelerini onayladıklarını ifade ederken:

“Zamanında benimkini etkilerdi belki ama çocuklarımda etkilemez” (Kadın, yaş 42, Marburg, 27.01.2012).

“Hayır karşı değilim. Ama kendi fikrimi sorarsanız benim milletimden olması, Müslüman olması güzeldir” (Kadın, yaş 52, Stadtallendorf, 28.01.2012).

Yalnızca bir katılımcı çocuklarında da etkilediğini dile getirmiştir:

“Tabii ki o sorunları elbette yaşayacağız. Burada çok millet var, her milletten var. Ama ben de isterim ki kendi milletimden olsunlar” (Kadın, yaş 43, Stadtallendorf, 28.01.2012).

Katılımcıların kendi zamanlarında olmasa dahi şu an çocuklarına başka bir milletten eş tercih etmeleri durumunda rıza göstermeleri kolektif kimlik algısının zamanla birey üzerindeki etkisini kaybettiği şeklinde yorumlanabilir. Çocuklarının mutluluğunu daha fazla önem veren aileler evlilik konusunda tercihi çocuklarına bırakmaktadır. Çocuklarının ebeveynlerine göre farklı kültürlerle daha çok uyum içerisinde olması bu durumun sebeplerinden birisidir. Ailelerin çocuklarına Almanca TV kanalları izletmesi, onları melez kültürde yetiştirme istedikleri gibi bir algı doğurmaktadır. Dolayısıyla farklı kültürden eşle evlenmeleri ebeveynlerin tarafından sorun teşkil etmemektedir. Ayrıca Almanya’da birçok göçmen toplumla iç içe yaşıyor olmaları bu durumu kaçınılmaz hale getirmektedir.

Yapılan görüşmelerde dikkat çeken bir diğer nokta ise iki katılımcı tarafından Almanya’da yaşayan Türk gençlerinin aile içinde çok sıkı bir şekilde yetiştirilmesinden dolayı daha rahat bir kültüre sahip olduğunu düşündüklerinden yabancı eş tercih ettikleri iddiası olmuştur:

“Öyle zannediyorlar ama aslında oradakilerden daha fazla sıkı hayatımız var burada. Gerçekten burada büyüyen gençler olsun, kızlar mesela diyebilirim. Burada daha sıkı hayat yaşıyorlar. Türkiye gibi serbest değil gerçekten. Buradakiler daha sıkı bir yetişme oluyor. Yani çoğunlukla nasıl diyebilirim sana buradaki gençler çoğunlukla yabancı eş seçmeye karar veriyorlar yani o yüzden” (Kadın, yaş 38, Marburg, 03.02.2012).

“...Ama genellikle şimdiki zamanlarda diyebiliriz çoğu Türk insanlarımız yabancıyla evlenmeye kalkışıyorlar” (Kadın, yaş 37, Marburg, 31.01.2012).

Gözlemler neticesinde ailelerin bir kesiminin okulda, işte, dışarı hayatta sürekli Alman kültürü içerisinde büyüyen çocuklarını evde sıkı bir şekilde Türk kültür ve geleneklerine göre yetiştirdikleri söylenebilir. Ancak bu yetiştirilme tarzı içerisinde büyüyen çocuğun aile onayına verdiği önem de fazla olacağından yabancı bir eş tercih etmeyecekleri düşünülmektedir. Geleneksel Türk aile yapısını devam ettirenlerin yanı sıra, Alman aile yapısından da etkilenerek çocuklarını serbest bir şekilde yetiştiren ailelerin de bulunduğuna dikkat çekmek gerekmektedir. Sonuç olarak her görüş yansıtılmaya çalışılsa da, tek bir yargıdan da bir genellemeye varmak doğru olmayacaktır.

3.5.2. Eşle Tanışma Şekilleri

Toplumun yapı çekirdeklerini oluşturan unsurlardan en küçüğü ailedir. Aile oluşumu ise evlilik yoluyla gerçekleşmektedir. Birey kendi neslini devam ettirme gayesiyle evlenmeyi seçmektedir. Toplum ve üyeleri sürekli birbirleriyle etkileşim içerisinde olarak birbirlerini değiştirmekte ve yeniden yapılandırmaktadır. Özellikle evlilikte toplumun kendi kültürel yapısının, örf ve adetlerinin, normlarının bireyin eş tercihinde önemli bir yer edindiğinin altını çizmek gerekmektedir. Bireyler genel olarak kendi toplumlarının kabullerine uygun kişileri tercih etmektedir.

Toplumsal yapının zamanla belirli süreçlerden geçerek değişime uğradığını söylenilebilir. Özellikle Türk toplum yapısının tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde kültürel ve toplumsal yapının kendi içinde birtakım değişikliklere uğradığı görülmektedir (Eroğul, 2003: 253-256). Sanayileşme süreciyle birlikte köylerde yaşayan birçok kişi büyük şehirlere göç etmeye başlamış ve toplum içerisinde kentleşme süreci büyük bir ivme kazanmıştır. Böyle bir toplumsal değişimde kültürel öğeler de değişime uğramaya başlamış ve kültürel değişim özellikle bireylerin evlilik süreçlerinde kendini ortaya koymuştur. Kentlerde bireyler kendileri eşleriyle tanışıp evlenirken, kırsal kesimde hala varlığını sürdürmekte olan geleneksel yapıda bireyler eş tercihi ve evlilik sürecinde çok fazla söz hakkına sahip

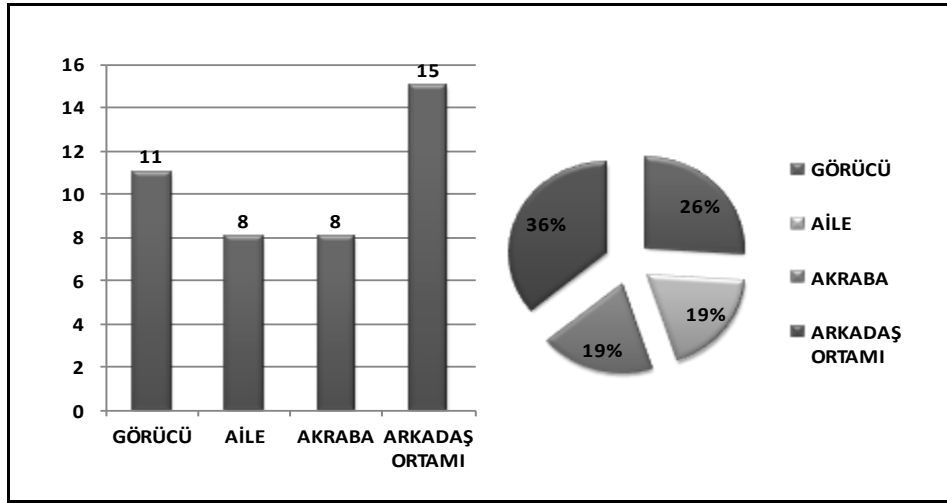
değildirler (Sezen, 2005: 186). Yapılan anket çalışmasında elde edilen bulgular dâhilinde bu geleneksel yapı içerisindeki üç evlilik türü (akraba evliliği, görücü usulü, aile dostu) ve modern yapı içerisindeki arkadaş ortamında tanışıp evlenme şekli incelenmiştir.

Türkiye'nin toplumsal yapısı içerisinde uzun zaman varlığını korumuş ve hala korumakta olan en köklü evlendirme şekillerinden birisi görücü usulü olmuştur. Bu evlendirme şeklinde “İlk önemli değerlendirme kızın güzelliği, asaleti, huyu, mahareti ve iffeti konusunda olur. Akrabalık kurmada ailenin ekonomik durumu da gözden uzak tutulmaz. Kız alıp vermenin birbirine denk aileler arasında olması yeğlenir” (Sezen, 2005: 1). Dolayısıyla evlenecek olan kızın herhangi bir söz hakkı bulunmamaktadır. Görücü adı altında evlenecek kız ve erkekte bağımsız olarak, erkek tarafından erkeğin annesi, kız kardeşi ve birkaç akraba kadından oluşan grup ilk aşamada kızı görmeye gelir. Bazı durumlarda erkeğin önceden görüp beğenmesi durumunda da görücü gelmektedir. Fakat hiçbir koşulda kızın beğenmeme gibi bir seçeneği yoktur. Ailesi tarafından kim uygun görülürse onunla evlenmek zorundadır. Gelen görücü grup kızı ailesinden ister ve aile bu duruma rıza gösterirse, görücü grubun ikinci kez ziyarete gelmesi rica edilmektedir. Bu süreçte kızın ailesi erkek tarafının kendi ailelerine uygun olup olmadığını araştırmaktadır. İkinci ziyarette evlendirilecek kız gösterilmeksizin aile büyükleri arasında görüşme gerçekleşmektedir. Kızın ailesi erkek tarafının kendi ailelerine uygun buldularsa kızlarını vermekteler (Sezen, 2005: 2).

Türkiye'nin geleneksel yapısında önemini koruyan bir diğer evlenme şekli ise akraba evliliğidir. Özellikle kırsal kesimde yaygınlık gösteren bu evlenme şekli bireyin evlilik konusunda özgür davranmasını engelleyen yöntemlerden birisidir. Belirli bir soy çerçevesindeki sosyal grubun kendi aralarında gerçekleştirdikleri evlilikler sosyoekonomik ve psikolojik sebepler içermektedir. Büyük oranda kardeş çocukları arasında gerçekleşen bu evliliklerin amacı soya ait olan mirasın bölünmemesi ve yaşlanan aile bireylerinin yaşlandıklarının bakımını kolaylaştırmaktır (Sezen, 2005: 5).

Toplum içerisinde tercih edilen evlendirme şekillerinden bir diğeri ise; anne, baba ya da aile büyüklerinin onayıyla gerçekleşen tercihli evliliğdir. Genel olarak aile dostları, komşular ve akraba çevresinde seçilen iki birey aile büyüklerinin onayıyla evlendirilmektedir. Fakat bunun görücü usulünden farkı evlenecek olan bireylerin birbirlerini önceden tanıyor olmalarıdır (Sezen, 2005: 7).

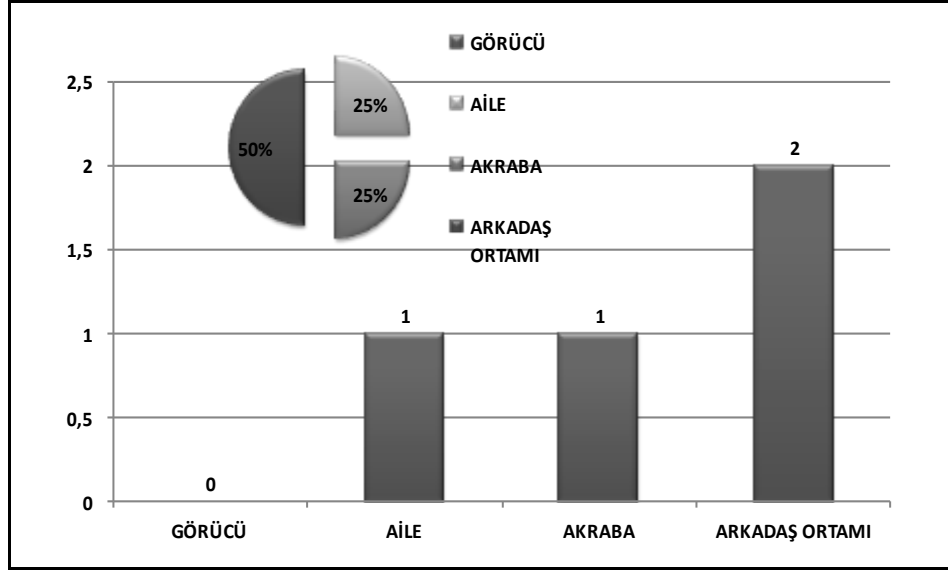
Arkadaş ortamında tanışıp evlenme şekli çoğunlukla modern toplum yapılarında karşımıza çıkmaktadır. Bu evlenme şekli bireyin kendi arkadaş ortamından ya da çevresinden seçtiği kişiyle evlenmesi şeklinde tanımlanabilir. Özellikle eğitim durumuyla da paralel olarak, bu evlenme şekli toplum içerisinde giderek yaygınlık kazanmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin özellikle bu evlenme şeklini seçtiklerini söylemek mümkündür. Geleneksel yapı yerine daha çok bireysel tercihler doğrultusunda şekillenen evlilik süreci bireylerin daha özgür karar vermelerini sağlamaktadır (Grafik 29.).

Grafik 29. Evli ve boşanmış 42 kişinin "Eşinizle nasıl tanıştınız?" sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

Görüşmecilere "Eşinizle nasıl tanıştınız" sorusu sorularak evlilik tercihlerindeki geleneksel yapının hâkim olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Almanya'da yaşayan bu bireyler için geleneksel yapının evlilik tercihlerindeki rolü ve arkadaş ortamında tanışarak evlenmelerin toplum içindeki yaygınlığı gözlenmeye çalışılmıştır. Görüşmecilerin medeni durumlarına bakıldığında 38 kişinin evli dört kişinin ise boşanmış olduğu görülmektedir. Boşanmış kişilerin de evlilik sürecinden

geçmiş olduklarını göz önünde bulundurursak 42 kişiden 15 kişinin % 36'lık bir oranla eşlerini arkadaş ortamında seçmiş oldukları görülmektedir. Yine veriler doğrultusunda 11 kişi % 26'lık bir oranla görücü usulüyle evlilik yapmışlardır. Eşyle aile dostu aracılığıyla evlenenlerle akraba evliliği yapanların % 19'luk oranla sekizer kişi oldukları görülmektedir (Grafik 30.) .

Grafik 30. Boşanmış dört kişinin "Eşinizle nasıl tanıştınız?" sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

Görüşmecilerden dört kişiyi boşanmış olan kadınlar oluşturmaktadır. Boşanmış dört kişinin önceki eşleriyle tanışma şekillerine bakıldığında iki kişinin arkadaş ortamı geri kalan bir kişinin aile dostu ve diğerinin ise akraba yoluyla tanıştıkları tespit edilmiştir (Grafik 30.).

Boşanmış kişi sayısının genele oranla çok az olması iki şekilde yorumlanabilir: İlk yorum toplumdaki çoğu göçmen kadının evlilik hayatlarında sıkıntı yaşamadan mutlu oldukları, ikincisi boşanmak isteseler dahi çevrelerinin tepkisinden çekindikleri. Yapılan görüşmeler ve yapılan gözlemler neticesinde ikinci yorumun doğruluğu ortaya çıkmaktadır:

“Türklerimizden çok rahatsız oluyorum. Bana çok kişi yüzüme dedi. En samimi arkadaşlarım bile dedi ki; boşandığın ileri ilginizi (samimiyetinizi) kesmemiz lazım senden... Yani ben Türklerle çoğu işim yoktur yani. Hele boşandıktan sonra bütün ilgimi ben Türklerle kestim. Daha doğrusu onlar benleri kesti. Olabilir ya boşanmış bir bayanım ben. Aklına, başka fikirler düşünebilirim” (Kadın, yaş 48, Stadtallendorf, 28.01.2012).

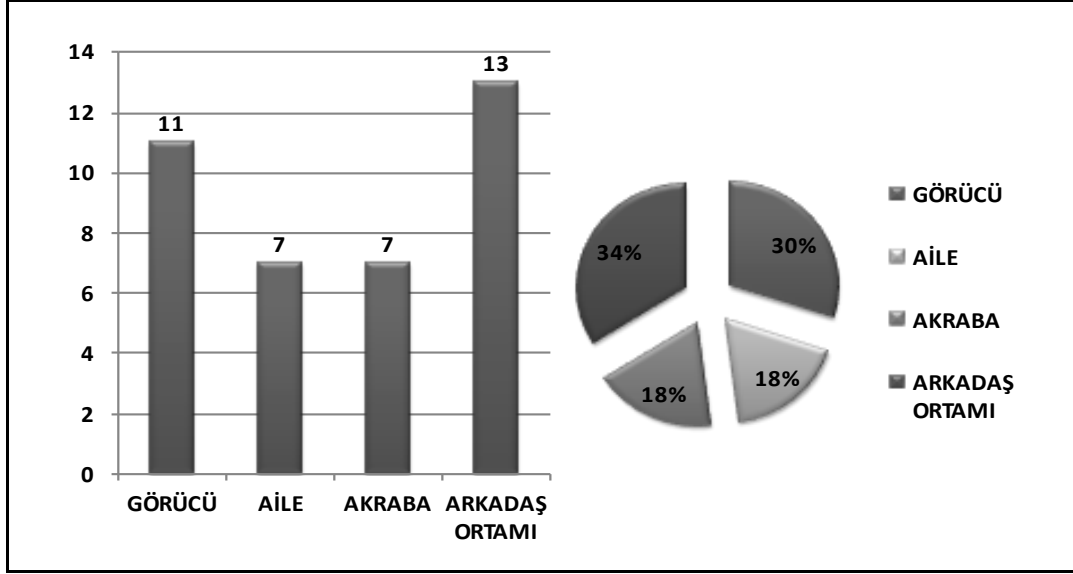
Geleneksel yapıdaki “Kadının yeri erkeğin yanındır” algısının hala Almanya’da yaşayan Türk toplumu tarafından benimsendiği söylenebilir. Eşinden geçimsizlik sebebiyle boşanma hala bireylerin çevresi tarafından yadsınan bir durumdur. Kendi içine kapanık olan toplumun, yaşam tarzı gelenek ve göreneklere ters düşen bireyleri, dışladıkları onlara sosyal baskı yaptıkları belirlenmiştir:

“ Türk milletimizi kendini kanıtla. Hele boşanmış bir bayan olarak. Almanlar kabul ediyor. Almanlarda gayet bir şey yok. Ama bizim Türk milletimiz olduğu gibi yani bizleri eziyor” (Kadın, yaş 48, Stadtallendorf, 28.01.2012).

“ Ama bir de şu var; Türk toplumu tarafından anne, baba, akrabalar tarafından büyük baskı yapılıyor kadında, erkekte. Boşanırsan bir daha ayak basamazsın (ailenin evine)” (Kadın, yaş 38, Marburg, 03.02.2012).

Yapılan görüşmelerde, boşanmış olan katılımcılar Almanya’da Türkiye’deki koşullara oranla daha rahat yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

“Ben mesela kendi iş yerimi işletiyorum. Ben aynı şekilde mesela yalnız, eşinden ayrılmış bir bayan olarak mesela kesinlikle bu şekilde mesela yapamazdım. Kendi iş yerimi işletemedim, yani rahatsız edilmeden. Bir de burada mesela tamam ne kadar son zamanlar da burada da bazı olaylar yaşanmaya başlıyor. Mesela diyelim ki; bir bayan olarak gecenin bir saati tek başımıza(ma) çıkabiliyorum yani” (Kadın, yaş 33, Marburg, 27.01.2012).

Grafik 31. Evli olan 38 kişinin "Eşinizle nasıl tanıştınız?" sorusuna cevaplarının karşılaştırılması

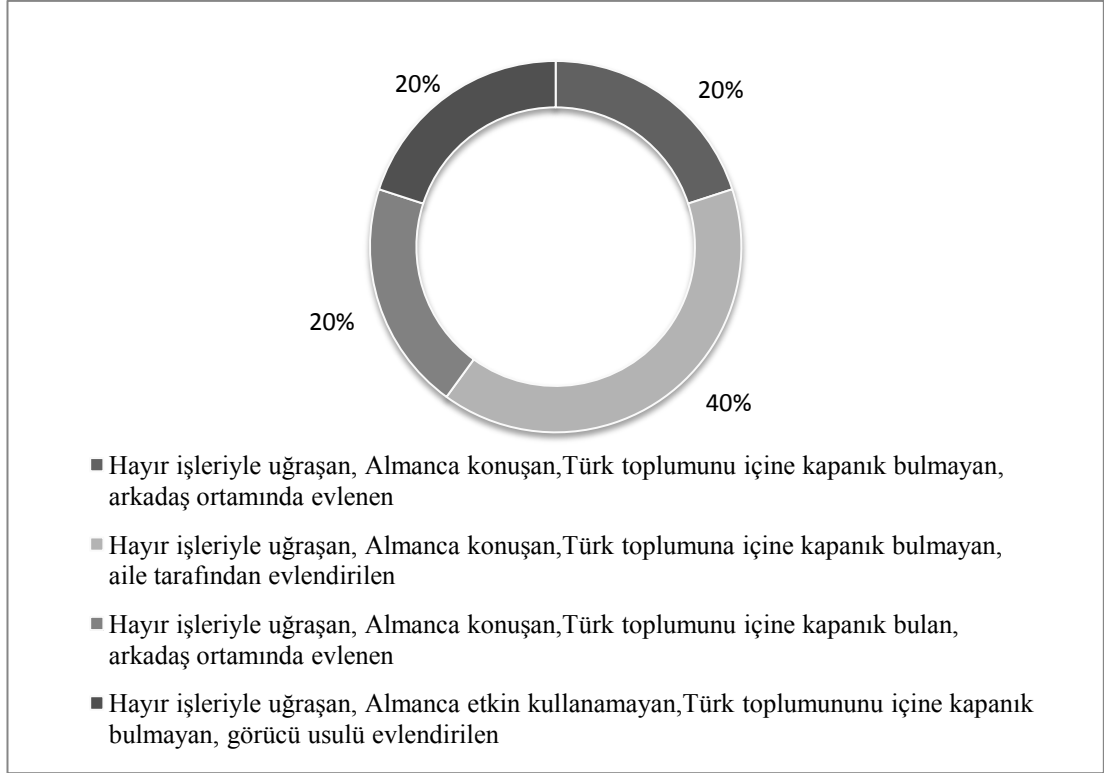
Görüşmecilerden 38 kişinin eşleriyle tanışma şekillerine bakıldığında 13 kişi %34'lük bir oranla eşleriyle arkadaş ortamıyla tanışarak, 11 kişinin %30'luk bir oranla görücü usulüyle evlendikleri gözlemlenmektedir. Aile ya da akraba aracılığıyla tanışma oranının diğer grafikte de olduğu gibi % 18'lik oranla yedişer kişi oldukları tespit edilmiştir. Genel olarak verilere bakıldığında, katılımcılardan büyük bir çoğunluğunun kendi kararları doğrultusunda değil, geleneksel yapı doğrultusunda evlendikleri görülmektedir. Evli katılımcıların eşle tanışma şekilleri şehirlere göre bakıldığında ise; Marburg'ta yaşayan katılımcılardan % 50'sinin (sekiz kişi) arkadaş ortamında, % 19'unun (üç kişi) aile aracılığıyla, % 19'unun (üç kişi) görücü ve % 12'sinin (iki kişi) akraba aracılığıyla evlendikleri tespit edilmiştir. Frankfurt'ta yaşayan katılımcıların eşle tanışma şekilleri incelendiğinde, % 40 oranında (iki kişi) arkadaş, % 20 (bir kişi) oranında görücü, % 20 aile (bir kişi) ve % 20 (bir kişi) akraba aracılığıyla evlendikleri belirlenmiştir. Stadtallendorf'ta yaşayan katılımcıların eşleriyle tanışma şekillerine bakıldığında % 35 oranında (altı kişi) görücü usulü, % 24 oranında (dört kişi) akraba, % 24 (dört kişi) oranında aile aracılığıyla ve % 17 oranında (üç kişi) arkadaş ortamında tanıştıkları tespit edilmiştir.

Bu doğrultuda Stadtallendorf gibi Türkiye kökenli göçmenlerin içine kapanık bir halde yaşadığı şehirde hala geleneksel evlendirme şekillerinin etkisini

sürdüğü, fakat Marburg ve Frankfurt gibi daha büyük şehirlerde geleneksel evlenme şekillerinin giderek etkisini kaybetmeye başladığını söylemek mümkündür. Almanya’da yaşayan Türk toplumu içerisindeki eğitim düzeyinin giderek artması ve Alman toplumuyla uyumun artış göstermesi bunların sebepleri arasında sayılabilir. Fakat dikkat çeken nokta; görücü usulüyle evlenenlerin ikinci büyük orana sahip olmasıdır. Bu durum Türkiye’den gelin ve damat getirme yöntemiyle evlenmelerin devam ettiğinin ve içine kapanık Türk toplumunun, çocuklarını kendi kültür ve geleneklerine sahip kişilerle evlendirmeyi tercih ettiklerinin göstergesidir. Aile ve akraba evliliklerinin de görücü usulü evliliklere oranla düşük olmasına rağmen toplum tarafından hala tercih edilen yöntemlerden olduğu çıkarımını yapmak mümkündür. Sonuç olarak görücü, akraba evliliği yapanların ve eşyle ailesi aracılığıyla tanışıp evlenenlerin toplam oranına bakıldığında Türk toplumu içerisinde geleneksel yapının hala muhafaza edildiği görülmektedir (Grafik 31.).

Anket çalışmasında elde edilen tüm bulguların detaylı bir analizini yapmak amacıyla katılımcıların bahsedilen evlenme şekillerinin yanı sıra, bu geleneksel yapının kendi varlığını bireylerin sosyal hayatları üzerinden de hayır işleri gibi hobilerle sürdürdüğü önceki bölümde belirtilmiştir. Bu bağlamda hayır işleriyle uğraşan kişilerin Almanca kullanımları ve evlenme şekilleri incelenerek, Türkiye kökenli göçmen topluma bakış açılarını değerlendirmek maksadıyla, beş kişinin Türk toplumunu içine kapanık bulup bulmadıklarına dair verdikleri cevapların karşılaştırılması yapılmıştır (Tablo 3.).

Tablo 3. Hayır işleri ile uğraşan kişilerin Almanca kullanım ve evlenme şekilleri ve “Almanya’da yaşayan Türk toplumunu içine kapanık buluyor musunuz?” sorusuna verdikleri cevapların karşılaştırılması

Tablo 3'teki veriler incelendiğinde hobi olarak hayır işleriyle uğraşan, Almancayı etkin kullanan ve Türk toplumunu içine kapanık bulmayan katılımcıların (% 40) aile aracılığıyla evlendiği, hayır işleriyle uğraşan, Almancayı etkin kullanan ve Türk toplumunu içine kapanık bulmayan katılımcıların (%20) eşleriyle arkadaş ortamında tanıştığı, hayır işleriyle uğraşan, Almancayı etkin kullanamayan ve Türk toplumunu içine kapanık bulmayan katılımcıların (% 20) aile aracılığıyla evlendiği ve hayır işleriyle uğraşan, Almancayı etkin kullanan ve Türk toplumunu içine kapanık bulan katılımcıların (% 20) eşleriyle arkadaş ortamında tanıştığı belirlenmiştir. Bu bağlamda geleneksel evlenme şekillerinden aile aracılığıyla ve görücü usulüyle evlenen katılımcıların % 60 oranında olduğu ve Almanya'da yaşayan Türk toplumunu içine kapanık bulmadıkları belirlenmiştir. Eşleriyle arkadaş ortamında tanışıp evlenen katılımcıların % 20'si toplumun kapalı olduğunu ifade ederken, geri kalan % 20'si bulmadıklarını ifade etmiştir. Görücü usulüyle evlenen katılımcının Almancayı etkin kullanamaması, fakat hayır işleriyle uğraşarak Türkiye kökenli toplum içinde interaktif ilişkiler kurarak, toplumu kapanık bulmadığı cevabını verdiği düşünülmektedir. Geri kalan katılımcıların özellikleri incelendiğinde ise Almancayı etkin kullanmalarına veya bazı katılımcıların arkadaş ortamında tanışma gibi modern evlenme şekillerini tercih etmelerine rağmen Alman toplumuyla

daha yapıcı ilişkiler kurmak yerine Türkiye kökenli göçmen toplum içinde hayır işleri gibi kültürel mirasın sürekliliğini sağlayan uğraşlar edindikleri tespit edilmiştir. Almancayı etkin kullanan, arkadaş ortamında evlenen ve Türk toplumunu içine kapanık bulduğunu ifade eden katılımcının hala hobi olarak hayır işleriyle uğraşması ise çelişkili bir durum yaratmaktadır.

SONUÇ

Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda kadın göçmenlerin görünürlüğü ancak 1970'li yıllardan sonra yavaş yavaş kendini göstermeye başlamıştır. Gelenekler çerçevesinde şekillenen toplumsal cinsiyet rolleri eril üstünlük anlayışı üzerinden kendisini tanımlar. Aile içerisinde erkeğe verilen rol “hanenin reisi” olarak daha otoriter bir kimliği temsil ettiği düşünüldüğü için, literatürde geçen çalışmalardan göç sürecinden daha çok erkeğin etkilendiği gibi bir algı ortaya çıkmaktadır. Fakat göç sonrasında yeni bir yaşama geçiş süreciyle kendine verilen pasif rollerden sıyrılıp, günlük yaşamda daha aktif ve girişken rollere sahip olan kadınlar bu süreçten en çok etkilenen aile bireyidir. Bu bağlamda çalışmada Almanya'ya yapılan göçlerin bireyler üzerindeki gerek kültürel gerekse yaşamsal etkileri kadın göçmenler üzerinden incelenmiştir.

Alan çalışması Almanya'nın Hessen eyaletinde yer alan büyük şehirlerden Frankfurt ve küçük şehir bazında Marburg ve Stadtallendorf'ta (bkz. Ek-2 ve Ek-3) gerçekleştirilmiştir. Hem nicel hem de nitel yöntemlerin kullanıldığı çalışmada 56 kişiyle anket çalışması yürütülmüş ve bu katılımcılardan 36 kişiyle derinlemesine görüşme yapılmıştır. 16-66 yaş arası katılımcılarla yapılan görüşmeler ve anket çalışmalarından elde edilen veriler dört kuşak arasındaki düşünsel ve yaşamsal farklılıklara ışık tutmaktadır. Göçün birey üzerindeki etkisi ve kuşaklar arasında yeni nesillere nasıl aktarıldığına yönelik yapılan çalışmada elde edilen bulgular ışığında dil, aidiyet, sosyal hayat ve medeni durum olarak dört başlık altında detaylı şekilde incelenmiştir.

Dil bir milletin karakteristik özelliğini taşıyan ve daimiyetini sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirinde de yer verdiği gibi bireyin kullandığı dil onun ses bayrağıdır. Dolayısıyla bir milletin sahip olduğu kolektif kimliği araştırmak için öncelikle aile içinde ve kendi sosyal hayatlarında kullandıkları dili araştırmak gerekmektedir. Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmen kadınlar kimlik algısını belirlemek amacıyla ilk olarak kullandıkları ele alınmıştır. Çalışma kapsamında katılımcıların yaşamsal ve kültürel olarak Alman

toplumuna uyumlarını görebilmek maksadıyla Almancayı günlük hayatlarında aktif kullanıp kullanmadıkları sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda elde edilen bulgulardan katılımcıların % 84 oranında Almancayı etkin bir şekilde kullanabildikleri sonucu çıkarmıştır. Bu bağlamda 56 katılımcıdan 47'si Almancayı etkin bir şekilde kullanabilmektedir. Katılımcıların genel toplamda şehir dağılımlarına bakıldığında ise Marburg'tan 17 kişinin, Frankfurt'tan yedi kişinin ve Stadtallendorf'tan 15 kişinin etkin kullandıkları görülmektedir. Dolayısıyla Marburg ve Frankfurt'ta yaşayan katılımcıların Almancayı daha etkin kullandıkları ve Alman toplumuyla daha fazla sosyal paylaşım içerisinde oldukları tespit edilmiştir. Uyum sürecinde en sıkıntılı kesimi temsil eden bu grup, aynı zamanda çevresel faktörler doğrultusunda oluşan sosyal kimlik oluşumunda da benzer problemler yaşamaktadır. Almanca bilmemeleri dokuz katılımcının yaşamsal alanını daraltmış ve günlük hayatlarında yaşam sınırlarını mahallelerinden öteye taşıyamamıştır. Fakat Almancaya kullanabilen 47 katılımcıdan elde edilen bulgulara bakıldığında, genel olarak Alman toplumuyla interaktif bir hayat sürdürdükleri tespit edilmiştir. Özellikle iş hayatlarında gerek çalışma arkadaşları, gerek müşterileri, gerekse yöneticileri Alman olan bu katılımcıların Almancayı daha etkin bir şekilde kullanmaktadır. Bu bağlamda çalışma hayatının ve meslek sahibi olmanın Almancayı kullanımdaki etkisini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Çalışan 32 katılımcıdan 28 katılımcının Almancayı etkin bir şekilde kullandığını belirtmesi de elde edilen sonuçları desteklemektedir. Çalışmayan 24 katılımcının verdikleri cevaplar doğrultusunda 18 kişinin etkin kullandığı, altı kişinin etkin kullanamadığı tespit edilmiştir. Bu veriler ışığında çalışmayan katılımcıların % 75'inin Almancaya hakim oldukları sonucu elde edilmiştir. Çalışmayan ve etkin kullanan 18 katılımcıdan yedi kişinin öğrenci, iki kişinin emekli ve beş kişinin ev hanımı olduğu görülmektedir, ayrıca şehir dağılımlarına bakıldığında Marburg'tan ve Stadtallendorf'tan sekiz kişinin ve Frankfurt'tan iki kişinin olduğu görülmektedir. Emekli ve öğrenci olan katılımcıların Almanlarla temas halinde olmuş ya da dili etkin kullanıyor oldukları göz önünde bulundurulduğunda, bir kez daha dilin sosyal çevreyle olan bağlantısı anlaşılmaktadır. Sonuç olarak çalışmayan Türkiye kökenli göçmen kadınların Almancayı anladıkları ve öğrenmek için çaba sarf ettikleri, fakat konuşma esnasında sıkıntı yaşadıkları tespit edilmiştir.

Dilin önemli kullanım alanlarından birini ise kişinin mahremiyet alanı olarak adlandırılabilir ev ortamı oluşturmaktadır. Baskın toplum tarafından kendi evinin sınırları dışında Almanca kullanma hususunda bireyin maruz kaldığı baskı, kendi evi içerisinde bireysel tercihlerini yaşamsal olarak faaliyete geçirebileceği özgürlük alanına dönüşmektedir. Dolayısıyla katılımcıların aile içindeki kullandıkları dil, onların kendilerini iki kültür arasında nerede konumlandırmayı tercih ettiklerine göre farklılık göstermektedir. Katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda % 61'lik kesimin aile içinde Türkçeyi tercih ettikleri görülmektedir. Şehir dağılımına bakıldığında Stadtallendorf'tan 17 kişinin, Marburg'tan 13 kişinin ve Frankfurt'tan dört kişinin aile ortamında Türkçeyi tercih ettikleri tespit edilmiştir. Ev ortamında aile üyeleri arasında Türkçe kullanılması onların Türk diline ve kültürüne yönelik bağlılıklarını göstermektedir. Dolayısıyla şehir dağılımlarına bakıldığında Stadtallendorf'ta toplamda 22 katılımcıdan 17'sinin aile içinde Türkçeyi tercih etmesi; Türk kültürünü devam ettirmek adına ne denli gayret gösterildiğinin kanıtı niteliğindedir. Kolektif kimlik olarak Türk kimliğini benimseyen katılımcılar bu şekilde hem kültürü korumakta hem de çocukları üzerinde kültürün sürekliliğini garanti altına almaktadırlar. Azınlık halinde yabancı bir ülkede yaşayan göçmenlerin, kendi milletinin değerlerine sahip çıkması ve koruyup kollaması akla yatkın gelmektedir. Kimi ebeveynlerin, kan bağıyla gelen kültürel kimliklerini çocuklarına, yani gelecek kuşaklara aktarmak için sarf ettikleri çaba büyük önem arz etmektedir. Nitekim kendi diline sahip çıkan göçmen toplumun varlığı, sonraki kuşaklar için örnek teşkil edecek, bu da kendilerini gurbette hisseden Türkler için geleceğin teminatı olacaktır. % 28'lik dilimi temsil eden kesimin ise her iki dile de hakim olması, onların kullandıkları dilin çevresel olarak farklılık gösterdiğinin kanıtıdır. Aile içerisinde Almancayı tercih ettiklerini belirten yalnızca % 9'luk kesimi olmuştur. Almancayı tercih etme sebepleri; çocuklarının Türkçeyi anlamaması ve onların Alman kültürü içerisinde yetişmesini istemeleridir. Bu katılımcıların Türkçeyi aksanlı konuştukları ve anlık tepkilerinin dahi Almanca olduğu görülmektedir. Buradan çıkan sonuç, bir kültürün birey üzerinde ne derece hakimiyet kurduğunun göstergesinin kullanılan dil, seçilen kelimeler, verilen tepkiler olduğudur. Görüşmelerde Türkçe iletişim kurmakta sıklıkla problem yaşanmış ve bazı yerlerde kelimeler karşı tarafa Almanca olarak açıklanarak katılımcıdan bilgi alınmaya çalışılmıştır.

Alan çalışmasında elde edilen bulgular katılımcıların çalışma durumlarının Alman toplumuyla iletişimlerinde önemli bir rol oynadığını göstermiştir. 56 katılımcının verdikleri cevaplar doğrultusunda katılımcılardan % 57'yi temsil eden 32 kişinin çalışmakta olduğu, % 33'lük oranı temsil eden iki katılımcının emekli olduğu ve geriye kalan 22 katılımcının ise çalışmadıkları tespit edilmiştir. Şehir dağılımlarına bakıldığında ise Marburg'ta 26 katılımcıdan 17'sinin, Stadtallendorf'ta 22 katılımcıdan 11'inin, Frankfurt'tan ise sekiz katılımcıdan beşinin çalıştıkları tespit edilmiştir. Dolayısıyla Marburg ve Frankfurt gibi daha büyük şehirlerde yaşayan katılımcıların, Alman toplumuna kamusal olarak daha fazla katılım gösterdikleri görülmektedir. Bu bağlamda çalışan katılımcılarla yapılan gözlemlerde günlük yaşantılarında çoğunlukla Almanlarla iletişim halinde oldukları tespit edilirken, çalışmayan yirmi iki kişinin günlük hayatlarında getolaşmış bir halde yalnızca Türklerle iletişim halinde oldukları görülmektedir. Çalışmayan katılımcıların şehir dağılımlarına bakıldığında ise Stadtallendorf'tan 11 katılımcı Marburg'tan sekiz katılımcı, Frankfurt'tan üç katılımcı olduğu görülmektedir. Stadtallendorf'ta yaşayan 22 katılımcıdan 11'inin çalışmıyor olması; diğer şehirlerle kıyaslandığında uyum konusunda en çok problem yaşanan yer olduğunu gözler önüne sermektedir. Çalışmayan katılımcıların gerek aile içindeki sorumlulukları gerekse eşlerinin iyi gelir düzeyine sahip olması onları çalışma hayatına atılma konusunda isteksiz hale getirmiştir. Almanya'nın sağladığı sosyal haklar ve kadınlar için iş gücü istihdamı düşünüldüğünde, katılımcıların toplum içinde aktif rol alarak mesleki yeterlilik edinme hususunda yetersiz kaldıkları sonucu ortaya çıkmaktadır.

Almanca konuşabilmenin katılımcılar açısından çalışma hayatlarına etkilerine bakıldığında ise 56 katılımcının 47'si Almanca konuşabildiği, fakat yalnızca 30 kişinin çalıştığı görülmektedir. Bu bağlamda Almanca konuşamamak çalışmayan katılımcılarının 17 için sorun teşkil etmemektedir. Almanca konuşabilmelerine rağmen çalışma hayatına atılmak istememeleri uyum safhasında sorun teşkil eden önemli unsurlardandır. Toplum için iş gücü kaybının yanı sıra, onların pasif bir yaşam sürerek evlerinin dışındaki dış dünyayla çok fazla iletişim kuramamalarına ve dolayısıyla psikolojik açıdan göçmen olmanın zorluklarına daha fazla maruz kalmalarına yol açtığını söylemek mümkündür. Katılımcıların söylemlerinden yola

çıkarak Almanya içerisinde gettolaşarak kendi içlerinde Türkiye'deki düzeni, kültürü devam ettirme gayesinde oldukları gözlemlenmiştir. Kendi evleri içerisinde Almanca bilmelerine rağmen Türkçe konuşmaları ve Türkçe TV kanallarını tercih etmeleri bunun göstergesi niteliğindedir. Kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri ya da anlayabilecekleri dil olarak ev içerisinde Türkçeyi tercih etmektedirler. Dolayısıyla Alman kültürünü tam anlamıyla içselleştirememeleri ve Alman toplumundan uzak bir şekilde gettolaşmış bir halde yaşamaları, Almanlar tarafından yadırganan bir durum teşkil ettiği için olumsuz bir imaj çizmektedir.

Almanya'ya uyum çerçevesinde katılımcıların öğrenim durumları da önemli bir unsur niteliğindedir. Eğitim seviyeleri yükseldikçe bireyin Alman toplumuyla daha interaktif bir ilişki kurabildikleri tespit edilmiştir. Özellikle lise ve üniversite mezunu katılımcıların gerek iş gerekse sosyal hayatlarında daha aktif oldukları görülmektedir. Kuşaklar arasında eğitim seviyelerinde karşılaştırma yapıldığında ise ilk kuşağın eğitim seviyesi yalnızca çalışma amaçlı Almanya'ya geldiğinden dolayı oldukça düşük haldedir. Bu kuşağın Almanya'ya geldikten sonra eğitim anlamında kendilerini geliştirmeye pek istekli olmaması sonraki nesiller açısından da problemleri bir sürecin doğmasına sebep olmuştur. İlk neslin Almancalarını geliştirip, eğitimlerine daha fazla önem verdikleri takdirde sonraki nesillerin uyum sürecinde daha az sorun yaşayacakları düşünülmektedir. İkinci kuşağın da tıpkı birinci kuşak gibi eğitim almaya istekli bir grubu teşkil etmediği görülmektedir. Eğitim seviyelerinin düşük düzeyde olması, onların Almancaya yeteri kadar hakim olamamalarının ve çalışma hayatına atıldıklarında kalifiye işler yerine daha çok hizmet sektöründe bulunan niteliksiz işlerde çalışmalarının en önemli sebeplerindendir. Bu bağlamda belirtilen iş alanlarında çalışan ailelerin çocuklarını okumaları için finanse edecek yeterli gelir düzeyleri bulunmamaktadır. Üçüncü kuşağı temsil eden katılımcıların eğitim düzeyleri bu gözlemi destekler niteliktedir. Fakat önceki kuşaklara kıyasla üniversite mezunu katılımcıların artış gösterdiği görülmektedir. Almanya'daki yaşam koşullarına bakıldığında genel olarak ailelerin çocuklarını üniversitede okutmak için yeterli gelire sahip olmadıkları görülmektedir. Dolayısıyla üniversite okuyan çoğu genç hem çalışıp hem de öğrenim hayatına devam etmektedir. Bu doğrultuda liseden mezun olan gençler için Üniversite okumak gerçekten gayretli ve istekli olunması gereken konulardan biri haline gelmiştir.

Çünkü kendisi bir iş bulup, para kazandığı takdirde öğrenim hayatına devam edebilecektir. Dördüncü kuşak katılımcılara bakıldığında, yaş aralığından dolayı (16-24 yaş) 13 katılımcıdan yedisinin üniversite mezunu ya da okumakta olduğu, dört katılımcının lise, iki katılımcının ise MYO öğrenimine sahip oldukları görülmektedir. Elde edilen bulguların ışığında ilk kuşaktan son kuşağa gelindikçe eğitim seviyesinin artış gösterdiği görülmektedir. Derinlemesine yapılan görüşmelerde özellikle ailelerin kendi yaşadıkları sıkıntıların eğitim eksikliğinden kaynaklandığını anladıkları ve çocuklarının eğitim almaları için gereken desteği gösterdikleri görülmektedir. Son kuşakla yapılan görüşmelerde katılımcılar geleceğe dair planları arasında üniversite eğitimlerinden sonra iyi bir iş sahibi olmak istediklerini belirtmektedirler. Görüşmeler doğrultusunda yeni neslin ailelerinin aksine kalifiye işlerde çalışıp Alman toplumunda iyi bir statüye ve saygınlığa sahip olma gayesinde oldukları görülmektedir. Genel olarak katılımcıların eğitim seviyelerinin şehir dağılımına bakıldığında ise; Marburg % 42 üniversite eğitim seviyesiyle ilk sırada, Stadtallendorf % 15'le ikinci sırada yer almaktadır. Frankfurt'taki katılımcılar arasında üniversite eğitimi alan kimsenin olmaması, yalnızca lise (% 38) ve meslek yüksek okulu (% 25) eğitimi alınması düşündürücü bir tablo çizmektedir.

Almanya'da azınlık halinde yaşayan göçmenlerin Alman toplumuna uyum süreçleri siyasi gündemden düşmeyen en önemli noktalardan biridir. Türk göçmelerin Türkçeye sahip çıkarak kendi kültürlerini koruyacaklarına dair inançları, Almanların gerek ülke içerisinde yaşayan gerekse temelli yaşamak için Almanya'ya gelmek isteyen kişilere dil sınavına tabi tutarak Almanca öğrenmek hususunda uyguladığı baskılara karşı bir direnç duvarı oluşturmaktadır. Almanya'da yaşayan Türk toplumunun uyum sürecinde en büyük sorunlarından birinin Almancayı kullanamamak olduğunu savunan otoriter anlayış göçmenlere günbegün dayatılmaktadır. Almanya'nın kendilerini asimile etmeye çalıştığı inancını benimseyen çoğu göçmen, kendi kültürüne daha çok sahip çıkarak marjinalleşmektedir. Almanya'da gittikçe artan Türk nüfusunu kendi otoritesine tehdit olarak gören iktidar, dil kurslarına teşvik etmeye çalışmaktadır. Elde edilen verilerle yapılan gözlemler kıyaslandığında katılımcıların çoğunun gettolaşmış bir halde yaşadıklarını söylemek mümkündür. Kendi içlerinde sosyal olmalarını içine kapanık olmadıkları yönünde yorumlayan % 22'lik katılımcının görüşü objektif bir

genellemeden uzaktır. Elde edilen verilen doğrultusunda katılımcıların uyum sürecinde gereken özveriyi göstermemeleri düşündürücüdür. Almanca konuşma hususunda sorun yaşayan birçok katılımcıya sebep devletin ücretsiz olarak sağladığı kurslara gitmediği sorulduğunda ise kendilerine gereken özverinin gösterilmediği hususunda karşı tarafı suçlayıcı ithamlar kullanılmıştır. Fakat bu görüşün toplum için bireysel olarak farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Özellikle çalışan katılımcılarla yapılan görüşmelerde Türk toplumunun uyum sürecinde Alman toplumuyla daha fazla interaktif ilişkiler kurma hususunda gereken gayreti göstermedikleri yönündedir. Bunun en büyük sebeplerinden birisi para kazanma gayesinde gelip kendilerini geliştirmeye yönelik bir adım atmış olmamalarıdır. Yaşamlarını Almanca konuşmadan da bir şekilde devam ettirmeleri onların öğrenmek için yeterli isteği duymamalarına yol açmıştır. Bu geleneksel düşünce nesiller boyu varlığını sürdürmeye devam etmiş ve Almanya’da yaşayan Türk toplumunu daha da marjinalleştiren bir unsur olmuştur.

Sosyal yaşam bireyin kişisel gelişimine katkı sağlayan, onun toplumun diğer bireylerinin bilincinde olmasını sağlayan en önemli etkenlerden birisidir. Bireyler arasında karşılıklı etkileşim doğrultusunda sosyal kimlik ve kolektif kimlik bilinci oluşmaktadır. Dolayısıyla bireyin sahip olduğu toplumsal roller onun yaşamında büyük bir önem arz etmektedir. Bu doğrultuda toplumla uyum kapsamında katılımcıların hobileri ve tercih ettikleri televizyon kanalları incelenmiştir.

Hobi bireye toplu yaşama kurallarını ve kendisine öngörülen rolleri öğreten bir süreç niteliğindedir. Bireyin bulunduğu toplama adapte olması ve yaşadığı çevreyi daha yaşanılır kılmasının edindiği hobiler sağlamaktadır ve aynı zamanda Türk toplum yapısının özelliklerini de öne çıkarmaktadır. Elde edilen verilerden (Marburg’ta % 50, Stadtallendorf’ta % 40 ve Frankfurt’ta katılımcılardan % 6’sının hobisi bulunmaktadır.) yapılan ilk çıkarımda Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli toplumun sosyal bir toplum olduğu izlenimi edinilmiştir. Fakat katılımcıların hobileri incelendiğinde genel olarak maliyeti çok fazla olmayan ve toplumsal ilişkileri güçlendirmek yerine daha çok bireysel olarak gerçekleştirebildikleri hobilere sahip oldukları sonucu ortaya çıkmaktadır. Çalışmayan fakat hobi edinmiş olan katılımcılara bakıldığında ise onların kendi sosyal çevreleri içerisinde aktif olmayı

tercih ettikleri tespit edilmiştir. Daha çok hayır işleriyle uğraşan bu kesimin Türk kolektif kimliğini güçlendirmeye yönelik faaliyetlere katıldıkları görülmektedir. Bu bağlamda katılımcıların hobi tercihlerinin Alman toplumuyla sosyal ilişkileri güçlendirmek adına değil, üyesi oldukları Türkiye kökenli göçmen toplumla ilişkilendirmek gerekmektedir. Uyum sürecinde Alman toplumunun yaptırımları onları kendi içlerinde daha da bağlı hale getirerek, kapalı bir toplum olmalarına yol açmıştır. Dolayısıyla hayır işleriyle uğraşmak ya da sık sık yapılan komşu ziyaretleri gibi onların hobi olarak nitelendirdiği aktiviteler, kişilerin kendi aralarında bütünlüğünü sağlayan bir unsur haline gelmiştir. Emekli olan katılımcıların ise hobileri sayesinde toplumla olan sosyal bağlarını koparmadıkları görülmektedir. Elde edilen bulgular ışığında katılımcıların sahip oldukları hobilerin genel olarak boş zamanlarını değerlendirmeye yönelik olduğu, interaktif bir şekilde kendilerini geliştirmeyi amaçlamadıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların genel olarak Alman toplumuyla iletişimlerini, ilişkilerini geliştirmeye ve sürdürmeye yönelik çok fazla hobi edinme gayretinde olmadıkları tespit edilmiştir.

Katılımcıların kimlik algılarını açığa çıkaran etkenlerden birisi de izledikleri TV kanalları olmuştur. Kendi evleri içerisinde bireysel tercihleri doğrultusunda seçtikleri kanallar, onların hangi dili daha çok kullanmak istedikleriyle ve kolektif kimlik algılarıyla örtüşmektedir. Evleri dışında makro toplumun dili olan Almancayı kullanmak durumunda kalan katılımcılar, evlerinde dil tercihi konusunda özgür hale gelmektedir. Dolayısıyla kimlik algısının mekansal bir değişimi söz konudur. Alman toplumuna sosyal anlamda kendilerini kabul ettirme gayesiyle kullandıkları Almanca ve giydirilmiş kimliğin, ne kadar içselleştirildiğine dair bulgular TV kanalları sağlamaktadır. Elde edilen verilen doğrultusunda katılımcıların %70'nin Türkçe kanalları tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda yapılan derinlemesine görüşmelerde katılımcıların genel olarak kolektif kimlikle bağlantı kurarak Türkçe kanalları tercih ettikleri görülmüştür. Türkçe kanal izleme oranlarının şehirlere göre dağılımına bakıldığında ise Stadtallendorf'ta % 46, Marburg'ta % 36 ve Frankfurt'ta %18 katılımcı tarafından izlendiği tespit edilmiştir. Katılımcıların yeterli düzeyde Almancaya hakim olmaması da tercihlerinin Türkçe kanallardan olmasının bir diğer sebeplerindendir. Evde Türkçe konuşup, Türkçe TV izleyen katılımcıların % 83 oranında olması bu görüşü desteklemektedir. Türk kimliğini evde izledikleri

kanallarla devam ettirme gayesinde olan katılımcıların, aynı zamanda kendi çocuklarına da bu kimliği aşlamaya çalıştıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Almanca kanal izleyen % 23'lük kesimle yapılan görüşmelerde ise, Alman kimliği içselleştirdikleri ve bu kimliği çocukları üzerinden sürekliliğini sağlayıp, onların Alman toplumuna uyumlu yetiştirmek istedikleri belirlenmiştir. Aynı zamanda bu katılımcıların artık Türkçeyi düzgün kullanamamaları Alman kültürünün birey üzerindeki hakimiyetini gösteren bir unsur niteliğindedir. Genel olarak katılımcıların Türk kolektif kimliğini devam ettirme gayreti içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. Türkçe TV kanallarını izleyerek memlekete olan özlemlerini giderdikleri ve sürekli Türkiye'deki gündemi takip ettikleri belirlenmiştir. Dolayısıyla katılımcılardan çoğunun hala kendilerini Türk olarak hissettikleri, yakın çevrelerinde Türkçe kullandıkları ve Türkçe kanallar tercih ederek kendi evleri içerisinde tüm aile bireyleri için Türk kolektif kimliği ve kültürünü devam ettirdikleri görülmüştür.

Bireyin ait olduğu toplumun kültürel değerlerinin, örf ve adetlerinin kolektif kimlik algısı üzerinden nasıl içselleştirildiğini gösteren unsurlardan biri evlilikleridir. Türk kolektif kimliğin katılımcılar üzerinde eş tercihi ve evlenme şekilleri gibi konularda nasıl bir etkisinin olduğunu anlamak için yapılan ankette evlilik kararındaki öncelikleri ve başka bir milletten eşe bakış açlarına yönelik sorular yöneltilmiştir. Elde edilen bulgular bireyler üzerindeki toplumsal baskı sebebiyle kabul etmeyen kişilerin % 70 oranında olduğunu göstermektedir. Katılımcılar din faktörünü evlilik kararı alırken ön planda tuttuklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla kapalı bir topluma mensup olan katılımcıların toplum tarafından kabul görülen kişileri tercih ettikleri saptanmıştır. Katılımcılar kendi milletlerinden bir eşe öncelik tanımaktadırlar. Kültürel değerleri sonraki nesiller üzerinden devam ettirme gayesinde olan göçmen toplum kapalı bir toplum olma özelliğini bu şekilde korumaktadır. Dolayısıyla Alman toplumunun ve Türkiye kökenli göçmen toplumunun birbirlerine karşı sahip oldukları önyargılar varlığını sürdürmektedir. Evlilik kararındaki önceliklerde ise katılımcılardan 33 kişinin duygusal bağ cevabını verdikleri görülmektedir. Fakat aynı katılımcıların evlenme şekilleri (görücü usulü, akraba, aile dostu) evlilik kararı alırken geleneksel yapı gereği başka kişilerin etkisi olduğunu göstermektedir.

Katılımcıların evlilik türleri incelenerek onların hayatlarında, evliliklerinde geleneksel Türk toplum yapısının etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda % 36 arkadaş ortamı, % 26 görücü usulü, % 19 aile dostu ve % 19 akraba aracılığıyla evliliklerin gerçekleştiği görülmektedir. Geleneksel evlilik yapan katılımcıların toplamının % 64 olduğu ve bu katılımcılardan % 79'unun ev içerisinde Türkçe konuştuğu düşünülürse, Almanya'da yaşayan Türk toplumunun hala bu geleneksel yapıyı sürdürdükleri sonucu çıkmaktadır. Katılımcıların yaşadıkları şehirlere bakıldığında ise Stadtallendorf eşleriyle geleneksel yollar aracılığıyla tanışanlar sıralamasında % 82 oranıyla ilk sırada yer almaktadır. Marburg ve Frankfurt gibi daha büyük şehirlerde bu oranın giderek azaldığı görülmektedir.

Bu bulgular doğrultusunda; Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmen kadınlara yönelik görüşlerden ilki; Türkiye'den göç eden kadın göçmenlerin özellikle kırsal kesimden gelmesinden dolayı kentsel yaşama uyum sağlamakta sıkıntı yaşadığı yönünde olmuştur. Kırsal kesimde toplum içinde kadının yaşadığı sosyal baskı, dış göçle beraber kent içerisinde daha da kendini gösterir hale gelmiştir. Yalnızca kendilerine benzeyen kişilerle görüşen, sorunlarını onlarla paylaşan ve temsil ettiği topluluğa bağlı yerlere gidip gelerek yaşamını sınırlayan katılımcıların, yalnızca yaşadıkları kente değil, makro düzeyde ulusal süreçlere katılımının da sınırlı olduğu gözlemlenmiştir.

Yaşamsal alanın kolektif kimliğin yeniden üretilme safhasında çok önemli bir unsur olduğu bulgular neticesinde doğrulanmıştır. Frankfurt gibi büyük şehirlerde ya da Marburg gibi Stadtallendorf'tan daha büyük şehirde yaşayan katılımcılara kıyasla, Stadtallendorf'ta gibi daha küçük bir şehirde yaşayan % 39 oranında katılımcının, bahsedildiği üzere yaşamsal alanı daha sınırlı olduğu için, "Küçük Türkiye" olarak adlandırdıkları kendi mahallerinde, günlük yaşantılarında yalnızca Türkçe kullanarak (%32) ve kamusal alanda da eşlerinden, çocuklarından ve komşularından Almanca hususunda yardım alarak, dil öğrenmeye gerek duymadıkları görülmektedir. Dolayısıyla kamusal alanda Almanya'da yaşayıp hala Almanca bilmemeleri, Alman toplumu tarafından yadırganan bir durum teşkil etmeye devam etmektedir. Bu tavrı dışlayıcı ya da düşmanca olarak yorumlayan katılımcılar, paralel toplum halinde

yaşamlarını sürdürmekte, Alman hükümetinin uyum çerçevesinde açtığı Almanca kurslarına katılım göstermemektedirler. Kendilerini ifade edecek düzeyde dahi Almanca konuşmamaları Türkiye kökenli göçmen topluma olan önyargı her geçen gün destekler niteliktedir. Fakat Alman toplumuyla temas halinde olmadıkları için kendilerine yöneltilen sorulara objektif bir şekilde cevap veremedikleri gözlemler arasındadır.

Uyum süreci kapsamında gözlemlenen diğer noktalardan biri ise; Marburg ve Frankfurt gibi daha büyük şehirlerde yaşayan %68 oranı temsil eden katılımcıların Almancayı daha etkin bir şekilde kullandıkları, dolayısıyla Frankfurt (%15) ve Marburg (%53) gibi daha büyük ölçekli şehirlerde yaşayan katılımcıların, Stadtallendorf'ta yaşayan diğer katılımcılara kıyasla (%32) daha çok uyum sağladıklarıdır. İş hayatlarında sıklıkla Almanlarla diyalog halinde olmaları ve sosyal hayatlarında Alman arkadaşlarının olması onların karşılıklı süregelen önyargılı yıkarak, yapıcı ilişkiler kurmaya çalıştıklarının kanıtı niteliğindedir. Dolayısıyla çalışmayan ve dili öğrenmeyen kesime Alman toplumunda olumsuz bir imaj çizdiklerinden dolayı eleştirici bir tutum sergilemektedirler. Gözlemler doğrultusunda bu eleştirinin doğru olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerde Almanya'nın bir kadın olarak kendilerine sağladığı haklarla ilgili memnuniyetlerinden bahsederken, kendilerine sağlanan istihdamı göz ardı etmeleri çelişkili bir durum teşkil etmektedir. Devletin işsizlik ödeneği ya da çocuklar için aile bütçesine katkıda bulunmak adına sağlanan finansal desteğin, çoğu kadının çalışmamasında başlıca sebep olarak gösterilebilir. Aynı zamanda yapılan ankette çoğu katılımcının kendini ifade edecek kadar Almanca bildiklerini belirtirken, kullanım esnasında başlangıç düzeyinde dile hakim oldukları gözlemlenmiştir. Dile tam anlamıyla hakim olmadıklarını söylemeye çekinirken, geliştirmek için çaba sarf etmemeleri çelişki bir durum yaratmaktadır.

Türkiye kökenli göçmen toplum içerisinde dikkat çeken unsurlardan biri de; Almanca bilen bireyler arasında dilin yanlış kullanımı durumunda kişiyle dalga geçildiğine dair katılımcıların ifadesidir. Dolayısıyla Almanca öğrenilmesi hususunda Türkiye kökenli göçmen toplumun kendi üyelerini teşvik etmediği belirlenmiştir. Nitekim aynı problem eğitim hususunda da karşımıza çıkmaktadır. İlk

kuşağa oranla diğer kuşaklarda artış gösteren eğitim seviyesi, yine de toplumun geneli göz önünde bulundurulduğunda yetersiz kalmaktadır. Özellikle meslek yüksek okullarının tercih edildiği, dolayısıyla kısa süre eğitimden sonra iş hayatına atılıp, para kazanma gayesinde oldukları söylenebilir. Ayrıca Almanya'daki eğitim sisteminin zorluğu bireyleri engelleyen bir diğer unsur olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda orta öğrenimde farklı liselere yönlendirilen öğrenciler için yüksek öğrenim alma garantisi gittikleri liseye göre farklılık göstermektedir. Yapılan görüşmelerde öğretmenlerin Türk öğrencilere karşı taşıdığı önyargı sebebiyle mezun olduklarında yüksek öğrenime geçişi zorlaştıran okullara yönlendirdikleri yönündedir. Bu bağlamda okullarda yaşanan ayrımcılığın kişilerin okuma isteklerini körelttiğini söylemek mümkün. Üniversite okuyan ve mezun olan kişilerin genel oranına bakıldığında da bu kanı desteklenmektedir.

“Siz Türksünüz. Siz Müslümansınız. E şöyle, böyle. Yok domuz eti yemezsiniz. Yani alay konusu oldu. Ya bu Almanya'nın yeni nesli, çocukları o kadar kültürsüz diyorum. Aslında büyüklerinde daha bir medeniyet, medenilik var. Kültür var. Ama gençleri sıfır. Hep eleştiri aldı. 5 kişi sınıfı terk etti. Okulu terk etti. Yapamıyoruz dediler. Kavga ettiler. Gürültü, patırtı, idarelilik oldular. Sınıfındaki tek Türk o şu anda. Onun şeyini yaşıyor. Benim kızım benim gücümle, benim konuşmamla ayakta durdu. İnşallah bitirecek” (Kadın, yaş 51, Stadtallendorf, 28.01.2012).

Bu bağlamda katılımcılar hizmet sektöründe ya da üst mevkilerde olamayan işlerde çalışmaktadırlar. Ayrıca kültürel farklılıklar da kadının eğitim almasını engelleyen bir diğer unsurlardan. Eril toplumun kontrolü ve kadına biçilen toplumsal cinsiyet rolleri onun yeterli düzeyde eğitim alamamasına yol açmaktadır. Eğitim alamayan göçmen kadın, yeterli düzeyde Almanca öğrenemiyor ve iş hayatına atılamıyor. Çünkü iş gücü piyasasının aradığı niteliklere sahip olamıyor. Bu durum Türkiye kökenli göçmen kadınların Alman toplumu nezdinde ezilen ve mağdur olmasına neden olmaktadır.

Almanya'da yaşayan Türk toplumunun gelenek ve göreneklerine olan bağlılıklarını düğün, sünnet gibi kutlamalarda da görmek mümkündür. Katılım gösterilen bir sünnet düğününde hala eski Türk örf ve adetlere göre kutlamaların

yapıldığı gözlemlenmiştir. Türkiye’de daha çok kırsal kesimde ve İslamiyet’te de sünnet gereği olarak görülen masadaki tek kaptan yeme alışkanlığının kutlamalar esnasında hala Almanya’daki Türk göçmenler tarafından sürdürüldüğü belirlenmiştir. Dolayısıyla kırsal kesimden göç eden ilk kuşak göçmenlerin köy geleneklerini diğer nesiller üzerinden devam aktardıkları düşünülmektedir. Ayrıca bu kutlamalarda bireylerin yaşadıkları yerlerden kadar uzak olsa da katılmaya özen gösterdikleri görülmektedir. Bu durum bireylerin gerek kendi akrabaları gerekse kendi çevreleriyle kurdukları ilişkilerin kalıcı olmasına özen gösterdikleri şeklinde de yorumlanabilir. Nitekim yapılan görüşmelerde katılımcıların Türkiye’yi eskisi kadar geleneklere bağlı görmemekle eleştirmelerinden, kendilerinin de daha muhafazakar olduklarını teyit ettiklerini söylenebilir.

Almanya ile Türkiye arasındaki farklılıklar katılımcılara sorulduğunda birçok katılımcının belirli noktalarda hemfikir oldukları tespit edilmiştir. Yapılan görüşmelerde bu farklılıklara yönelik ilk ifade edilen konu ise sosyal yaşam olmuştur. Katılımcılar Almanya’daki yaşamın disiplinli ve kendi sosyal hayatlarını sınırlayan bir düzene sahip olduğunu düşünmektedir. Yerleşik düzenin kendi eğlenme zamanlarını bile cuma, cumartesi olmak üzere yalnızca iki günle sınırladığını ve istedikleri gibi hareket edemediklerini ifade etmektedirler. Türkiye’de günün her saati kişinin tercihi doğrultusunda dışarı çıkıp eğlenebilmesi ve daha sosyal bir hayata sahip olması, Almanya ile Türkiye arasında yaşamsal farklılıklarda ilk sırada gelmektedir. Ayrıca insan ilişkilerinde Türkiye’de daha samimi buldukları görüşünde olan katılımcılar, Alman toplumunu soğuk ve mesafeli bulduklarını ifade etmektedirler. Bu kültürel farklılıklardan kaynaklı mesafeli duruş göçmen toplumun Alman toplumuyla interaktif ilişkiler kurmasında problem yaratmaktadır.

Yapılan görüşmelerde dikkat çeken en önemli hususlardan birisi de katılımcıların Türk toplumundaki sosyal hiyerarşiye yani statükocu zihniyete olan eleştirileridir. Almanya ile Türkiye arasındaki farklılıklar sorulduğunda, katılımcıların büyük bir çoğunluğu Türkiye’de yaşanan sosyal eşitsizlik hususunda hem fikirdirler. Türkiye’de hastaneye veya bir devlet dairesine gittiklerinde, burada çalışan kişilerin kendilerine karşı tutumlarını eleştirmektedirler. Almanya’da haklı

durumda olduklarında bir polise dahi bağırabildiklerini ifade ederken, bu durumun Türkiye’de olamayacağına dikkat çekmektedirler. Özellikle birçok katılımcı hastaneye gittiklerine doktorların kendilerine kötü davranması veya bağırması konusunda duydukları şaşkınlık ve hassasiyeti ifade etmektedirler. Bu bağlamda Almanya’da insana olan değerın daha fazla olduğunu ve daha eşit bir ortamda yaşadıklarını belirtmektedirler. Dolayısıyla Almanya’daki bu yaşam koşulları Türkiye kökenli göçmen toplumu kalmak için teşvik etmektedir.

Sosyal eşitsizlik adı altında eleştirilen bir diğer konulardan birisi de Türkiye’deki cinsiyet hiyerarşisi, eşitsizliğidir. Özellikle Almanya’da kendilerine sağlanan sosyal yardımlardan dolayı ülkede yaşamının bir kadın için daha kolay olduğunu ifade etmektedirler. Türkiye’de neredeyse her gün haberlerde izledikleri kadına yönelik şiddet, töre cinayetleri veya kadınlara uygulanan toplumsal baskılar, göçmen kadınları Almanya’da yaşamaya teşvik eden bir diğer husustur. Gerek çalışan kadınların iş ortamlarında veya kendi işlettikleri yerde rahatlıkla çalışabilmeleri, gerekse çalışmayan kadınlara ödenilen işsizlik maaşı, çocuk yardımı onların ülke içindeki refahını garantilemektedir. Ayrıca eşleriyle anlaşamadıkları takdirde, maddi güvenceleri olmasa dahi devlet kadınlara kalacak yer ve maaş tahsis edebilmektedir. Bu durum Almanya’da yaşayan birçok Türkiye kökenli göçmen kadına sosyal güvence ve dayanak sağlamaktadır. Bu yüzden Türkiye’deki kadınlara yönelik sosyal politikaların yetersizliği onlar için Almanya’da kalmalarının en büyük sebeplerindendir.

Nitekim Türkiye’de kadına uygulanan toplumsal baskının Almanya’daki Türkiye kökenli göçmen toplumda olmadığını söylemek yanlış olacaktır. Kuşaktan kuşağa her ne kadar Almanya’daki yerleşik sisteme daha uyumlu bireyler yetiştirilse de, kendi mahremiyet alanlarında kuşaklar boyunca Türkiye kökenli göçmen toplumun kendi örf ve adetlerine daha fazla sahip çıktığını söylenebilir. Geleneksel düzenin kuşaklar üzerinden kendini devam ettirmesi eril zihniyeti de beraberinde taşımıştır. Toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadına yüklenen “kadının yeri erkeğin yanındır.” misyonu, göçmen kadın üzerinde de halen geçerliliğini sürdürmektedir. Toplumdan dışlanmamak adına kendine yüklenen misyonları yerine getirmekle yükümlü olan kadın için hala boşanma meselesi bir tabu niteliğindedir.

Görüşmeciler arasında Avukat olan bir katılımcı da bu görüşü desteklemektedir. Müvekkillerinden birinin yıllardır eşinden ayrı yaşadığı halde çevresinin baskısından dolayı boşanma davası açmadığını ifade etmektedir. Bu bağlamda Alman hükümeti tarafından her ne kadar kadınlara boşanma sonrasında sosyal yardımlar sağlansa da, birçok göçmen kadının eşlerinden boşanma hususunda çekimser davrandıkları düşünülmektedir. Nitekim elde edilen bulgular da bu savı doğrular niteliktedir.

Almanya'da yaşayan göçmen kadınlar için bir diğer toplumsal baskı ise izinlerinde gittikleri Türkiye'de yaşanılmaktadır. Göçmen kadınların Almanya'da erkek ve kadınların bir arada çalıştığı veya sosyal zamanlarında vakit geçirdikleri dikkate alındığında, Türkiye'ye gittiklerindeki tavır ve davranışları da toplumsal baskıyı açığa vuran bir diğer noktadır. Almanya'da kadın olarak tek başına kendi iş yerini işleten veya erkeklerin çoğunlukta olduğu bir ortamda çalışan, gece geç vakitte dışarı çıkabilen, istediği şekilde giyinebilen göçmen kadın için yapılan görüşmelerde Türkiye'de aynı ortamın olmaması büyük bir sorun teşkil etmektedir. Görüşmecilerden bir tanesi normalde açık olmasına ve Almanya'da istediği şekilde giyinmesine rağmen, Türkiye'de kapanmak zorunda olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'de kapanmadığı takdirde kendini kötü hissettiğini ve aile büyüklerinin yanında rahat olamadığını dile getirirken, Almanya'da ise istediği şekilde bir ortam bulunduğunu dile getirmiştir. Kürt kökenli katılımcı ise Türkiye'de kendi etnik kimliğinden dolayı ayrımcılığa maruz kalırken, Almanya'da kimliğini rahatça ortaya koyabildiğini ve toplum tarafından kabullenildiğini ifade etmiştir. Ayrıca Almanya'da taksicilik, dönercilik veya temizlik işlerinde çalışan katılımcıların, Türkiye'de aynı mesleği bir kadın olarak yapmakta zorlanacaklarını söylemeleri dikkat çeken noktalardandır. Bu doğrultuda yapılan gözlemler de Almanya'da yaşamanın bir kadın için daha rahat olduğu yönündedir.

Almanya'da uygulanan sosyal politikaların Türkiye kökenli göçmen toplum için birçok yönden avantaj sağladığını söylemek mümkündür. Fakat bu avantajın Türkiye kökenli göçmen topluma hukuki anlamda da sağlandığını söylemek yanlış olacaktır. Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmen sayısının her gün artışı Almanya'yı sosyopolitik anlamda kaygılandıran önemli bir konudur. Bu doğrultuda Türkiye kökenli göçmen topluma çifte vatandaşlık hakkı tanınmaması, bu kaygı

neticesinde göçmen topluma yönelik bir yaptırım niteliğindedir. Almanya’da yaşayan diğer göçmen toplumlara uygulanmayan bu yaptırım, birçok Türkiye kökenli göçmeni Türk veya Alman vatandaşlığı arasında bir tercihe zorlamaktadır. Alman hükümeti ayrıca Türkiye’den Almanya’ya evlilik yoluyla gelecek göçmenleri belirli düzeyde Almanca öğrenmeye mecbur bırakarak, Almanca sınavına tabii tutmaktadır. Sınavdan başarılı olan kişilerin Almanya’ya gelebilmeye hak kazandığı bu sistem yalnızca Türkiye kökenli göçmenlere uygulanmaktadır. Bu doğrultuda Alman hükümetinin Türkiye kökenli göçmen topluma karşı yapmış olduğu ayrımcılık net bir şekilde görülmektedir.

Bulgular ayrıca Almanya’nın uyum adı altında uyguladığı politikaların yetersiz kaldığını göstermektedir. Katılımcıların çoğunun gerek aile içi ya da günlük hayatından sıklıkla Türkçe kullanarak, gerekse Türk gelenek ve göreneklerine göre yaşamaya devam ettikleri, evlendikleri göz önünde bulundurulduğunda, Türk kolektif kimliği benimsedikleri ve kendilerini “Türk” olarak hissettikleri sonucu çıkmaktadır. Aile içinde Almanca konuşan ve çocuklarını da o kültürde yetiştiren ailelerin uyum konusunda katılımcıların geneline kıyasla daha başarı gösterdikleri tespit edilmiştir. Nitekim Türkiye kökenli göçmen toplumun uyum konusunda istekli olmadığı görülmektedir. Çünkü orada yaşasalar, oranın haklarından ve vatandaşlıklarından yararlansalar dahi hala memleket ve köken olarak Türkiye’yi görmektedirler. Fakat Almanya’daki sosyoekonomik şartlar Türkiye’de olmadığından dolayı dönmeyi düşünmemektedirler.

Almanya’da araştırma süreci boyunca Türkiye kökenli göçmen toplum gözünden “göçmenlik” tecrübesi edinilmiştir. Onları anlamak için “göçmen” olmak gerektiği düşüncesiyle, orada bulunan süreç boyunca “Türkiye’den gelen biri” olarak Alman toplumunun tutum ve davranışları gözlemlenmeye çalışılmıştır. Süreç sonunda edinilen tecrübeler doğrultusunda, gerek günlük hayatta sokakta, kafede vb. bir yerde gerekse üniversite gibi “bilimsel ve tarafsız” olduğu düşünülen bir kurumda bu önyargı ve ayrımcılığın bireyler tarafından hala sürdürüldüğünü söylemek mümkündür. Göçmen olursa ya da olunmasa dahi “Türk” olmanın bu önyargının temelini oluşturduğu görülmüştür. Almanca dersi veren bir okutmanın dersinde bir karikatür üzerinden Alman vatandaşın birini durduk yere döven bir adamı “Kesin

Türk'tür" gibi bir ithamla yargılması yaşanan en belirgin örneklerdendir. Ayrıca Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmen toplumda üniversite okuma düzeyinin beklenenden düşük olması önyargıyı besleyen diğer sebeplerden biridir. Alman toplumunun algısında gerek giyim tarzı gerek dil kullanımını yönünden Avrupalı bir örnek teşkil eden Türkiyeli öğrenciler, buldukları ortamda farklı kişiler tarafından hangi dilde konuştuklarının birkaç kez sorulduğu ve Türkçe denilince karşı tarafta şaşkınlık yaşanması önyargının tecrübe edilen örneklerinden birisidir. Bu bağlamda Alman toplumundaki önyargının yalnızca Almanya'da yaşayan göçmenleri değil, Türkiye'de yaşayan herkesi kapsadığını belirtmek gerekir. Almanya'da bir üniversitede ders veren ve doktor unvanına sahip Türkiye kökenli bir akademisyenle yapılan görüşmede, Alman meslektaşları tarafından bu ayrımcılığa uğradığı teyit edilmiştir. Tüm bu tecrübeler doğrultusunda, Almanya'nın göçmenlere uyguladığı politikanın entegrasyondan çok asimilasyona hizmet ettiğini ve Alman toplumunun çokkültürlü bir toplum olmayı hala başaramadığını söylemek mümkündür. Toplumsal önyargıyla inşa edilen Türk imajı iki toplum arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, Nermin (2002). Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Anderson, Benedict (1993). Hayali Cemaatler (Çev. İ. Savaşır). İstanbul: Metis Yayınları.

Bulut, Sedef (2009). “27 Mayıs 1960’tan Günümüze Paylaşılamayan Demokrat Parti Mirası.” Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı (19), 73-90.

Çağlar, Türkan (2002). Vergleich der populären Kultur der Türkischen Schüler in der Türkei und in Deutschland. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Eroğul Cem (2003). Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi. Ankara: İmge Kitabevi.

Göle, Nilüfer (2011). Modern Mahrem. İstanbul: Metis Yayınları.

Günay, G., Özgür Bener (2011). “Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimi”. TSA Dergisi, sayı (15): 157-171.

Güvenç, Bozkurt (2010). Türk Kimliği. İstanbul: Boyut Yayınları.

Hayır, Meltem (2004). “Göç ve Göçe Bağlı Olarak Kentsel Yaşama Dahil Olan Bireylerin Yaşantılarındaki Değişiklikler: Yenibosna Örneği.” Sakarya Fakültesi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt (1), 484-499.

Karaduman, Sibel (2010). “Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü.” *Journal of Yaşar University*, cilt (17), 2886-2899.

Keleş, Ruşen, Nermin Abadan Unat, Rinnus Penninx vd. (1976), “Göç ve Gelişme (Çev: Ü. Oksay). Ankara: Ajans Türk Basım Evi.

Kofman, Eleonore (2005). *Gendered Migrations, Livelihoods and Entitlements in European Welfare Regimes*. İsviçre: United Nations Research Institute for Social Development.

Kula, Onur Bilge (2012). *Almanya’da Türk Olmak*. (Çev. A. Keskin). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Lutz, Helma (2002). “At Your Service Madam! The Globalization of Domestic Service.” *Feminist Review*, sayı (70), 89-104.

Martin, Philip L. (1991). *Bitmeyen Öykü: Batı Avrupa’ya Türk İşçi Göçü. Özellikle F. Alman Cumhuriyetine*, Ankara: Uluslararası Çalışma Bürosu.

Morokvasic, Mirjana (1984). “Birds of Passage are also Women...” *International Migration Review*, cilt (18), 886-907.

Oymak, Alparslan (2005). *Almanya’daki Türk Edebiyatı/İlk Kuşak Yazarlar ve Eserlerinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Özkan, Yağmur (2007). *Europe and Its Others: Immigrants and New Racism in Europe*. Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özkırmı, Umut (1999). *Milliyetçilik Kuramları*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Özkırmı, Umut (2008). *Milliyetçilik Kuramları*. İstanbul: DoğuBatı Yayınları.

Semran, Cengiz (2010). "Göç, Kimlik ve Edebiyat.", Zeitschrift für die Welt der Türken, cilt (2), 186-188.

Şener, Sefer (2004). "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Tarım Politikası Arayışları." Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı (1), 73-92.

Tosun, Akil Fikret (2006). Almanya'da Yaşayan Türk Yönetmenlerin Filmlerinde Göçmen Olgusu. Yüksek Lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.

Turan, Kadir (1997). Almanya'da Türk Olmak. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Uğurlu, Nurer (1992). Tarih III. İstanbul: Örgün Yayınevi.

Uğurlu, Nurer (2012). Türk Kavimleri. İstanbul: Örgün Yayınevi.

Ünsaldı, Levent (2008). Türkiye'de Asker ve Siyaset. (Çev. O. Türkay). İstanbul: Kitap Yayınevi.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Çötök Akıncı, N, H.M. Taşdelen, "Avrupa Ekseninde Yabancı Korkusu ve İslamofobi Algısının Değerlendirilmesi" ,Turkish Studies, International Periodical for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic , cilt (8) , 1 - 13 . [Elektronik Sürüm]. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4963/11> Ağustos 2013.

Keyder, Ç., Ayşe Buğra (2006). Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi BM Raporu . <http://www.tr.undp.org/content/turkey//tr/home/library/poverty/Newpovertyandthechangingwelfare.html/> 30 Kasım 2014.

Mutluer, Nil (2007). “Türkiye’de Cinsiyet Hallerinin Sınırları.” Sage Publications, cilt (4), 1-11. [Elektronik Sürüm]. http://www.spod.org.tr/turkce/eskisite/wp-content/uploads/2012/04/nil-mutluer_makale.pdf/13 Ocak 2013.

Öztürk, S., Nurdan Sevim (2009). Avrupa’da Medya, Kültür ve Kimlik. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları. [Elektronik Sürüm]. http://baukem.bahcesehir.edu.tr/wp-content/uploads/2013/09/MCIE_19_TR.pdf/22 Ocak 2015.

Sancar, Serpil (2004). “Otoriter Türk Modernleşmesinin Cinsiyet Rejimi.” Doğu Batı Dergisi, sayı (29), 1-15. [Elektronik Sürüm]. http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/03/serpilhc.Otoriter_turk_modernlesmesinin_cinsiyet_rejimi.pdf/10 Mart 2012.

Sezen, Lütfi (2005). “Türkiye’de Evlenme Biçimleri.” Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, cilt (11), 1. [Elektronik Sürüm]. <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/taed/article/viewArticle/1540/30> Haziran 2012.

Toksöz, Gülay (2007). “İşgücü Piyasasının Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Analizi.” Çalışma ve Toplum Dergisi, sayı (15), 57-79. [Elektronik Sürüm]. <http://www.calismatoplum.org/sayi15/toksoz.pdf/22> Ocak 2015.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (2012). 2000-2006 Yıllarında Almanya’da Neo-Nazilerce İşlenen Cinayetler Hakkında İnceleme Raporu. [Elektronik Sürüm]. http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2012/raporlar/neo_nazi_cinayetleri.pdf/14 Eylül 2012.

Ek-1: Anket Formu

- 1. Kaç yaşındasınız?**
- 2. Nerede doğdunuz?**
- 3. Eğitim durumunuz nedir?**
- 4. Mesleğiniz nedir?**
- 5. Çalışıyor musunuz?**
 - I. Evetse nerede, kaç yıldır ve çalışanlar ağırlıklı olarak Türk mü?
 - II. Hayırsa neden?
- 6. Aylık hane halkı geliriniz nedir?**
- 7. Hanede kaç kişi yaşıyorsunuz?**
- 8. Kaç yıldır evlisiniz?**
- 9. Medeni haliniz nedir?**
 - I. Bekar
 - II. Evli
 - III. Dul
 - IV. Boşanmış
- 10. Kaç yıldır evlisiniz?**
- 11. Eşinizle nasıl tanıştınız?**
- 12. Evlilik kararı alırken siz ve eşinizden başkasının etkisi oldu mu?**
 - I. Evet
 - II. Hayır
- 13. Evlilik kararı alırken çiftlerin dışında herhangi bir kimsenin (aile içi veya dışı) kararınızda etkili olmasını doğru buluyor musunuz?**
 - I. Evet
 - II. Hayır
 - III. Kararsızım
- 14. Evlilik kararı alırken öncelikleriniz nelerdir?**

- I. Aile Onayı
- II. Duygusal Bağ
- III. Maddi Durum

15. Aile içi iletişimde hangi dili kullanıyorsunuz?

- I. Türkçe
- II. Almanca
- III. Diğer

16. Almancayı günlük hayatta etkili bir şekilde kullanabiliyor musunuz?

- I. Evet
- II. Hayır

17. Aile/ iş yaşamı dışında uğraştığınız herhangi bir hobiniz var mı?

18. Alman toplumunun sizlere karşı tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

- I. Çok iyi. Bize karşı son derece sıcak davranıyorlar.
- II. Bazıları iyi, bazıları kötü davranabiliyor.
- III. Bize karşı önyargılı davranıyorlar.
- IV. Diğer.....

19. Alman ya da Türk kanallarından hangisini daha çok tercih etmektesiniz? Neden?

20. Türkiye'ye temelli dönmeyi düşünüyor musunuz? Neden?

- I. Evet
- II. Hayır
- III. Kararsızım

21. Kendinizi Almanlara yakın hissediyor musunuz?

- I. Evet
- II. Hayır
- III. Hem kendi kültürüme hem de Alman kültürüne ait hissediyorum.

22. Almanya’da yaşayan Türk toplumunun içine kapanık olduğunu düşünüyor musunuz?

- I. Evet
- II. Hayır
- III. Kararsızım

23. Almanya’yı Türkiye’den farklı buluyor musunuz?

- I. Evet
- II. Hayır
- III. Kararsızım

24. Eğer farklı buluyorsanız sebeplerini belirtiniz.

.....

Ek-2: Almanya Eyalet Haritası

Ek-3: Hessen Eyalet Haritasi

ÖZGEÇMİŞ

21 Şubat 1987 tarihinde Adana'da doğan Simge ARIDICI, İlk ve orta öğrenimini Mersin'de bitirdi. 2010 yılında Hacettepe Üniversitesi'nden mezun oldu.